

planinski

V E S T N I K

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

116. LETO • SEPTEMBER 2011

ŠT. 9

Revija
Planinske zveze
Slovenije

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

Tema meseca: **Mednarodno leto gozdov**

Intervju: **Milan Vošank, Domen Škofic**

Z nami na pot: **Dolina Vrata**

Monte Sernio in Creta Grauzaria

3,40 €

ISSN 1564-6122
9 177033 01434009

NOVO

Vodnik Škofjeloško in Cerkljansko hribovje, Andreja Erdlen

Planinska založba PZS obvešča, da je izšel nov enciklopedičen planinski vodnik Škofjeloško in Cerkljansko hribovje, avtorice Andreje Erdlen.

Prednost Škofjeloškega in Cerkljanskega hribovja, ki spadata v predgorje Alp, je prav v tem, da ju lahko obiskujemo v vseh letnih časih. Spomladi se bomo veselili prvih ozelenelih dreves, znanilcev pomladi, in čudovitega cvetja, poleti nam bodo gozdovi nudili prijetno senco, na travnikih nas bo pozdravljalo petje čričkov, občudovali bomo cvetje in pisane metulje. Jeseni nas bodo prevzele škrlatne barve gozdnega listja. Tudi pozimi, ko bo hribe prekril sneg, bomo lahko hodili po uhojenih poteh (pozimi je zelo obiskan Lubnik) ali pa kar po cestah, kjer bi bilo poleti prevroče. Čeprav so pozimi ceste v glavnem očiščene in prevozne, bomo srečali zelo malo avtomobilov (področje okoli Žirov, Ermanovca, Slajke).

Več o vodniku si lahko preberete na: <http://www.pzs.si/index.php?stran=Trgovina&kat=1>

Do 30. septembra 2011 lahko vodnik kupite po akcijski, 15 % nižji ceni: **20,32 €***

* redna cena 23,90 €. DDV je vključen v ceno. Poštino plača naročnik.

AKCIJA -50 % POPUST

ČUDOVITE ALPE, Andrej Mašera

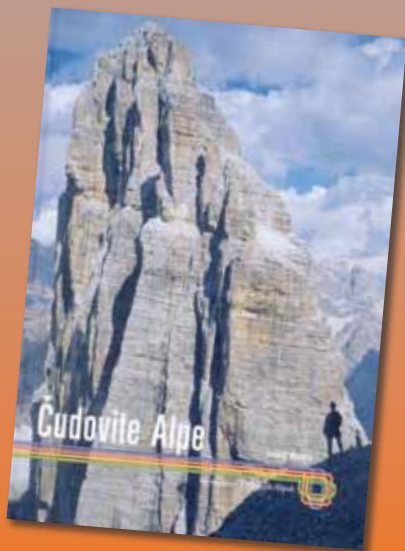
Vodnik je popoln opis izbranih vrhov, njihovih značilnosti, praviloma tudi značilnosti celotne gorske skupine, kateri pripadajo. Na zanimiv način je predstavljeno vse, kar je na gori privlačnega, podana je zgodovina vzponov, pogosto tudi širši zgodovinski oris. V vodniku je opisanih 45 izbranih vzponov na pomembne vrhove Alp, ki so naši domovini najbližji in jih je mogoče opraviti v času enega vikenda. Opisanih je dvanajst vrhov v Karnijskih Alpah, eden v Ziljskih Alpah, osemnajst v Dolomitih, trije v Severnih apeniških Alpah in enajst v Visokih Turah. Ture so različnih dolžin in težavnosti, od povsem enostavnih izletov pa do zahtevnih ledeniških vzponov.

Knjiga ne samo da vabi na gore, na bralca tudi apelira, da jih prihodnjim rodovom pusti takšne, kakršne smo dobili od prednikov – divje in lepe.

od sredine septembra do sredine oktobra 2011

je vodnik **Čudovite Alpe** možno dobiti po
znižani akcijski ceni **14,39 €***

* DDV je vključen v ceno. Poštino plača naročnik.

INFORMACIJE in NAROČILA:

Planinska zveza Slovenije, Planinska založba,

- po pošti: Dvorakova ulica 9, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana,
- telefonu: 01 / 43 45 684 ali faksu: 01 / 43 45 691,
- e-naročila: planinska.zalozba@pzs.si ali
- preko spletne trgovine PZS.

Slovenski planinski muzej,

- Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana,
- tel. (0)8 380 67 30, fax: (0)4 589 10 35,
- e-naročila: info@planinskimuzej.si.

Irena Mušič Habjan

Šumijo gozdovi domači ...

Uvodne besede prve kitice pesmi narodno-zabavnega ansambla me vedno vrnejo v čas otroštva. Spominjam se, ko smo se s prijatelji igrali v gozdu, si iz suhega dračja izdelovali bunkerje in se pretvarjali, da smo Indijanci in kavboji, ob poslušanju kukavice smo se prijemali za žepe, v katerih pa seveda ni bilo nič, s starši nabirali borovnice in pomagali starim staršem grabiti listje ter iz grmičevja in vej izdelovati butare. V poznejših letih v gozdu nisem več videla tiste otroške privlačnosti, saj je bilo polno drugih stvari, ki so me takrat zanimale, vendar so me splet okoliščin, pa tudi izkušnje in pozorno opazovanje narave spet privedli do tega, da je gozd postal del sveta, brez katerega ne znam in ne morem živeti.

Ko hodimo skozi gozd in so pred nami visoki cilji ali pa smo z mislimi kdo ve kje, morda niti ne gledamo, kje hodimo. V gozdu pa življenje teče svojo pot. V tišini, ki je naš pogosti spremljevalec med hojo v gozdu, se zato splača zazreti v tla pod nogami in pozorno opazovati "dogajanje". Tam bomo vedno našli nek živžav: tekajo mravlje, plazijo se polži, lezejo močeradi, hrošči, da ne omenjam cvetlic, ki se spreminjajo z višino, ki jo dosegamo, obenem pa se spreminja tudi sam gozd, od mešanega, igličastega do borovcev in macesnov. Takrat bomo spoznali, da je tu neverjetno bogato življenje, kjer nam v prelestnem svetu poleg malih bitij na tleh tudi ptice *prepevajo* vsaka svoj napev, ko se sončni žarki prebijajo skozi listje in ustvarjajo svojevrstno magičnost, ko na nas tiho padajo kaplje ali ko presenetimo srno ali gamsa ...

Dejstvo je, da smo planinci neločljivo povezani z gozdom. Delimo si ga tako z lastniki kakor z očem vidnim in nevidnim življem, ki ga sestavlja. Gozd jemljemo kot nekaj samoumevnega, ki nam je vedno na voljo, kamor lahko skoraj neomejeno zahajamo, ki je vedno bil in bo. Pogosto pa nas v njem tudi kaj moti, še posebej tiste zadeve, ki kar kličejo po tem, da nam povzročijo odpor: nove ceste, večji poseki, hrup in smrad gozdne mehanizacije, štirikolesnikov in avtomobilov, smeti, odpadni štedilniki ali celo ukradene hladilne omare, bližnjice planinskih poti, skladovnice posekanih dreves, razrite in uničene planinske poti ...

Pri Planinskem vestniku seveda nismo mogli mimo Mednarodnega leta gozdov, ki ga je v letošnjem letu razglasila Generalna skupščina Združenih narodov. Že pri prvem prebiranju naslovnega članka tokratne teme meseca me je prešinila misel, kako kompleksna je ta tema, in da v reviji, kjer smo pač omejeni z določenim številom strani, še zdaleč ne bomo mogli obdelati vsega, kar nam gozd pomeni. Kakor so zapisali na slovenski uradni spletni strani www.letogozdov.si, gozd ljudem daje zavetje, je pomemben vir biotske raznovrstnosti, hrane, zdravil in čiste vode ter igra ključno vlogo pri ohranitvi stabilnega podnebja in okolja.

Zato smo se v štirih člankih seveda zgolj dotaknili nekaterih dejavnikov in pomena gozda za živali in ljudi, seveda tudi planince. Če vam bomo z njimi odkrili nekaj, na kar boste v prihodnje, ko se boste sprehajali skozi gozd, bolj pozorni ali boste morda celo aktivno sodelovali pri ohranjanju gozda in narave, potem verjamem, da smo z našim kratkim prispevkom svoj namen tudi dosegli.

4

18

22

41

30

53

25

46

56

60

Obvestilo

V soboto, 3. septembra, se je na Hanzovi poti na Prisojnik zgodil skalni podor. Pot je na več mestih poškodovana in zato izredno nevarna predvsem zaradi padajočega kamenja, podora ter poškodovanih varoval. Pot je do nadaljnjega zaprta. Pričakujemo, da jo bomo, če se bodo razmere stabilizirale, sanirali v letu 2012.

Komisija za planinske poti PZS

Vsebine vseh Planinskih vestnikov

od leta 1895 do danes
na www.pvkazalo.si
od 1949 do lanskega letnika
v formatu pdf.

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljajanja nenarocenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje: Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Dvorčakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu **080 1893 24 ur na dan**. Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprti pri Abanki, d. d., Ljubljana. Naročnina 34 EUR, 58 EUR za tujino, posamezna številka 3,40 EUR. Članarina PZS za člane A vključuje naročnino. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirajo Ministrstvo za šolstvo in šport RS, Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS in Javna agencija za knjigo RS.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI: Jesen v Trnovskem gozdu
FOTO: OTON NAGLOST

NAROČANJE 24 UR NA DAN

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje po gorah po navodilih iz te revije.

- UVODNIK
- 1 **Šumijo gozdovi domači ...**
Irena Mušič Habjan
- MEDNARODNO LETO GOZDOV
- 4 **Gozdovi za ljudi**
Slovenski alpski gozdovi v svetovnem letu gozdov
Edo Kozorog
- MEDNARODNO LETO GOZDOV
- 8 **Gozdne vrste ptic in njihovo varstvo v Sloveniji**
Specializirane gozdne vrste ptic
Katarina Denac
- MEDNARODNO LETO GOZDOV
- 11 **Pernati prebivalci gozdov**
Gozdne ptice
Tanja Šumrada
- MEDNARODNO LETO GOZDOV
- 14 **Srečanja s hrošči v gorskih gozdovih Slovenije**
Kozlički, rogači, krešiči, rilčkarji ...
Al Vrežec
- VELIKE TURE
- 18 **Skrivnostni svet Zahodnih Julijcev**
Montaž – Via Dogna
Marija Magajne
- INTERVJU
- 22 **Gora je kakor ženska**
Pogovor z Milanom Vošankom
Mojca Volkar Trobevšek
- RAZMIŠLJANJA
- 25 **Rekvjem za staro ruševino**
Andrej Mašera
- VAROVANJE OKOLJA
- 28 **Adijo, plastenke!**
Uporabljati plastenke ali ne?
Janja Lipužič
- Znamina na pot*
- 30 **Dolina Vrata**
V Triglavskem kraljestvu
Andrej Trošt
- OPISI
- 33 **Vrtaško Sleme**
Andrej Trošt
- 33 **Škrlatica**
Andrej Trošt
- 35 **Križ in Stenar**
Andrej Trošt
- 35 **Bovški Gamsovec**
Andrej Trošt
- 37 **Cimadors Alto**
Mojca Stritar
- 37 **Creta Grauzaria**
Mojca Stritar
- 39 **Cima dai Gjai**
Mojca Stritar
- 39 **Monte Sernio**
Mojca Stritar

- 41 **Kraljevski par vzhodnih Karnijcev**
Monte Sernio in Creta Grauzaria
Mojca Stritar
- ČRNOGORSKE GORE
- 46 **Manj znano, a zelo privlačno gorstvo**
Kučke planine (Žijovo)
Vlado Vujišič
- SPOMINI
- 50 **Iskanje sporočila smrti**
Ko sanje postanejo pot, ki se nikoli ne konča
Cveta Zalokar Oražem
- IZZIV
- 53 **Na dolgi poti**
S kolesom na Muztagh Ata
Matej Tonejec
- LJUJSKA PRIPOVEDKA
- 56 **Jermanova vrata – Kamniško sedlo**
Dušica Kunaver
- NATEČAJ ZA KRATKO ZGODBO
- 58 **Kako postaneš alpinistka**
Začelo se je s kolesom¹
Helena Škrl
- PORTRET
- 60 **Domen Škofic**
Slovenski Adam Ondra
Martina Čufar
- ČRTICA
- 64 **Teliček**
Življenje na gorskih kmetijah
Anka Vončina
- VREMENSKE STOPINJE IN OPRIMKI
- 65 **Vremenski nasmešek zgodnje jeseni**
Miha Pavšek
- VARSTVO NARAVE
- 67 **Pozabljeni plodovi kristalnega drevesa**
Skorš
Dušan Klenovšek
- 68 NOVICE IZ VERTIKALE
- 69 LITERATURA
- 71 PLANINSKA ORGANIZACIJA
- 72 V SPOMIN

Opravičilo

V avgustovski številki nam jo je zagodel tiskarski skrat. Avtor naslovnice je Oton Naglost in ne Dan Briški. Obema in bralcem se za napako opravičujemo.

Uredništvo

Gozdovi za ljudi

Slovenski alpski gozdovi v svetovnem letu gozdov

≪ Edo Kozorog¹

FOTO: OTON NAGLOST

Generalna skupščina Združenih narodov je letošnje leto razglasila za Mednarodno leto gozdov 2011. Pod geslom Gozdovi za ljudi bodo zato tudi pri nas na vseh ravneh potekali ciljno usmerjeni projekti, naravnani h krepitvi zavedanja ljudi o pomenu trajnostnega gospodarjenja ter ohranjanja in trajnostnega razvoja vseh vrst gozdov.

Stanje gozdov, zavedanje ljudi in odnos do gozda pa je v svetu, kjer je povprečna gozdnatost le 27 %, precej drugačno od evropskih dežel, kjer je gozdnatost kar 44 %, v Sloveniji pa okoli 60 %. Po podatkih FAO (Word's Forests 2007) je Slovenija za Finsko in Švedsko tretja najbolj gozdnata evropska država. Pomemben je tudi podatek, da se gozdnatost v svetu vsako leto zmanjša za povprečno 2,2 %, v Evropi in tudi v Sloveniji pa se gozdnatost vsako leto poveča za okoli 1 %. O stanju gozdov nam pove tudi povprečna lesna zaloga, ki je v svetu 107 m³/ha, v Evropi 110 m³/ha, v Sloveniji pa kar 282 m³/ha.

Naša pretekla tradicija in sedanja zakonodaja (zlasti Zakon o gozdovih in Nacionalni gozdni program) na področju varstva, ohranjanja in rabe gozdov zagotavljata zelo visoke standarde, ne samo v primerjavi s svetom, ampak tudi v primerjavi z ostalimi evropskimi državami. Vendar pa so tudi pričakovanja in zahteve različnih javnosti nadpovprečno visoke. Najverjetneje izhajajo iz dejstva, da imamo že od nekdaj uveljavljen standard sonaravnega in večnamenskega gospodarjenja z gozdovi, uveljavljeno pa je tudi načelo prostega gibanja javnosti v gozdovih, kar je zapisano v Zakonu o gozdovih. Zato tudi pri nas v praksi prihaja do različnih konfliktov, zlasti v alpskem svetu, kjer so ta

pričakovanja zaradi izjemno poudarjenih ekoloških in socialnih funkcij največja. Ti konflikti, ki na srečo niso prav pogosti, se v največji meri kažejo med različnimi vlogami (funkcijami) gozdov; to je ekološkimi, socialnimi in proizvodnimi.

Kateri od ključnih treh členov verige, to je naravno okolje, domačini oziroma lastniki zemljišč in obiskovalci gozdnega prostora oziroma najširša javnost, je pri nas najšibkejši?

GOZD

Naravno okolje, v tem primeru gozd kot ekološki življenjski prostor, je preko ekoloških funkcij gotovo med najbolj ohranjenimi v Evropi. To nam poleg številnih primerljivih kazalcev potrjuje tudi izjemno velik delež, ki je vključen v evropsko mrežo Natura 2000. V Sloveniji je ta kar 35,5 %, evropsko povprečje pa je 17 %. Ta je še zlasti velik, nad 50 %, v gozdovih in še večji v alpskem svetu. Več kot tretjina gozdov v alpskem svetu je dodatno

¹ Zavod za gozdove Slovenije.

razglašeni za varovalne gozdove, večji del Julijskih Alp pa pokriva Triglavski narodni park. Stanje je ugodno za večino rastlinskih in živalskih vrst, posledica tega pa so številne mednarodne obveznosti, ki jih je prevzela Slovenija. Še vedno najbolj znana je morda obveznost za ohranjanje zveri in zagotavljanje prehoda medveda v evropski prostor, ki poteka po koridorju preko Julijskih Alp, saj je bil v preteklosti v evropskem prostoru v celoti iztrebljen.

Res pa je, da marsikatero obveznost, ki smo si jo naložili, ne izpolnjujemo v celoti. Stanje na mnogih področjih bi bilo lahko še boljše. V prvi vrsti je treba zagotoviti učinkovit in primerljiv monitoring oz. spremljanje stanja vrst in habitatov, na podlagi katerega bo naše ukrepanje racionalno in učinkovito. Za večino vrst pa imamo posneto le stanje ob vključitvi posameznih vrst in habitatov v Naturo 2000, nimamo še razvojnih trendov, pripravljajo pa se šele enotna (objektivna) merila za oceno in določitev ogroženosti in vzrokov zanje.

Morda ni nepomembno dejstvo, da Slovenija preko naravnega okolja, zlasti

velikega deleža gozdov, uveljavlja letni ponor CO₂ in s tem priznanje malusov zaradi neučinkovitosti prilagajanja na drugih, zlasti energetskih področjih. Zato so morda upravičena tudi pričakovanja za večja vlaganja v ohranjanje gozdov oziroma izvajanje tistega, kar je bilo že sprejeto kot obveznost.

OBISKOVALCI

Najširši interes javnosti in obiskovalcev alpskega prostora se odraža preko socialnih funkcij. Posebno težo tej funkciji daje z zakonom dopuščen prost dostop po gozdovih, ki ga v taki obliki poznajo v Evropi le še nekatere skandinavske države. K poudarjenosti te skupine funkcij v alpskem svetu močno prispeva tudi Triglavski narodni park in drugi regijski parki, v celotnem alpskem prostoru pa tudi močan obisk in številne planinske in druge poti ter objekti v gozdnem prostoru ali na zgornji gozdni meji. V gozdnem in alpskem prostoru so tudi vse pestrejšje dejavnosti, ki obremenjujejo okolje. Tradicionalnemu gorništvu so se pridružili še gorsko kolesarjenje, vodni in zračni športi,

**MEDNARODNO LETO
GOZDOV • 2011**

Gozdovi za ljudi

soteskanje, razmahnilo se je gobarstvo in drugo nabiralništvo, popotništvo, turno smučanje, gorsko tekaštvo, pohodništvo in še marsikaj.

Tu se poleg povsem novih dejavnosti pojavlja tudi nov pristop pri tradicionalnih dejavnostih, npr. gorništvu se vse bolj seli s planinskih poti na celoten gorski prostor – do najbolj skritih divjin so včasih pokukali le posamezniki, danes pa so te z odlično opremo in vodniško literaturo dostopne že vsakomur, če ne drugače, pa preko turističnih podjetij, celo tujih. Poleg vse širše dejavnosti je problem tudi večja obremenitev, to je število obiskovalcev, ki se ponekod povečuje eksponentno, vse bolj tudi preko celega leta. Med njimi je zaradi lažje dostopnosti vse več okoljsko neosveščenih. Na drugi strani na žalost upada članstvo v planinskih in drugih društvih, ki na svoje člane delujejo vzgojno, tako s stališča varnosti kot okoljske osveščenosti.

Zato je na tem področju država sicer sprejela številne predpise, preko katerih je omejeno nabiranje gob in drugih gozdnih dobrin, ponekod je prepovedano ali časovno omejeno plezanje ali celo prosto gibanje, v naravnem okolju (torej zunaj cest) je prepovedana vožnja nasploh, torej tudi z gorskimi kolesi. Marsikje je prepovedano soteskanje in drugi vodni športi, omejena je nadelava novih planinskih poti ...

Na žalost pa ni težko ugotoviti, da se na vseh področjih omejitve ne upoštevajo, saj se slabo nadzirajo. Naravovarstveni nadzor bi se moral izvajati v celotnem naravnem okolju že pet let, pa za to ni denarja, zato ga izvaja le uprava TNP na območju Triglavskega narodnega

Grebeni Govcev so največje naravno rastišče črnega borovja v Sloveniji. FOTO: EDO KOZOROG

Slika 1: Intenzivnost gospodarjenja z gozdovi

parka. Več kot deset let že velja Uredba o prepovedi vožnje v naravnem okolju, ki prepoveduje tudi vožnjo s kolesi zunaj cest, pa večina za to sploh ne ve ali pa jo zavestno krši, saj je nadzor le občasen (zanj je pristojna policija). Podobno je z nabiranjem gob in drugih postranskih gozdnih proizvodov.

Tudi Zakon o planinskih poteh, ki je bil sprejet pred štirimi leti, se ne izvaja, kljub temu, da so bili že v letu 2008 sprejeti podzakonski akti. To vprašanje je pomembno, ker igra pri tem ključno vlogo Planinska zveza Slovenije in ker so povod za občasne spore med planinci in lastniki zemljišč tudi planinske poti. Evidence o planinskih poteh, ki bi po zakonu morala biti vzpostavljena že pred dobrima dvema letoma, še ni. Ta bi prinesla določen red na tem področju, saj je podlaga za izvajanje večine določb Zakona o planinskih poteh, vključno s financiranjem opravljanja skrbništva. Podatke o prostorskem prikazu planinskih poti in njihovi kategorizaciji in o skrbnikih posameznih planinskih poti pripravi PZS, vzpostavi, vodi in vzdržuje pa jih ministrstvo, pristojno za prostor.

Ključno je predvsem potrdilo o skladnosti kategorizacije planinskih poti s tem zakonom in z drugimi predpisi, ki ga izda pristojno ministrstvo. Že vse to kaže na organizacijsko, tehnično pa tudi pravno zahtevnost reševanja tovrstnih vprašanj, zato je vnaprejšnje obtoževanje deležnikov v takih sporih morda nekorrektno, saj se najprej postavi vprašanje, kdo je pravzaprav kršitelj. Na srečo pa so

taki spori, upoštevajoč izjemno mrežo planinskih poti v Sloveniji, bolj posebnost kot pravilo.

LASTNIKI

Lokalni prebivalci večinoma nastopajo tudi kot lastniki zemljišč. Njihov interes (zlasti v vlogi lastnikov zemljišč) je predvsem ohranjanje tradicionalnih dejavnosti (kmetijstvo, gozdarstvo in lovstvo, torej proizvodnih funkcij). Večina objektivnih kazalcev (demografske razmere, število glav drobnice, obdelana površina, odstrel divjadi, posek ...)

kaže, da so te obremenitve v prostoru vse manjše.

Ker govorimo o gozdovih, naj posebej omenimo posek kot osnovni pokazatelj intenzivnosti gospodarjenja z gozdovi (slika 1). Zaradi akumulacije lesnih zaloga sta se prirastek in možni posek precej povečala, dejanski posek pa ni nič večji in v zadnjih letih predstavlja le 42 % prirastka, kar je med najnižjimi v Evropi. V alpskem svetu pa je ta še nižji zaradi težjih pravnih razmer in ekonomike, ki je vse bolj neizprosna. Posledica tega je, da je lastnina marsikje, še posebej v goratem svetu, bolj breme kot zagotavljanje prihodka, kar z vidika ohranjanja podeželja in kulturne krajine ni ugodno.

Podobno smo na evropskem repu tudi po samooskrbi s hrano, ki je že pod 60 %. Obseg intenzivnosti teh tradicionalnih dejavnosti ostaja torej enak ali se celo krči, pojavljajo se le nujne strukturne spremembe, ki jih narekujejo socializacija dela, pomanjkanje delovne sile in ekonomika. Spremembe omogoča tehnološki napredek, ki prinaša tudi prijaznejše tehnologije do okolja (podobno je tudi pri oskrbovanju planinskih koč in na vseh drugih področjih). Posledica tega so v okolju vidne predvsem v zaokrožanju kmetijske posesti v kmetijstvu, v gozdarstvu pa ponekod dodatne gozdne prometnice, ki omogočajo dostop sodobnejšim, bolj prilagodljivim strojem, kar posledično

Določitev dreves za posek se opravi v sodelovanju z lastnikom gozda in Zavodom za gozdove Slovenije. FOTO: EDO KOZOROG

Gozdovi so najcenejši gradbeni in energetski vir ter dodatni dohodek za gorske kmetije. FOTO: EDO KOZOROG

pomeni tudi manjši poseg v prostor. Razlika od ostalih deležnikov pa je, da se za lastnike zemljišč vsa zakonodaja izvaja, saj mora lastnik za posege pridobiti vsa dovoljenja in soglasja, zaradi vse večjih zahtev pa so posegi precej dražji in organizacijsko zahtevnejši kot nekoč. Seveda so med obiskovalci in tudi med lastniki taki, ki ne spoštujejo zakonodaje. Vendar so lastniki zemljišč bolj izpostavljeni nadzoru inšpekcije, javne gozdarske službe in tudi številnih obiskovalcev, ki imajo prost dostop po cestah in vlakih v njihov gozd. Res je sicer, da zaradi poudarjenih ekoloških in socialnih funkcij lastniki zemljišč dobijo določene subvencije. Vendar je delež subvencioniranih kmetijskih površin kar 75 % vseh kmetijskih zemljišč, medtem ko je delež subvencioniranih gozdnih zemljišč manj kot 1 % površine vseh gozdov.

Lastniki zemljišč plačujejo tudi davek, ki sicer doslej ni bil pretirano velik. Ob zadnjem izračunu vrednosti nepremičnin pa so se vsi lastniki zemljišč držali za glavo,

saj so bile vse vrednosti nepremičnin na podeželju, zlasti pa v alpskem svetu, tudi do desetkrat precenjene.

Ključno za vse tri člene omenjene verige je, ali se bodo te vrednosti v prihodnje prelile tudi v davke, saj se bo v tem primeru odnos do zasebne lastnine precej zaostрил.

Končno oceno, kateri člen je najšibkejši v sicer sorazmerno močni verigi slovenskih gozdov, prepuščam bralcu. Vsekakor pa bi bilo narobe, da bi za morebitno šibkost posameznega člena krivili preostala dva člena, saj je pri tem pomembnejši vezni člen med njimi, to je država, ki pripravlja in izvaja ustrezno zakonodajo. Na žalost se interes države odraža preko več ministrstev; okoljskega, ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo pa ministrstva, ki pokriva energetiko in gospodarstvo, v katerega sodi tudi turizem. Zato je mnogokrat pomanjkljiva uskladitev prioritet (primer so denimo vetrne elektrarne v energetskem programu in težave pri izvedbi le-teh zaradi naravovarstva, podobno pa je tudi z izkoriščanjem

biomase), posledica pa so včasih slabo usklajeni zakoni in prostorski akti. Še večji problem je neizvajanje zakonodaje. Ta se trenutno lažje izvaja v primeru lastnikov zemljišč, ki z imenom in priimkom za vse nepravilnosti navadno tudi odgovarjajo. V taki vlogi se pojavljajo tudi planinska društva kot lastniki planinskih koč, podobno pa bo tudi pri skrbnikih posameznih planinskih poti, ko bo vzpostavljena evidenca planinskih poti, kar bo pomenilo zanje večjo odgovornost!

Za vse ostale številne obiskovalce (tudi iz tujine) brez imena in priimka pa zaenkrat ostajajo omejitve le mrtve črke na papirju ...

V času redakcije prispevka je Statistični urad Republike Slovenije ob Mednarodnem letu gozdov izdal publikacijo *Drevo, gozd, les*, ki dopolnjuje zgornji prispevek s statističnimi in grafičnimi podatki o gozdovih in gozdarstvu v Sloveniji z zelo nazornimi primerjavami tudi z ostalimi državami članicami EU.

Glej: <http://www.stat.si/doc/pub/LES-SLO-internet.pdf>. ◉

Gozdne vrste ptic in njihovo varstvo v Sloveniji

Specializirane gozdne vrste ptic

✉ Katarina Denac¹

FOTO: OTON NAGLOST

Gore in gozdovi so neločljivo povezani. Na katerikoli vrh se želimo v Sloveniji povzpeti, nas vedno na vznožju čaka vsaj nekaj hoje skozi gozd. Obe življenjski okolji povezujejo tudi ptice, med njimi najbolj očitno tiste, ki gnezdiijo na sami gozdni meji, npr. ruševca (*Tetrao tetrix*) in komatar (*Turdus torquatus*).

Nekatere gozdne vrste ptic so v Sloveniji pogoste in zaradi svoje neizbirčnosti široko razširjene v vseh tipih gozdov (t. i. generalisti, npr. škinkavec (*Fringilla coelebs*), črnoglavka (*Sylvia atricapilla*) in vrbji kovaček (*Phylloscopus collybita*)), druge pa so glede gnezdišča in virov hrane bolj zahtevne (t. i. specialisti). Slednje se zato pojavljajo le v določenih gozdovih, praviloma manj gospodarsko izkoriščanih, mestoma tudi odročnih

in zato bolj mirnih. Številne od teh vrst so tako v Evropi kakor tudi v Sloveniji uvrščene med ogrožene, za nekatere od njih pa so države članice EU na podlagi Direktive o pticah dolžne opredeliti tudi posebna varstvena območja (t. i. SPA = Special Protected Area), ki so del omrežja Natura 2000. To dolžnost je ob vstopu v EU izpolnila tudi Slovenija in med petindvajsetimi SPA razglasila tudi nekaj za planince zanimivih območij: Julijske in Kamniško-Savinjske Alpe, vzhodni del Karavank, Breginjski Stol s Planjo, Jelovico ter Pohorje.

SPECIALIZIRANE GOZDNE VRSTE PTIC

Nekatere od specializiranih gozdnih vrst ptic imenujemo tudi krovne vrste (angl. *umbrella species*), saj lahko zgolj iz njihove navzočnosti v gozdu sklepamo tudi na navzočnost cele palete drugih, po navadi ravno tako ogroženih vrst živali, ki za življenje potrebujejo podoben ali enak habitat. Pogostost takšne vrste na nekem območju nam veliko pove o ohranjenosti samega gozda, zato tem vrstam pravimo tudi indikatorske. Med njimi je na primer eden naših najredkejših detlov, belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*), ki se pojavlja skoraj izključno v starih bukovih sestojih s številnimi debelimi drevesi in veliko količino odmrle lesne mase. Ker je večina gozdov v Sloveniji gospodarsko izkoriščanih, najde najprimernejši habitat v gozdnih rezer-

¹ Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije – BirdLife Slovenija.

vatih, kjer ima narava proste roke pri oblikovanju sestojev. Podobno zahteven je triprsti detel (*Picoides tridactylus*), ki pa mu bolj ugajajo stara smrekovja, kjer ravno tako ne sme manjkati odmrlih stoječih in padlih dreves. Vanje dolbe gnezdilna dupla, služijo pa mu tudi kot prehranjevališča, saj v njih kar mrgoli zalubnikov in njihovih ličink. S sanitarno sečnjo zaradi gradacije lubadarja torej triprsti detel izgubi oboje hkrati – dom in hrano. Ker so na opuščena dupla triprstega detla vezani nekateri sekundarni duplarji, ki si dupel ne tešejo sami, npr. najmanjša evropska sova mali skovik (*Glaucidium passerinum*), pa to pomeni tudi manj gnezdišč zanje.

DEJAVNIKI, NEPRIMERNI ZA ŽIVLJENJE SPECIALIZIRANIH GOZDNIH VRST PTIC

Intenzivno gospodarjenje z gozdom ima poleg odstranjevanja odmrlega drevja iz gozda ter obveznih sanitarnih sečenj še nekaj značilnosti, zaradi katerih je popolnoma neprimerno za specializirane gozdne vrste ptic:

- težnja po poenotenju sestojev tako po starosti (debelini, višini) kakor tudi po vrstni sestavi, da se olajša posek,
- odstranjevanje dreves z dupli, na katera se gleda le kot na potencialni vir okužb za ostala drevesa – s tem se siromaši ponudba dupel za sekundarne duplarje, kar še zlasti prizadene večje vrste, npr. koconogega čuka (*Aegolius funereus*),
- sajenje za rastišče neprimernih (tudi tujih) drevesnih vrst – s tem se spremeni lastnosti habitata, ki lahko postane za specialiste čisto neprimeren,
- goloseki,
- strojna sečnja, ki favorizira enako debela drevesa, ki pa ne smejo biti predebela za procesorje – to vodi v homogenost sestojev in odsotnost debelih dreves,
- odpiranje prej še nedotaknjenih gozdov z gozdnimi prometnicami (ceste, vlake), s čimer se poveča navzočnost človeka v gozdu in omogoči intenzivno izkoriščanje lesa – to dejavnost spodbujajo vsakoletne subvencije, pri dodelitvi katerih je, paradoksalno, parcela višje točkovana in s tem bolj subvencionirana, če leži v območju Natura 2000. Varstveni status, ki naj bi naše najvrednejše gozdove zaščitil, jih torej zaradi sistema dodeljevanja subvencij postavlja v slabši položaj in jim dolgoročno znižuje naravovarstveno vrednost.

Ruševec FOTO: OTON NAGLOST

ŠKODLJIVI VPLIVI NA GOZDNE PTICE

V sedanjem času se zelo poudarja pomen lesa kot vira energije, kar predstavlja resno grožnjo gozdnim pticam. To namreč pomeni, da se bo iz gozdov v še večji meri kakor doslej odstranjeval tudi tisti les, ki do sedaj ni bil gospodarsko zanimiv, saj ga je mogoče briketirati in z njim dobro zaslužiti. V duhu kapitalističnih interesov je bila tudi popolna ukinitvev in občutno zmanjšanje nekaterih gozdnih rezervatov po vsej Sloveniji leta 2005, ko je ta status izgubilo kar 2.000 hektarov površin. Obseg gozdnega rezervata Kobile na Gorjancih je bil takrat zreduciran na gospodarsko nezanimive sestoje, medtem ko so bili naravovarstveno najvrednejši deli (stara debela bukovja) zaradi dobičkonosnosti izločeni iz rezervata. Naše gozdove je do sedaj relativno dobro

ščitila razdrobljena lastniška struktura, v kateri mnogo lastnikov gozdov zaradi takšnih in drugačnih razlogov s svojim gozdom ni gospodarilo intenzivno ali pa sploh ne. Pa se zaradi dodeljevanja koncesij velikim gozdarskim podjetjem spreminja tudi to. Koncesionarjem je v interesu v čim krajšem času iz gozda iztisniti čim več, zato lastnikom gozdov ponujajo nekaj drobiža v zameno za to, da lahko gospodarijo na njihovih parcelah. Nedopustno je, da v državnih gozdovih Triglavskega narodnega parka kot koncesionar gospodarji Gozdno gospodarstvo Bled, in sicer na način, ki ne zagotavlja primernih pogojev za vrste, varovane na tem SPA. Varstveni ukrepi na področju gozdarstva so pravzaprav čisto enostavni – prenehati je treba s škodljivimi praksami in subvencijami ter v čim večji meri prepustiti gozd naravnemu razvoju.

ŠE DRUGI ŠKODLJIVI VPLIVI NA GOZDNE PTICE

Ni pa gozdarstvo edini dejavnik z velikim vplivom na gozdne ptice. Nekatere so namreč ogrožene zaradi drugačnih motenj, ki jih povzroča človek, in sicer rekreacije, turizma, vključno z gradnjo turistične infrastrukture, in nabiralništva. Na te dejavnike so še posebej občutljive gozdne kure, zlasti divji petelin (*Tetrao urogallus*). Ta svatuje na posebnih predelih v gozdu, imenovanih rastišča, ki so praviloma dolga leta na istih lokacijah. Tam se spomladi v jutranjem mraku zbere več samcev, ki nato merijo moči s svojevrstnim svatovskim oglašanjem – klepanjem in brušenjem. Divji petelin je zelo občutljiv na hrup in stalno navzočnost človeka, zato rastišča, v bližini katerih je preveč motenj, z leti zamrejo in se izpraznijo. V alpskem svetu te motnje predstavljajo npr. ceste (ponekod speljane čez sredino rastišč!), športni centri in stalna prisotnost ljudi zaradi nabiranja gob in gozdnih sadežev.

Divji petelin je zaradi intenzivnega gozdarstva in motenj, ki jih povzroča človek, že izginil iz Trnovskega gozda, slabo pa mu kaže tudi na Snežniku, Kočevskem, Cerkljanskem in Pohorju. Hrup avtomobilov je izredno moteč tudi za gozdnega jereba (*Bonasa bonasia*), ki lahko v nekaj stometrskem pasu ob ces-

ti, pa čeprav makadamski, popolnoma izgine. Njegova nežna pesem se namreč ne more kosati z rohnenjem jeklenih konjev. Gozdne kure ogrožajo tudi žičnate ograje v gozdu in jeklenice vlečnic, saj jih dostikrat spregledajo in se vanje zaletijo v letu. Rešitev problemov ograjanja zaradi turizma in rekreacije je v spoštovanju zakonskih predpisov (npr. Uredbe o prepovedi vožnje z vozili v naravnem okolju, Uredbe o območjih Natura 2000, ki zahteva izvedbo presoje sprejemljivosti posegov v naravo) in obzirni uporabi gozdnega prostora.

EVROPSKO POMEMBNE GOZDNE PTICE

Kljub majhnosti naše države premoremo pomembne populacije nekaterih evropsko pomembnih gozdnih vrst, zlasti sov in žoln (navedeni so odstotki evropske populacije vrste brez Rusije): kozača (*Strix uralensis*) 1,7 %, sršenar (*Pernis apivorus*) in pivka (*Picus canus*) 1,1 %, črna žolna 0,6 % ter mali skovik in koconogi čuk 0,5 %. Preko spremljanja populacij izbranih vrst ptic, t. i. monitoringa, lahko precej dobro sledimo tudi splošnemu stanju ohranjenosti gozda. Zaenkrat je shema monitoringa vzpostavljena le za nekatere gozdne vrste na SPA (mali klinkač (*Aquila pomarina*), kozača, srednji detel (*Dendrocopos medius*) in be-

lovrti muhar (*Ficedula albicollis*) – razen kozače se vse omenjene vrste pojavljajo skoraj izključno v nižinskih poplavnih hrastovih gozdovih).

Nekaj novejših podatkov o gozdnih vrstah smo pridobili s projektom Novega ornitološkega atlasa gnezdil Slovenije, ki ga izvajamo na Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, vendar pa mnoge od teh vrst zahtevajo posebne metode popisovanja (npr. nočni popisi sov s predvajanjem posnetka samčevega oglašanja) in jih z običajnimi metodami popisov ne registriramo. Nujno bi bilo torej zasnovati celostni monitoring gozdnih vrst, s katerim bi pokrili tako varovane vrste SPA kakor tudi pogoste gozdne vrste po vzoru monitoringa pogostih ptic kmetijske krajine (FBI = Farmland Bird Index).

Z rednim spremljanjem in podpor-nimi ekološkimi raziskavami bi dobili vpogled v populacijsko dinamiko vrst in razloge zanjo. Navsezadnje je monitoring pravna obveza Slovenije, zapisana v Habitatni direktivi, ravno tako pa tudi redno poročanje o stanju populacij ptic Evropski komisiji. Nekoč naravi prijazen slovenski model gozdarstva se je v zadnjem desetletju dodobra prežl s kapitalsko logiko in se obrnil proti naravovarstvenemu aspektu svojega poslanstva. ◻

Divji petelin FOTO: PETER STRGAR

Pernati prebivalci gozdov

Gozdne ptice

✉ Tanja Šumrada

V smrekovem gozdu FOTO: DAN BRIŠKI

Gozdne vrste ptic imajo za večino izmed nas zelo skrivnosten način življenja. Le redko jih presenečeni opazimo, ko nam hitro, pogosto ne več kot za nekaj sekund, prekrižajo pot. V letošnjem letu ljudje po vsem svetu slavimo gozdove. Prav je, da si ob tej priložnosti ogledamo in spoznamo tudi nekaj pernatih prebivalcev tega, v Sloveniji obsežnega življenjskega okolja.

GOZDNI JEREB

Po svojem skritem načinu življenja verjetno najbolj sloveča gozdna ptica je gozdni jereb (*Terastes bonasia*) iz družine koco-nogih kur. Ta prebivalec naših gozdov golobje velikosti le redko vzleti in večino svojega življenja preživi na gozdnih tleh. Prej kot videli, ga bomo verjetno slišali. Samčki z nežnim in za človeška ušesa zelo visokim napevom označujejo svoj teritorij, ki ga s samico delijo celo leto. Zlasti intenzivno je to petje zgodaj spomladi in jeseni, ko mladi samčki zase iščejo primerno in nezasedeno območje. Takrat tudi odrasli samci pričnejo s pogostejšim petjem in branjenjem svojega območja, ki je običajno veliko le nekaj hektarjev. Spola lahko ločimo po videzu,

Gozdni jereb FOTO: MIHA KROFEL

Tripusti detel FOTO: TOMAŽ MIHELČIČ

Sova kozača FOTO: TOMAŽ MIHELČIČ

saj imajo samci črno obarvano grlo, pri samici pa se rjava pegavost na trebuhu nadaljuje vse do kljuna.

Pri nas bomo gozdnega jereba našli predvsem v višje ležečih gozdovih med 1000 in 1500 metri, čeprav se pojavlja tudi vse do nižin oziroma do gozdne meje. Za svoje domovanje si radi izbirajo mirne mešane gozdove z več presvetlitvami, kjer lahko najdemo raznoliko gozdno drevje zgodnejših sukcesijskih stadijev. Tipično so to gozdni robovi, ki nastanejo zaradi naravnih ujm ali gozdnih sečenj, ter zaraščajoči robovi planšarij, kjer poteka ekstenzivno pašništvo. Zakaj je tako, lahko hitro ugotovimo, če si podrobneje ogledamo jedilnik te ptice. Spomladi se jerebi prehranjujejo s popki in mladimi listi zelnatih ter lesnatih rastlin, jeseni pa si ob zorenju različnih plodov iščejo predvsem ta vir hrane. Najljubše so jim maline in robide ter plodovi češmina, jerebike in črnega bezga. To pa so prav tiste vrste rastlin, ki se v razvoju gozda kot grmovne vrste pojavijo v zgodnejših obdobjih zaraščanja.

TRIPRSTI DETEL

Z gozdnih tal in nižjih drevesnih vej, kjer se večinoma zadržuje gozdni jereb, se sedaj

preselimo po deblu navzgor. Tudi tukaj bomo našli različne ptice, ki si, zlasti večje med njimi, za gnezdenje izbirajo drevesna dupla. Med tistimi, ki si jih stežejo same, so gotovo najbolj poznani detli. Eden izmed njihovih najlepših, a žal tudi zelo ogroženih predstavnikov je tripusti detel (*Picoides tridactylus*). Ta ptica prebiva v starih, iglastih gozdovih z veliko suhega in odmrlega drevja. V razpadajočem deblu namreč samci lažje izdolbejo duplo za gnezditev, po drugi strani pa jim služi tudi kot vir iskanja hrane. Takšni visokogorski gozdovi so v Sloveniji večinoma ohranjeni le na manjših območjih v alpskem svetu – na gozdnati planoti Jelovice in Pokljuke, v predelih Kamniško-Savinjskih Alp in Karavank ter na Pohorju.

Triprstega detla bomo najpogosteje videli med sedenjem ali plezanjem po suhem deblu. Od drugih detlov ga ločimo po izraziti vzdolžni beli lisi, ki poteka po celotni dolžini hrbta. Samec ima tudi značilno rumeno obarvan vrh glave, medtem ko je ta pri samici črnobel. Ta vrsta je v primerjavi s svojimi sorodniki v marsičem posebnejš. Na prvo takšno zanimivost nakazuje že njegovo ime, saj ima le tri prste, dva usmerjena naprej, in

enega nazaj, medtem ko imajo ostali detli večinoma po štiri prste. Ta značilnost nakazuje na njegovo prilagoditev na lov ličink, ki prebivajo in se prehranjujejo v lesu odraslih iglavcev. Glavni plen teh detlov namreč predstavljajo ličinke hroščev, predvsem podlubnikov in kozličkov, ki jih iščejo s počasnim trkanjem po deblu in dolbenjem manjših lukenj. Druga posebnost triprstega detla je, da velja pri nas in drugod v Alpah za ledenodobni relikv. To pomeni, da je v pleistocenu, v času umikanja poledenelih površin proti severu, manjša populacija te vrste ostala in se prilagodila na življenje na višjih nadmorskih višinah. Gozdovi, v katerih živijo, namreč še danes spominjajo na nekdanje življenjske razmere ob robu ledenikov.

SOVA KOZAČA

Življenje v gozdovih nikoli ne počiva in čeprav se površnemu opazovalcu morda na prvi pogled zdi gozdna noč tiha, je v resnici daleč od tega. Ko se stemni, se iz svojega dnevnega dremeža zbudijo različne vrste sov in se odpravijo na lov. Predstavili bomo našo največjo gozdno sovo – kozačo (*Strix uralensis*). Kot je značilno za mnoge ujede in sove, je tudi

Krekovt FOTO: PETER STRGAR

pri kozačem paru samica nekoliko večja od samca. Odgovor na vprašanje, zakaj je tako, najdemo s poznavanjem podrobnosti o poteku gnezdenja te vrste. Ko si v zgodnji pomladi kozače poiščejo primeren prostor za gnezdenje, ki je običajno staro duplo ali zapuščeno gnezdo ujed, skrb za zarod večinoma prevzame samica, samec pa jo medtem ves čas pridno hrani. Večja velikost samici omogoča, da pred potencialnimi plenilci kasneje izvaljene mladiče lažje brani. Ta sova v Evropi dejansko velja za najbolj srdito in agresivno branilko svoje družine. Napadalno napade vsakogar, ki se preveč približa njenemu gnezdu, tudi če je to človek ali žival, ki je mnogo večja od nje.

Kozače se prehranjujejo z različnimi malimi sesalci, ki jih lovijo v gozdu. Včasih pa se, posebej v hudih zimah z visoko snežno odejo, zgodi, da jih pomanjkanje hrane prisili, da se iz svojih skrivnostnih gozdnih bivališč, kjer sicer branijo obsežne teritorije, pomaknejo bližje k naseljem v nižinah. Spomnim se dogodka, ko mi je nekega dopoldneva pozno jeseni oče prinesel poginulo kozačo. Našel jo je skoraj v centru Ljubljane! Žal je bil zanjo usoden trk s stekleno površino stavbe, v katero se je verjetno zaletela med lovom.

KREKOVT

Slednjič se povzpni mo še na najvišje nadmorske višine, do katerih v Sloveniji gozdovi še segajo. Tam, na gozdni meji, prebiva še ena zanimiva vrsta ptice, ki jo planinci neredko srečamo ali pa zaslišimo njeno nenavadno oglašanje. Krekovt (*Nucifraga caryocatactes*) pogosto poseda na izpostavljenih mestih, na primer na vrhovih smrek, od koder z rezkimi in hitrimi zaporednimi klici *kre-kre-kre-kre* označuje meje svojega teritorija. Po videzu bo ta vrsta najbrž mnoge spomnila na nekakšno "gozdno" vrano ali šojo, saj jim je po obliki krekovt precej podoben, čeprav si niso v bližnjem sorodstvu. K sreči pa je obarvanost perja pri krekovtu zelo značilna in ko ga enkrat poznamo, bo ob naslednjem srečanju možnost zamenjave zelo majhna. Samec in samica se na svojem teritoriju zadržujeta večji del leta in ga običajno vzdržujeta več sezon zapored.

Razširjenost krekovta je pri nas večinoma vezana na visokogorske iglaste gozdove, vendar pa se v poznem poletju začnejo spuščati proti nižinam, kjer se prehranjujejo z dozorelimi lešniki. V iskanju lesk se lahko od svojih siceršnjih gnezditvenih območij oddaljijo tudi za več kilometrov. Da bi lažje preživeli bližajočo hladnejšo

polovico leta z nizkimi temperaturami in pomanjkanjem hrane, si krekovti vsako jesen pripravijo zaloge plodov in semen, ki jih v glavnem sestavljajo prav lešniki. Lokacije teh skladišč si dobro zapomnijo in jih najdejo celo pod snežno odejo. Z raznašanjem semen v gozdu krekovti pomembno sodelujejo pri naravnem razširjanju lesk in pogozdovanju.

Pri našem kratkem sprehodu skozi življenje v gozdovih smo spoznali različne vrste ptic. Vsaka izmed njih bi pravzaprav lahko bila predstavnica življenja v povsem različnem tipu gozda, saj je to v resnici izredno raznolik življenjski prostor. Vse štiri ptice pa žal povezuje tudi dejstvo, da v zadnjih desetletjih njihovo število počasi, v nemalo primerih pa že prav zaskrbljujoče hitro, upada. Razlogi za to so kompleksni in vključujejo vse od sprememb v načinu in intenzivnosti gospodarjenja z gozdovi, pa do vedno pogostejših motenj, ki so posledica človekovega prihoda na območja, kjer ga prej nikoli ni bilo. Za vse, tako za ljudi kot za ptice, je prostora dovolj, le pogosteje se spomnimo, da smo v gozdu pravzaprav obiskovalci mi in se potrudimo, da tudi njegovim praviim prebivalcem omogočimo nemoteno življenje. ◉

Srečanja s hrošči v gorskih gozdovih Slovenije

Kozlički, rogači, krešiči, rilčkarji ...

✦ Al Vrezec

Gorski gozdovi FOTO: OTON NAGLOST

Hrošči so navkljub svoji množičnosti, saj štejejo kar tretjino vseh poznanih vrst, manj opazni in poznani. Pa vendar se z njimi srečamo praktično na vsakem koraku, le opazimo jih ne.

Če bi takole vprašal planinca, katerega izmed hroščev bi si zamislil kot simbol gora in planinskega sveta, bi gotovo pomislil na alpskega kozlička (*Rosalia alpina*). Že ime, tako domače kot znanstveno, namiguje, da gre za gorsko žival, ki poseljuje neokrnjeno naravo naših Alp. Če bi se temu sinje modremu hrošču v toplih julijskih ali avgustovskih dneh, ko lazi in leta naokoli, podali na sled po naših gorskih vršacih, bi se gotovo čudili: kam le se je udrl, da ga tudi v najbolj izbornih planinskih koticčkih ni moč videti?

Seveda ne! Alpski kozliček pravzaprav sploh ni visokogorska žival, pač pa prebivalec starih in obsežnih bukovih gozdov. Samice zalegajo svoja jajčeca skoraj izključno v ranjen ali odmirajoč bukov

les, v katerem se tri ali več let razvijajo ličinke. Nekatere študije po Evropi so pokazale, da alpski kozliček poseljuje le obsežne, stare in dobro ohranjene gozdne sestoje v sredogorju, zato ga obravnava jo celo kot pragozdni relikv. Intenzivno in neustrezno gospodarjenje mu škodi, saj samice rade zalegajo jajčeca v sveže požagan bukov les. Ker gre tovrsten les v nadaljnjo predelavo ali kot drva v peč, z njim propade veliko zarodov alpskih kozličkov. Zaradi tega je bil na nivoju Evropske unije alpski kozliček izbran za posebno varstveno pomembno vrsto, za katero je v t. i. evropskem omrežju najbolj ohranjenih in z biotsko pestrostjo najbolj bogatih območij Natura 2000 potrebno poskrbeti za njeno dolgoročno prežive-

tje in ohranitev. V gorskih gozdovih mu dela družbo še cela kopica tako evropsko pomembnih vrst.

Eden takih je bukov kozliček (*Morimus funereus*), ki je med laiki zaradi podobnega vzorca na pokrovkah pogosto napačno prepoznan za alpskega kozlička. V resnici sta to povsem drugačni bitji. Alpski kozliček se kot uren in vitek dnevni hrošč spreletava z debela na deblo, bukov kozliček pa je okoren in debelušen in mu bolj kot dan ustreza noč, ko lazi naokoli. Bukov kozliček namreč pod pokrovkami nima kril kot alpski in je povsem priklenjen na zemljo. Sicer pa bukov kozliček ni takšen specialist kot alpski in mu celo bolj kot bukevi dišijo hrast, jelka in javor. Oba pa sta vrsti evropskega varstvenega pomena, ki ju bomo ponekod v naših gozdovih obilo srečevali. Bukov kozliček ni redek na Krasu in na nekaterih dinarskih kraških planotah, kot so Krim, Snežnik ali pa Mala gora na Kočevskem. Sicer pa bomo

alpskega kozlička našli v nižjih bukovich sestojih Julijcev, v večjem številu pa na predgorskih hribih vzhodne Slovenije, denimo na Gorjancih, na Kozjanskem, v večjem številu pa na "štajerskem Triglavu", kakor pravijo Boču.

Vsaka planinska pot se prične v nižini, na gorskem vznožju. Po tej poti se bomo na začetku sprehajali pretežno po listnatem gozdu, nato prešli v mešani gozd, na koncu pa bodo listavci bolj ali manj izginili in prevladoval bo iglasti gozd. Tem višinskim spremembam v gorskem gozdu sledijo tudi hrošči, zato si oglejmo, kakšne "hroščje prikazni" lahko srečamo na naši poti v visokogorski svet.

LISTNATI GOZDOVI OB NIŽINSKEM VZNOŽJU GORA

Na nižjih nadmorskih višinah uspeva večinoma listnati gozd, sprva hrast, višje pa bukev. Hrast je z raznovrstnim življenjem sila bogato drevo. V sestojih s hrastom se je mogoče srečati tudi z najtežjo evropsko žuželko, rogačem (*Lucanus cervus*). Samca krasijo mogočne klešče, samica pa je bolj skromna z majhnimi kleščicami. Vode, ki se zlivajo z gora, se v nižini razlijejo po močvirnih tleh. Vlažno gozdno okolje ustreza orjaškemu krešiču (*Procerus gigas*), ki ima to lastnost, da naokoli lazi tudi podnevi, zlasti ob deževnem in oblačnem vremenu. Neredko ga lahko opazujemo, ko si sredi poti, ne meneč se za okoliško dogajanje, privoščiči ostanke pohojenega polža. Svetujem, da v velikega in sicer na videz miroljubnega hrošča ne drezamo preveč. Kakor vsi krešiči, ima tudi orjaški krešič to navado, da v nevarnosti rahlo privzdigne zadek in z neverjetno natančnostjo brizgne vsiljivcu v oko ostudno smrdečo in jedko tekočino. Sicer pa bomo na gozdnih sprehodih lahko videli tudi marsikaterega drugega velikega krešiča, zlasti vrst iz rodu *Carabus*, ki jih bomo z nekaj pozornosti in truda lahko tudi hitro prepoznali.

Mrhovina te ali one sorte je sicer zelo primerno zbirališče raznih vrst hroščev, med njimi grobarjev (*Nicrophorus sp.*), rdečevratega mrharja (*Oeceoptoma thoracica*) in gozdnega govnača (*Anoplotrupes stercorosus*). Posebno življenjsko okolje za hrošče v gozdu pa so padla odmrta drevesa in sušice. Ker je zaradi izkoriščanja gozdov tovrstne odmrle lesne mase v gozdovih vse manj, se je veliko vrst, vezanih na odmrli les, znašlo na rdečem seznamu ogroženih vrst. Tem vrstam, vezanim na

Izbor najpogostejših vrst velikih krešičev glede na višinske pasove oziroma tipe gorskih gozdov. Nižinski listnati gozd: (1) orjaški krešič (*Procerus gigas*), (2) usnjati krešič (*Carabus coriaceus*), (3) modri krešič (*Carabus intricatus*), (4) zrnasti krešič (*Carabus granulatus*). Sredogorski mešani gozd: (5) hrapavi krešič (*Carabus caelatus*), (6) verigasti krešič (*Carabus catenulatus*), (7) vijolični krešič (*Carabus violaceus*), (8) vrtni krešič (*Carabus hortensis*). Visokogorski iglasti gozd: (9) ploščati krešič (*Carabus creutzeri*), (10) koroški krešič (*Carabus carinthiacus*), (11) gorski krešič (*Carabus sylvestris*), (12) alpski krešič (*Carabus alpestris*).

FOTO: ANDREJ KAPLA

trohneč les, učeno pravimo saproksili (gr. *sapros*, gnil, trohneč; gr. *xylo*, les). Na les so vezane predvsem ličinke. Če iz radovednosti odmaknemo del lubja s trhlega debla, bomo pod njim uzrli cel kup raznovrstnih ličink, pa tudi hroščev. Opazne so velike ploščate in rumenkaste ličinke ognjenega hrošča (*Pyrochroa sp.*), ali pa njemu podobne ličinke škrlatnega kukuja (*Cucujus cinnaberinus*), ki velja za eno bolj ogroženih saproksilnih vrst.

MEŠANI GOZDOVI V SREDOGORJU

Z večjo nadmorsko višino se spreminjajo tudi podnebne razmere, kar se odraža tudi v gozdu. V gozdnem sestoju se listavcem pridružijo iglavci, zlasti jelka in smreka. Sredogorski bukovi gozdovi so dom alpskega kozlička, na od sonca obsijanih hlodih pa mu družbo dela še cela kopica drugih in na pogled atraktivnih vrst kozličkov. Bukov les privlači tudi malega strigoša (*Cerambyx scopolii*), ki je poimenovan po znamenitem naravoslovcu iz Idrije Giovanniju Antoniju Scopoliju, ki je v 18. stoletju prvi popisal kranjsko floro in favno. Pogost je tudi opečno rdeči vitki kozliček (*Strictoleptura rubra*), čigar opečno rdeče so le samice, manjši samci pa so

rumenkasti. Pod lubjem štorov in odmrlih debel se razvijajo blede valjaste ličinke zalubnih kozličkov, ki si pred zabubljenjem spletejo pravo gnezdece. Pogostejša sta zeleni zalubni kozliček (*Rhagium mordax*) in mali zalubni kozliček (*Rhagium inquisitor*), prvi pretežno na listavcih, drugi pa na iglavcih.

Sicer pa na drevju tudi lesne gobe niso brez hroščev. Stare preperle lesne gobe so polne luknjic in če odtrgamo majhen košček gobe, bomo hitro naleteli na gobjega črničca (*Diaperis boleti*). Hrošči iz družine črničev (*Tenebrionidae*), med katere spada tudi zloglasni mokar (*Tenebrio molitor*), so si po videzu silno različni, a jih bomo brez težav spoznali po značilnem trpkem smradu, ki ga sprostijo v nevarnosti. V sredogorskem mešanem gozdu so pogosti tudi nekateri rogači (*Lucanidae*). Tu sicer ni velikega rogača, pač pa cela kopica njegovih manjših sorodnikov, katerih ličinke se razvijajo v lesni trhlini. Nekateri so celo brez klešč in prav nič ne spominjajo na velikega sorodnika. Samca nosorožega rogača (*Sinodendron cylindricum*) npr. krasi le en sam rog. Tega bomo sicer redkeje uzrli, saj je nočna žival, ki se podnevi večinoma skriva v luknjah preperelih debel.

Gozdni govnač (*Anoplotrupes stercorosus*) je najpogostejša vrsta govnača pri nas, ima pa bogato sorodstvo podobnih vrst hroščev. FOTO: AL VREZEC

Na mrhovini se navadno nagomili veliko hroščev, med njimi tudi mrhovinarski rdečevrati mrharji (*Oeceptoma thoracica*). FOTO: AL VREZEC

Ozrimo se še na gozdna tla, ki so v mešanem gozdu še prav posebno bogata. Pod kamni se skrivajo mnogi krešiči, denimo blesteči kopač (*Pterostichus burmeisteri*) z metalno vijoličnim sijajem ali pa pokač (*Aptinus bombardae*). Slednji nas bo presenetil s sikajočim pokom, pravo malo eksplozijo, če se ga bomo skušali dotakniti. Po gozdnih tleh stika za polži in mrhovino za palec velik črni kratkokrilec (*Ocypus tenebricosus*), ki s svojimi kratkimi pokrovkami komajda spominja na hrošča. Ob gozdnih poteh se ponekod bogato razrašča podrast, zlasti veliki lapuhovi in repuhovi listi. Na teh se radi zadržujejo različni rilčkarji (*Curculionidae*). Med njimi bomo brez

Našega največjega rilčkarja, velikega repuhovega rilčkarja (*Liparus glabrirostris*), bomo z malo truda našli na velikih lapuhovih in repuhovih listih ob gozdnih poteh. FOTO: AL VREZEC

težav prepoznali modro pikastega jajčastega rilčkarja (*Otiorhynchus gemmatus*) in največjega med našimi rilčkarji, velikega repuhovega rilčkarja (*Liparus glabrirostris*).

VISOKOGORSKI IGLASTI GOZDOVI

V višjih legah začno prevladovati iglasti, zlasti smrekovi gozdovi, še višje pa sestoji macesna in ruševja. Ob tem pomislimo seveda na podlubnike ali lubadarje (*Scolytidae*), katerih ličinke si pod lubjem iglavcev vrtajo značilne rove. Kjer se ti hrošči zelo namnožijo, lahko povzročijo množično sušenje iglavcev. Resnici na ljubo pa se to dogaja predvsem v nižjih legah, torej tam, kjer si je človek zaradi lastnih koristi nasadil smrečje. Tudi v smrekovem gozdu se na požaganem lesu zbirajo različne vrste kozličkov, kot sta veliki smrekov kozliček (*Monochamus sartor*) in njemu podobne vrste ter smrekov vitki kozliček (*Oxymirus cursor*). Slednji je razširjen vse do gozdne meje v macesnove sestoje, pojavlja pa se v dveh oblikah, rdeče progasti in črni. Rogačevca (*Spondylis buprestoides*) je sicer tudi kozliček, vendar je s svojo robustno črno postavo in kleščami silno podoben rogačem. Celo po okornem plezanju bolj spominja na slabo okretne rogače kot pa na urne kozličke. Njegove ličinke žive v razpadajočih štorih do dve leti, medtem ko so odrasli povsem neješčji in živijo le slab mesec.

Hroščev je v visokogorskih iglastih gozdovih seveda manj kot na nižjih nadmorskih višinah, a tudi tu najdemo zanimive posebneže. Tukaj živi velika polonica, okata polonica (*Anatis ocellata*)

z rumeno obrobljenimi pikami. Živi podobno kot nam bolj poznana sedempikčasta polonica (*Coccinella septempunctata*), ki je pretežno travniška žival in je izreden lovec na listne uši. Tudi okata polonica je ušji lovec, le da ušem sledi med iglice iglavcev, naokrog pa leta predvsem ponoči, zato ob večerih neredko prileti k svetlobi. Iztrebki in mrhovina v visokogorju so pomemben vir hrane za alpskega govnača (*Trypocopris alpinus*), ki je nekoliko manjši od svojih sorodnikov v nižini. Naša srečanja s hrošči v visokogorskih gozdovih pa zaključimo s krešiči. Po visokogorskih iglastih gozdovih Slovenije lazi kar nekaj krešičjih posebnežev. V hladnih iglastih gozdovih prebivata koroški krešič (*Carabus carinthiacus*) in ploščati krešič (*C. creutzeri*), slednji z značilno privihanim zadkom. Še višje, tja do gozdne meje in še čez, pa živita silno redka gorski krešič (*C. sylvestris*) in alpski krešič (*C. alpestris*), s katerim se bomo srečali bolj ali manj le naključno. Alpski krešič pravzaprav živi že nad gozdno mejo na planinskih tratah z zgolj redkimi drevesi in med kamenjem.

V tem kratkem pregledu še zdaleč nismo omenili vseh hroščev slovenskih gorskih gozdov, saj gredo števila vrst v tisoče. Spoznali pa smo nekaj najpogostejših, ki jih bomo imeli priliko videti na izletih v gore. Pomembno je le, da svoj pogled z veličastnih vršacev upremo kdaj pa kdaj tudi v tla, kjer nas bo presenetila pestrost živega sveta, ki nas obdaja, ko stopamo v planinski raj. Gozd in njegovi prebivalci so namreč silno pomemben del tega raja! ●

Dva gozdna kozlička evropskega varstvenega pomena, s katerima se dokaj redno srečujemo v gorskih gozdovih Slovenije: bukov kozliček (*Morimus funereus*) desno in alpski kozliček (*Rosalia alpina*) levo. FOTO: AL VREZEC

Smrekov vitki kozliček (*Oxymirus cursor*) se pojavlja vse do gozdne meje z macesnom. FOTO: AL VREZEC

Pod lubjem razpadajočih štorov in debel lahko najdemo blede valjaste ličinke zalubnih kozličkov, ki si pred bubljenjem spletejo pravo gnezdece. Na sliki je ličinka zelenega zalubnega kozlička (*Rhagium mordax*). FOTO: AL VREZEC

Skrivnostni svet Zahodnih Julijcev

Montaž – Via Dogna

✍ Marija Magajne

FOTO: MARIJA MAGAJNE

Dolgo je že tega, kar sem prvič zrla v veličastno podobo zahodne stene Montaža, ko se je ravno kopala v žarkih zahajajočega sonca. Ta podoba se mi je tako globoko zasidrala v bistvo, da me nikoli ni izpustila. Vedno, ko sem obiskovala gore s pogledom na to silno veličastje, me je navdajalo čudno hrepenenje od blizu spoznati kraljestvo visokih sten, stolpov in globokih prepadov, med katerimi je vendarle slutiti ozke police, ki nudijo pristoje v osrčje te katedrale. Sanjala sem o teh policah in prav potihno upala, da se morda nekoč le ponudi priložnost od blizu spoznati to vabljivo divjino. In zgodilo se je čisto nepričakovano, da je naju s Pavletom tja povabil Andrej.

RANA URA, ZLATA URA

Ja, ta pa je bila res zlata, zborna mesto ob pol petih v Trbižu. Kako zelo rada imam jutra z zgodnjim prebujanjem, kadar se odpravljamo v gore, a tokrat se še zbudati ni bilo treba, ker spanca

zaradi vznemirjenosti ni bilo. Točno kot ura je prišel tudi Pavle iz Cerknega, samo kratek pozdrav in hitro dalje, saj nas je čakala še ura vožnje do izhodišča. Ko smo zavili v Dunjo, se me je polotil čuden nemir ali trema, še posebno, ko

se je skozi prvo svetlobo dneva zarisala podoba vrha Montaža. Nizke meglice so se vlekly nad dolino in ovijale ostenje tako, da je bilo vrh slutiti še bolj visoko. Sicer pa vrh tokrat ni bil naš cilj, pač pa tisto vmes – slovita Via Dogna.

"150 METROV ZA TRETJIM PREDOROM",

kakor piše v najbolj branem vodniku Zahodne Julijske Alpe Andreja Mašere, je vožnje nepreklicno konec. Tudi tu nismo zapravljali časa, le nekaj kratkih napotkov in že smo krenili zgodbi naproti. Nizka megla je napajala gozd z vlago in soparno ozračje je oteževalo hojo, ki je bila precej hitra menda zato, da se čim prej izvijemo iz objema gozda.

Šele nad gozdno mejo se je res občutno lažje zadihalo. Začelo se je dolgo prečenje, ponekod po dobri stezi, ki se je tu pa tam popolnoma izgubila v trdih peščenih strminah ali na preozkih policah, ves čas pa nad grozljivo globino soteske Clapadorie. Dobro smo napredovali, tudi zahtevnejši prehodi nam niso delali težav. Le v sivino neba smo se zaskrbljeno ozirali, saj je bilo videti, kakor da bo vsak čas nekaj izpustilo. V zadnji grapi, preden se smer končno obrne navzgor proti vznožju Rdeče stene, nas je za hip res poškopilo. Ravno takrat se je visoko gori nad Strmo pečjo sivina predrla in tako zaželeno modrina neba se je vztrajno širila in nas navdala z neko posebno energijo. Plezanje navzgor čez gladke police in pragove je bilo prav lahkotno, saj je Andrej nezmotljivo vodil po najlažjih prehodih. Sonce, ki je obsijalo sosednje stolpe in vrhove, nam je pričaralo prave spodbude in veselo razpoloženje. Pri naravnem bivaku E. Muschi Zuani smo si pred resnejšim delom vzpona privoščili krajši oddih. Ob pogledu na čudovito Sivo steno nad nami sem imela občutek, kakor bi dobila krila. Pa so ta krila kaj hitro omagala že takoj za bivačkom ob prehodu čez gladko, zračno steno pod previsom.

Andrej je stvar lahkotno preskočil in se nagajivo muzal ob pogledu na najin težave. Pavle je bentil, da nima kam noge postaviti, pa mu tudi moja filozofija, da je v tem primeru treba verjeti rokam, ni bila kaj prida všeč. Tudi jaz sem čutila mravljinca, ko sem iskala oprimke na gladki skali.

ČEZ SIVO STENO

Tu se je začelo tisto pravo čudovito poplezavanje čez pragove s police na polico. Trdni oprimki so ponujali dober oprijem, zanesljivi stopi pa varno oporo – o, kakšna svoboda gibanja! Tudi Pavletu se je povrnil dar govora z neuničljivim humorjem in slavonspevi lepoti dneva. Občutek, da se gibljemo prav v osrčju te veličastne katedrale, je bil res fantastičen. Imelo me je, da bi obsedela na polici, da bi se čas ustavil in bi lahko uživala v samoti ob pogledu na veličino tega stvarstva. Nad zadnjo polico, kjer se stena postavi precej bolj pokonci, se je Andrej odločil, da naju bo ta raztežaj varoval. Navezal naju je na vrh, dal nekaj napotkov, se z zavidljivo lahkoto zavihtel čez previsni greben in izginil za robom.

SPOMINI NA PRETEKLOST

Ko sva čakala na polici, je Pavle na glas razmišljal, kaj bi bilo, če bi bilo ... Spomnil se je svojega prvega vzpona na Triglav, ko sva v enem dnevu doživela tri divje nevihte. Prvo že ob pol sedmih zjutraj na vrhu Triglava. Uro in pol smo vedrili v stolpu, da je stvar minila. Zanimiv je bil sestop v novozapadlem snegu in požledenem železju, iz katerega je ob stiku z roko čudno prasketalo in treslo.

Ko je na Malem Triglavu posijalo sonce, je bilo vse pozabljeno. Druga naju je zajela na Kanjavčevih policah; strele so stresale Kanjavca, slapovi vode, toče in šodra so drli čez stene in previs, pod katerim sva čepela, da naju ni odplaknilo v Zadnjico. Tretja, najbolj mokra, pa naju je zalotila v dolini Sedmerih jezer. Tudi Andrej je kot šestletni deček doživel podoben ognjeni krst, ko sva se silno vročega popoldneva vračala s

Plezanje v Sivi steni FOTO: PAVLE MAGAJNE

Montaž nad Dunjo FOTO: ANDREJ STRITAR

Triglava. Na poti okrog Tosca sva zadovoljna ugotovila, da je žgoče sonce zakril prijazen oblček, ki pa to ni bil. Bil je oblak gobaste oblike, ki je z grozljivo hitrostjo rasel v višino, se širil in kmalu zakril nebo. Med zloveščim bučanjem se je iz njega najprej vsula toča, nato pa še silen naliv. Strele so sekale neprekinjeno, vse nekam tja v greben Slemena. Hitela sva naprej, Andrej nekaj korakov pred menoj. Prehitevala sva prestrašene planince, ki niso vedeli, ali bi šli naprej ali nazaj. Andrej se je naenkrat ustavil, me pogledal in vprašal: "Ali je tebe kaj strah?" Odgovorila sem: "Ne, nič, saj je to delo narave." Rekel je: "No, potem pa mene tudi ne bo." O, bilo me je strah, še posebno čez Studorski preval, a je

šlo srečno. Neurje je popustilo, šele ko sva sestopila v Konjščico. Hitela sva na Uskovnico, kjer naju je vsa prestrašena čakala teta Brigita.

NAZAJ V STENO MONTAŽA

Vrv pred nama se je že skoraj do konca odvila in obstala. Andrej je zgoraj že zaklical: "Varujem," in tako sva tudi s Pavletom z nekaj svoje in nekaj Andrejeve pomoči splezala čez najbolj izpostavljeni del stene. Od tu naprej je bilo še par lepih zahtevnejših skalnih odsekov, ki pa so žal hitro prešli v strmo travnato vesino, po kateri smo kmalu dosegli označeno pot Via Amalia in po njej na razgleden greben Pleče. Tu gori, visoko pod Severnim stolpom, bi se nam res prilegel pošten oddih, čas

za sanjarjenje, a čakal nas je še dolg in ne prav enostaven sestop po plezalni poti Via Amalia do bivaka Stuparich in dalje čez Krniško škrbino v Dunjo, kjer smo se po enajstih urah vrnili na izhodišče. Polni vtisov doživetij tega dne smo se ozirali na prijaznega velikana, ki se je še vedno zakrival za rahlimi meglicami, ki pa tokrat k sreči niso opravile svojega poslanstva.

Hvala ti, Andrej, za vse bogastvo doživetij gorskih lepot na raziskovalnih in vodenih turah. Kako zelo rad si imel te Zahodne Julijce in kako rad si njihove lepote delil z nami.¹ ◊

¹ Andrej Magajne se je letos pozimi ponesrečil pri smučanju z Jalovca.

Montaž – Pot iz Dunje (Via Dogna)

Skoraj 2000 metrov nad globoko dolino Dunjo se dviga zahodna stena Montaža, najvišja v Julijskih Alpah. Stena je močno razčlenjena s številnimi mračnimi grapami, divjimi žlebovi, strmimi, tudi navpičnimi stebri, ostrimi razi in številnimi policami. Veličastna, enkratna podoba mogočne gore! Čez ostenje je speljano veliko plezalnih smeri, od katerih si je najstarejša Via Dogna priborila daleč največji sloves in obisk. Velikopotezna smer se vije po ogromnem ostenju po najlažjih prehodih, tako da plezalske težave niso pretirane; resnost ture narekujeja predvsem izredna dolžina smeri in divje, prvinsko gorsko okolje, v katerem poteka.

Prvi pristop: 4. 9. 1881, G. in P. Brazzà, A. in D. Pecile, F. Marcon, P. Pittini, A. Siega.

Prvi zimski vzpon: 20. 2. 1949, G. De Lorenzi in O. Soravito.

Višinska razlika: Pribl. 1450 m do Velike police, 1750 m do vrha Montaža.

Izhodišče: Kapelica, posvečena L. Zachiju ob cesti skozi Dunjo, malo za tretjim predrom, levo ob cesti je manjše parkirišče.

Opis: Od izhodišča po gozdni cesti navzdol do struge potoka Dunje, ki jo prečimo, nato po kolovozu skozi gozd, do označenega odcepa Vie Dogne, ki se vzpenja levo. Nekaj časa skozi gozd, potem med grmovjem do roba široke grape Val Rotta. Čez njo in po stezi, ki se dviga po izraziti gredini nad divjo sotesko Clapadorie. Pot gre sprva po travnatem svetu, ki postaja vse bolj pust in skrotast. Spotoma preplezamo nekaj lažjih skalnih odstavkov do sistema žlebov, ki nas odločno usmerijo levo v osrčje stene. Skozi žlebove in čez pragove do poševne police, ki se dviga v levo ob vznožju Rdeče stene (Parete Rossa). Polica pripelje do naravne votline v steni – bivaka E. Muschi Zuani, ki je včasih tudi skromno opremljen. Nad bivakom se čez sitno, gladko mesto prebijemo do vznožja 300 metrov visoke Sive stene (Parete Grigia); plezanje po njej, kjer zlahka najdemo ugodne prehode v razčlenjenem skalovju, predstavlja najlepši del vzpona. Tik pod vrhom stene je na zadnji veliki polici izpostavljeno razgledišče – Belvedere; smer se od tu požene zelo strmo navzgor (ključno mesto, III), kmalu pa smo na spodnjem robu sprva zagručanega, nato travnatega lijaka (levo Montaževa Sfinga), po katerem se naporno povzpemo do stika s potjo Amalia na Veliki polici (Grande Cengia). Po njej

je do bivaka A. Suringar še slabe četrte ure hoje, do vrha Montaža pa skozi Findeneggov žleb še dobro uro (II/I).

Sestop: Če opustimo vzpon na vrh Montaža, je najhitrejši sestop po Veliki polici na Škrbino Vrh Strmali (Forca dei Disteis) in navzdol na planino Pecol (od tam nas mora nekdo odpeljati do izhodišča v Dunji oz. moramo že prej tam pustiti eno vozilo). Sestop po zelo zahtevni plezalni poti Via Amalia do bivaka Stuparich in čez Krniško škrbino (Foran de la Grave) v Dunjo je težaven in zelo dolg.

Časi:

Izhodišče—bivak E. Muschi Zuani 4 ure

Bivak E. Muschi Zuani—bivak A. Suringar 2.30 ure

(Vzpon na vrh Montaža 1.15 ure)

Sestop na Pecol 2.30 ure

Sestop v Dunjo 5.30–6 ur

Skupaj 9 ur (sestop na Pecol) oz. 12–13 ur (sestop v Dunjo)

Sezona: Od julija do prve polovice septembra. V zgodnjem poletju nas lahko na Veliki polici in poti Amalia presenetijo strma snežišča.

Težavnost: PD+, III/II, I. Veličastna tura, ena velikih klasik Julijskih Alp. Tehnične težave niso stalne in se pretežno sučejo v območju II. tež. stopnje. Stopnjujejo se proti vrhu smeri, v zadnjem odseku sežejo tudi v III. stopnjo. Tura je izjemno dolga in naporna, zato terja odlično psihofizično kondicijo. Gorniki nealpinisti se je lahko lotijo le v spremstvu gorskega vodnika. Smer je bila že večkrat markirana z rdečimi pikami, ki so bile občasno tudi odstranjene (trenutno stanje piscu ni znano!). Vzpona se lotimo samo ob popolnoma stabilnem vremenu.

Literatura: Andrej Mašera: Zahodne Julijske Alpe. Sidarta, Ljubljana 1998; Gino Buscaini: Alpi Giulie. CAI-TCI, Milano 1974.

Zemljevida: Alpi Giulie Occidentali Tarvisiano 019. Tabacco, 1 : 25.000; Julijske Alpe – zahodni del. PZS, 1 : 50.000; Julijske Alpe. Vzhodni in zahodni del. Sidarta, 1 : 50.000.

Andrej Mašera

Hoja, tek in kolesarjenje so del zdravega načina življenja. Zgodí pa se, da zaradi prevelike zagnanosti, neprevidnosti ali neogrehtih sklepov pride do poškodb. Najpogostejše so nategi, zvini in udarnine.

Gibanje na svežem zraku. Dobra odločitev. KAJ PA BOLEČINA?

Obolela mesta narahlo namažite z gelom Naklofen, saj

Proti bolečinam v mišicah in sklepih.

- ublaži bolečino,
- zmanjša otekline, ki je lahko posledica vnetja ali poškodbe,
- izboljša gibljivost mišic in sklepov.

www.krka.si

KRKA

Pred uporabo natančno preberite navodilo! O tveganju in neželenih učinkih se posvetujte z zdravnikom ali s farmacevtom.

Gora je kakor ženska

Pogovor z Milanom Vošankom¹

✍️ Mojca Volkar Trobevšek

Mojca Volkar Trobevšek v pogovoru z Milanom Vošankom FOTO: VLADIMIR HAJBAN

»*Kaj pa ono drugo v gorah? Lepota v naravi, tista, ki vzburka kri? Lepota v odnosih z ljudmi? Lepota čustev z gora in lepota kot darilo sočloveka. Kolikokrat sem že o tem govoril in pisal, pa se ne znam izpeti.*«

Milan Vošank, sicer likovni pedagog, je vsestranski umetnik: slikar, glasbenik, pisatelj, pesnik. Navdihuje ga predvsem gorski svet, h kateremu se vrača spet in spet. Kot alpinist, gornik, pohodnik, kolesar in smučar pozna vse obraze njemu tako ljubih gora, s pomočjo katerih raste tudi kot človek, ne samo športnik in umetnik. Sposobnost in dar, da zapiše, kar doživlja in občuti ob zahajanju v gore, je dodobra izrazil v knjigi, ki je konec leta 2010 izšla pri založbi Didakta. Brez pretiravanja lahko zapišemo, da tako iskrenega in tudi jezikovno dodelanega pisanja o doživljanju gora in gorniških športov, kakor tudi sočloveka in odnosov z njim, že dolgo nismo zasledili med gorniško literaturo. *Gora je kakor ženska*, *Zgodbe iz popotne beležnice* je v prvi vrsti avtorefleksivno pisanje, ki se neredko spogleduje in

včasih tudi preide v filozofsko-refleksivni esejistični slog. Tako je branje v užitek tudi bralcu, ki gorskega sveta ne pozna, a ga zanimajo najgloblje skrivnosti človeka, ki brez gora ne more živeti. V slovenskem literarnem prostoru izid leposlovnega gorniškega dela takšne sorte ni ravno pogost, zato je prav, da se takrat, ko se to vendarle zgodi, o tem pogovarjamo in takšnim redkim primerkom posvetimo posebno pozornost.

Vaše pisanje je zelo iskreno. Prostdušno zapišete tudi kakšno vročo zgodnico, ki temelji na resničnih dogodkih. Koliko poguma je potrebnega, da intimne dogodke in doživljaje razkriješ svetu preko knjige?

Veliko, ampak pomaga to, da razkriješ samo majhne dele zgodbe. Ko sem si stvari razjasnil v glavi, sem z lahkoto napisal tudi intimne dogodke kot del nekega hribovskega dogajanja, ki ga vsi tako ali drugače poznamo. Spremenil sem tudi imena, a ne pri vseh (*smeh*).

V vaših zgodbah o alpinizmu, turnem smučanju, planinstvu, pohodništvu, gorskem kolesarjenju, teku na smučeh veliko nastopajo ženske. Imenujete jih luštne stvarce, lepa in simpatična bitja, privlačna dekleta, ki jih neizmerno občudujete. Zdi se mi, da sta samo dve stvari na svetu, pred katerima obmolknete in samo strmite – to so ženske in gore. Najbrž je kar veliko takšnih moških med nami.

¹ Pogovor z Milanom Vošankom je nastal na literarnem večeru novembra 2010 v knjigarni Konzorcij v Ljubljani.

Milan Vošank: Jutro v Trenti (olja na platnu, 2006)

Se s prijatelji gorniki in alpinisti veliko pogovarjate o ženskah in o dogodivščinah z njimi med gorami?

Oh, to so pa zgodbe, za katere je boljše, da jih ženske ne slišite. To so zgodbe, kjer se pretirava, kjer se laže, no govori se tudi resnico. Majhna stvar postane velika stvar.

Gore so vam prizadejale tudi bolečino, tako fizično ob padcih in nesrečah kot psihično ob izgubi dragih prijateljev. Toda še vedno se vračate k njim z enako ljubeznijo in zagnanostjo kot na začetku. Nekje v knjigi se sprašujete, ali je vredno. Takole ste odgovorili:

»Gore so vendar veliko več kot le vzpon in sestop, so nabite z energijo, ki jo je treba poiskati, jo zaznati, občutiti in doživeti ter se hkrati zavedati, da prinašajo s sabo tveganja, ki se jim lahko s preišljenim pristopom in kančkom sreče izognemo, v nekaterih nepredvidenih situacijah pa je mogoče vse. Kot igra ali ruleta, kar pa je pravzaprav tudi naše življenje skozi celostni spekter bivanja vsakogar.«

Se vam zdi, da je čas, preživet v gorah, le nekoliko bolj strnjena oblika življenja v dolini, da je to igra, ki je mogoče malce bolj dramatična, napeta, nabita s čustvi in doživetji, ampak navsezadnje zelo podobna tisti v dolini?

Ja, res je v gorah vse bolj intenzivno, sploh če plezaš, moraš biti ves pri stvari. Na nek način moraš celo odmisli tisto v dolini. Mogoče je hoja v gore, plezanje, neke vrste nadaljevanje življenja v dolini, ker tudi v dolini veliko razmišljamo o gorah: kam bomo šli, koliko smo še sposobni, kdaj bomo spet šli, ali bo vreme, kdo bo šel z nami. Na nek način gorniki ves čas živimo po gorniško, z gorami: v dolinah in v gorah. Če nismo tam, mislimo, kako je tam, včasih pa tudi zgoraj mislimo na to, kako je spodaj.

Govorite tudi o živčnosti, tremi pred odhodom v gore. Se to doživljanje z leti spremeni ali se še kar pojavlja?

Tega ne bi imenoval živčnost; to je neka taka tesnoba v človeku, ki se z leti še vedno pojavlja. Pri meni to nikoli ni izginilo. To je

tisti občutek, ko se sprašuješ, kako bo, bom zmogel? Potem, ko se akcija začne, pa to izgine, potem je samo še dejanje. Zame je ta tesnoba nek čar, neko pričakovanje, nek ritual. Kadar grem plezat, pa me ni strah, je to zame čudno. Imel sem dve hudi nezgodi. Potem sem razmišljal za nazaj in takrat me ni bilo nič strah, takrat se je zgodilo. Mislim, da mora biti v tebi nek adrenalin, s katerim se pripravljaš na soočenje s steno, z goro, potem je lažje. Da se zresniš, da se stvari res posvetiš, ker to so resne stvari. Alpinizem ni kar tako – to je soočanje med življenjem in smrtjo.

Kako najraje izrazite lepoto, ki jo zaznate, s svinčnikom, čopičem ali kitaro? Kaj od vsega ste najraje: pisatelj, pesnik, glasbenik ali slikar?

Ko neko stvar počnem, sem najraje tisto: ko slikam, slikar, ko pišem, pisatelj, ko igram, glasbenik. Vsaki stvari se dam ves. Včasih sem imel v ateljeju kitaro, pa sem malo slikal pa malo igral. Potem sem prišel do spoznanja, da tako ne gre, ker potem samo preišlujem – ko slikam, kaj bom igral, in ko igram, kaj bom slikal. Ne morem biti oboje oz. vse naenkrat, zato sem iz ateljeja kitaro odstranil. Ko zaključim eno stvar, grem šele drugi dan ali pa čez en teden k tisti drugi stvari.

Kako zgleda proces pisanja?

Ko pišem, je samo to in nič drugega. Brskam po beležnici in po sebi, iščem spomine in zgodbe ... Pri meni umetniško ustvarjanje potrebuje veliko časa. Kljub temu, da sem likovni pedagog, ne morem kar slikati, moram imeti nek notranji navdih. Isto pri kitari in pri pisanju. Lahko celo popoldne sedim, pa ne bom napisal niti besede.

Ali veliko popravljate za sabo?

Ogromno. Najprej napišem na papir nek osnutek, potem tisto popravljam vse povprek, da je vse počekano in ne znam več brati za sabo. Potem, ko je že vse na papirju, grem pa še za računalnik.

Zanimiva dilema, ki se pojavi v vaših zgodbah, je razpetost med gorami in ljudmi, ki so vam najbolj blizu – družino. Velikokrat ste odhajali s slabo vestjo – v obe smeri. Ste to z leti preboleli ali vas še vedno kljuva?

To je bilo takrat, ko sta bili moji hčerki majhni. Zato sem za nekaj časa prekinil z alpinizmom. To se je preprosto moralo zgoditi, nisem mogel biti več na obeh straneh. Ko pa sta hčerki začeli z mano hoditi v hribe, so ti občutki od mene odšli. Ko sta odrasli, tega ni bilo več.

Zdaj v hribe odhajate s čisto vestjo in z veseljem?

Ja. Zdaj pa.

Vaše pisanje krasi izjemno bogat jezik, poln metaforike in že kar nekakšnega "besednega slikanja", ko opisujete naravo z neštetimi odtenki barv. Nekatere izraze, kot npr. *pomarančnost*, ste si celo izmislili. Ali se ta čudovit jezik snuje med potjo ali doma za računalnikom? Saj hoja je vendar takšna dejavnost, med katero se da veliko razmišljati, tudi o jeziku.

Če me neka stvar v gorah močno vznemiri, potem tisto stvar doma zelo hitro tudi napišem. Če ne napišem, gre v pozabo in tega ni več. Zato se potrudim in napišem nekaj stavkov, nek osnutek in iz mnogih takšnih osnutkov je nastala tudi ta knjiga.

Še vedno zahajate v gore s skicirko, beležnico in orglicami?

Orglice so zmeraj z mano, beležka vedno manj, skicirka pa ne več, odkar imam fotoaparatus. Ampak sem pa dve desetletji kar naprej nekaj beležil, potem so pa prijatelji, ki so šli z mano plezat ali hodit rekli, da tako ne gre več, ker me morajo kar naprej čakati. Zdaj pa samo še sedim in gledam, vidim in občutim in nekam vame se to zapiše.

Veliko berete? Razmišljate o literaturi?

Ja, berem vsakovrstno literaturo ne samo hribovsko, veliko tudi razmišljam o njej. V roke jemljam vedno bolj zahtevno literaturo.

Ste sami do sebe strogi in pričakujete vedno več od svojega besednega izraza?

Ja, vedno bolj in vedno več. Skušam napisati tako, da bi nekdo z veseljem to prebral, ne pišem samo zase. Hkrati sem pa še kar zahteven do sebe, mogoče se še preveč popravljam. Pisanje ni moja profesija. Res, da sem pred leti hodil na nek tečaj kreativnega pisanja na Filozofsko fakulteto, ampak sem po parih urah odšel, ker sem dobil občutek, da mi nimajo kaj povedati. Rekli so, naj bi pisali točno tako in tako, nek ameriški stil... Sem si rekel, jaz pa to čisto drugače delam, ker pišem iz sebe, tako kot v tistem trenutku začutim. Ne znam pisati po nekih smernicah.

Tudi do bralca včasih niste ravno prijazni, od njega zahtevate, da si vzame čas za branje. Ta knjiga se v glavnem ne bere kot napet roman.

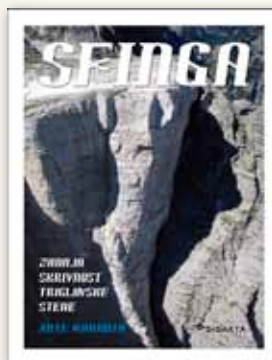
Se zavedam, da nisem bralcu prijazen (*smeh*). Namen te knjige ni, da bi jo prebrali v eni sapi, ker je vsaka zgodba popolnoma drug svet, ima novo vsebino, drugačno atmosfero, dogajanje. Če en večer preberete eno zgodbo, bo kar zadosti, boste že utrujeni. ○

UGODNA PONUDBA KNJIG ZALOŽBE

 DIDAKTA

SFINGA

ZADNJA SKRIVNOST TRIGLAVSKE STENE

Ante Mahkota,
348 strani
Cena: 39,99 €

CENA ZA

BRALCE PV: 35,99 €

EVEREST

SANJE IN RESNIČNOST

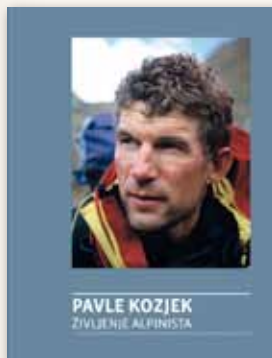
Viki Grošelj,
316 strani
Cena: 39,90 €

CENA ZA

BRALCE PV: 29,99 €

PAVLE KOZJEK

ŽIVLJENJE ALPINISTA

Pavle Kozjek,
278 strani
Cena: 39,90 €

CENA ZA

BRALCE PV: 29,99 €

Znižane cene veljajo od 1.9. do 30. 9. 2011 oz. do odprodaje zalog.

 04 5320 203 zalozba@didakta.si

 www.didakta.si

Rekviem za staro ruševino

✉ Andrej Mašera

Triglav in s krogom označena Morbegna FOTO: OTON NAGLOST

Nekoč je pod vršno kupolo Triglava, na širnih podih pod zahodno steno, stala mogočna kamnita zgradba. Skoraj osemdeset let je kljubovala času in surovemu okolju, kljubovala je naravnim silam, mrazu, vročini, vetru in dežju, snegu in ledu. Ves ta čas pa je počasi kopnela, tako kot izginja snežna odeja pod spomladanskim soncem: najprej so izginila vrata in okna, potem se je sesula streha, nato so se začeli počasi rušiti tudi debeli zidovi, ki so bili videti skorajda večni – in, danes je tam ostala neka nespoznavna nizka ruševina, ki se počasi staplja z okoljem v samotno kamnito puščavo.

V času, ko je po prvi svetovni vojni krivična rapalska meja grozljivo zasekala v živo tkivo slovenstva, kar čez vrh Triglava, je italijanska vojska na planoti Zaplanja zgradila veliko enonadstropno vojašnico, ki naj bi jasno pokazala, čigava je ta zemlja, čigav je ta čudoviti gorski svet pod najvišjim vrhom Julijskih Alp. Čeprav so jo uradno poimenovali "Capanna Morbegno", so ji naši planinci vedno rekli Morbegna in tako je ostalo do današnjega dne. V velikem poslopju se je lahko namestilo 300 vojakov in oficirjev, do vojašnice so napeljali podzemni telefonski vod in tovorno žičnico, dosegljiva pa je bila po imenitni mulatjeri, ki je bila zgrajena tako udobno, da se je poveljujoči *tenente* (poročnik) do nje lahko pripeljal kar z motorjem. Poleg tega so zgradili od Morbegne po zahodnem ostenju Triglava drzno zavarovano pot – "Direttissimo del Tricorno", ki je omogočala vzpon na našega očaka dosledno po takratnem italijanskem ozemlju.

Danes Morbegne ni več. Tudi "direttissima" je utonila v temo pozabe. Seveda tudi tovorne žičnice ni več, tu pa tam se še vidijo ostanki telefonskega kabla, ostala pa je mulatjera iz Zadnjice. Pravzaprav je tudi ta v precej slabšem stanju, kot je bila nekoč, saj se na številnih mestih podira in zasuva s kamenjem. Ali se je moralo to res zgoditi? Ali je bila to zgodovinska nuja, ki se ji nismo mogli izogniti? Ali res nismo mogli ravnati drugače, ko smo leta 1945 postali lastniki Morbegne?

V prvi izdaji Priročnika za planince A. Brileja iz leta 1950 je Morbegna omenjena samo mimogrede pri seznamu tur z Doliča: "Po kolovozu mimo Morbegna (kasarna) in po Kugyjevi poti (ali po zav. plez. stezi) na vrh Triglava 2,30 h". Že naslednje leto v drugi izdaji pa najdemo lepo risbo Morbegne s spremnim besedilom: "Dom za Planjo, 2557 m (pravilno 2520 m!, op. p.), stoji na planoti Za Planjo z. od vrha Triglava. Dom bo preurejen

Morbegna po 2. svetovni vojni
FOTO: PLANINSKI MUZEJ

v plan. postojanko. Upravlja ga PD Ljubljana Matica". V seznamu tur od doma je omenjena tudi "direttissima": "Na vrh Triglava ...; po l. navpični zavar. stezi (samo za nevrto glave) 1.30 h".

Iz navedenega je jasno razvidno, da je v prvih povojnih letih slovenska planinska organizacija imela nedvoumen namen preurediti kasarno v planinsko postojanko. Do tega pa na žalost ni prišlo!

Človek bi povsem razumel, če bi italijanska kasarna vzbujala avtentični odpor in slabe spomine na okupacijo naše Primorske in je ne bi hoteli več niti videti, kaj šele preurejati v planinsko postojanko. Takoj naj bi jo porušili in zatrli vsako sled za njo! Pa je bil to res razlog, da se je vredno zgradbo pustilo "odmirati" postopoma, na obroke? Nič nas niso motili italijanski vojaški objekti, npr. na Poreznu ali Črni prsti, ki smo jih lepo preuredili

v planinskem kočju. Le kaj je bil razlog, da Morbegna tega ni doživela, ampak je v tišini skozi desetletja propadala?

Večkrat smo že preuredili Tržaško kočju na Doliču (bivša italijanska Rif. N. Cozzi), ki stoji 400 metrov niže od Morbegne, ki bi bila sicer najugodnejše izhodišče za vzpon na vrh Triglava, posebno za planince, ki so se na očaka napotili iz Zadnjice. Poleg tega so plazovi že dvakrat Tržaško kočju porušili, Morbegne pa se ni mogel nikoli dotakniti noben plaz, ker je bila zgrajena popolnoma na varnem.

V začetku osemdesetih let je znani slovenski gospodarstvenik in gornik z odličnimi političnimi zvezami dal pobudo, da bi se odločujoči faktorji na določen dan ob določeni uri zbrali pri ruševinah Morbegne (takrat so bile še ohranjene zunanje in notranje stene) in se dogovorili za obnovo zgradbe in preureditev v planinsko postojanko. Sestanek je klavrno propadel, Morbegna se je že pred tem zavila v nepredirno "zaroto molka", ki je tako značilna za slovensko dušo, ko ve, da dela nekaj narobe, a tega noče priznati.

Malo po tem propadlem srečanju sem se peljal iz Mojstrane v Krmo in kmalu za vasjo na cesti prehitel samotnega gornika. Ustavil sem in ga povabil v avto; namenjen je bil na Triglav skozi Kot in ponudil sem se, da ga potegnem do Lengarjevega rovta. Nisem ga poznal od prej, s slik v časopisih pa sem prepoznal Gregorja Klančnika, znanega gornika in gospodarstvenika. Ker me je usoda Morbegne že takrat zelo zanimala, si nisem mogel kaj, da ne bi skoraj nevljudno vprašal, zakaj je njegova pobuda propadla. Vidno je postal nejevoljen, začel sem se že opravičevati, pa me je ustavil in s stisnjenimi ustnicami izdaval: "Morbegna stoji malo previsoko!"

To je torej razlog, pa saj to ne more biti res! Toda gospod je bil zelo verodostojna in resna priča. Nobenega razloga nisem imel, da mu ne bi verjel, da je tistih PET metrov, kolikor je Morbegna višja od Kredarice, tako pomembnih, pa naj se sliši še tako iracionalno. Pozneje sem iz drugih virov dobil enake informacije.

Morbegna leta 1969 VIR: WWW.VALLOALPINO.COM

Morbegna leta 2005 FOTO: DUŠAN ŠKODIČ

Kredarico smo pač razglasili za najvišjo slovensko planinsko postojanko, menda ji ne bo delala "konkurence" neka zanikrna italijanska kasarna. "*Fiat gloria, pereat mundus!*"¹

Morbegna je počasi propadala skozi nadaljnja desetletja, njena razvalina je že močno kazila gorsko pokrajino. Toda nič se ni naredilo; ruševine niso niti odstranili niti se niso odločili, da bi iz nje kaj naredili. Samo neprodiren molk o njej se je vztrajno nadaljeval. Ob 110. obletnici postavitve Aljaževega stolpa vrh Triglava je avgusta 2005 takratni predsednik vlade Republike Slovenije v svojem nagovoru na slovesnosti ob stolpu rekel, da je

pod Triglavom prostora še za eno planinsko kočjo. Nedvomno je imel v mislih Morbegno. S to izjavo pa ji je nehote očitno zadal "coup de grace"², saj se je v zadnjih letih pasivna evtanazija zgradbe sprevrgla v naglo aktivno rušenje preostalih zidov. Dolgoletno agonijo je očitno na hitro dokončala človeška roka.

Zgodba o Morbegni je tako zaključena. Živela in umirala je kakih 80 let, na Zaplanji pa je zopet valovita skalna puščava, brez očitnejših znakov človekove navzočnosti. Morda je konec koncev tako tudi bolje, čeprav se ne morem znebiti grenkega okusa, da bi lahko bilo tudi drugače, še bolje! ◯

¹ Parafraza latinskega reka: Naj se zgodi pravica, tudi če propade svet. Namesto iustitia (pravica) sem uporabil gloria (slava).

² Milostni udarec (strel).

Morbegna leta 2010
VIR: GEOPEDIA

Adijo, plastenke!

Uporabljati plastenke ali ne?

✉ Janja Lipužič

Plastenke so lahke za nošnjo - a kam z njimi po uporabi? FOTO: DUŠAN ŠKODIČ

Si lahko zamislite izlet v naravo brez hitro sušече majice, nahrbtnika z vpojnim hrbtiščem, protivetrnega jopiča, žepnega fotoaparata, lahkih pohodnih čevljev, sončnih očal in plastenke osvežilne pijače? Najbrž težko. Udobni in funkcionalni izdelki so nepreklicno zamenjali težko in okorno planinsko opremo, kakršno so uporabljali nekoč. V čem je pravzaprav razlika? Vsi po vrsti so v celoti ali deloma izdelani iz najbolj samoumevnega materiala 21. stoletja –plastike.

Odkritje prvega umetnega polimera 1839. leta je revolucionarno poseglo v skoraj vse industrijske panoge in z izdelki široke potrošnje sooblikovalo sodoben način življenja. Vsestranski uporabnosti in nizki proizvodni ceni plastike lahko očitamo le dvoje – počasno razgradnjo in zapletene postopke recikliranja, zaradi česar plastični odpadki predstavljajo veliko obremenitev za okolje. Ah, še ena pridiga o ekologiji, bo najbrž prhnila večina bralcev, in obrnila list na članek o lepota neokrnjenega gorskega sveta daleč proč od onesnaženega urbanega okolja. Proč od realnosti, od katere vztrajno odmikamo pogled.

PROBLEM OSTAJA

Planinci se na deklarativni ravni radi opredeljujejo kot varuhi prvobitne narave, a priznajmo, mnogokrat le do trenutka, ko naša plemenita načela trčijo ob sebično željo po udobju. Kot vrhunec ekološke ozaveščenosti promoviramo množične čistilne akcije (o njih sicer vse dobro!), ponosno prešteavamo prostovoljce (hvala bogu, da se še najdejo), ki verjetno tudi doma vestno sortirajo, reciklirajo in kompostirajo odpadke, in si z varčnimi

sijalkami kupujemo odpustke za aktiven pri-spevek k nastali nesnagi, vendar se v resnici sprenevedajoče izmikamo izvornim vprašan-jem. Zgolj s prelaganjem odpadkov z enega kupa na drugega njihovega problema trajno ne rešujemo. Resnici na ljubo ga tudi na tem mestu ne bomo.

Ali ga sploh lahko? Radikalen odgovor bi se glasil: da, če jih prenehamo ustvarjati. Seve-da bi bilo naivno misliti, da je lahko svet brez odpadkov kaj drugega kot utopija, in gotovo se majici, jopiču, nahrbtniku in fotoaparatu na planinskem izletu ne boste odrekli, zato pa se lahko brez škode odpoveste razvadi, katere posledic se vse premalo zavedamo; kupovanju vode v plastenkah za enkratno uporabo. Ne, to nikakor ne pomeni, da morate planinariti žejni ali celo dehidrirani! A preden vam namignem, kakšne so okolju in zdravju prijaznejše alternative, pogledimo, v čem sploh tiči problem.

NAVIDEZNE POTREBE

Še ne dolgo tega smo po nakupih hodili s košaro, cekarjem ali mrežasto torbo, potem pa so plastične vrečke z logotipi znanih bla-govnih znamk postale pravi statusni simbol,

ki je staromodno suho robo odvrigel na sme-tišče potrošništva. Danes z vrečkami ravna-mo kakor s toaletnim papirjem in podobno brezbrizen odnos imamo do plastenk. Naše nakupovalne navade in življenjski slog diktira agresivni marketing, ki nam na videz sploh ne ponuja možnosti izbire. Plastenke vode so vendar tako zelo "in", z eksotičnimi oku-si zapeljujejo mladostnike, prestižne etikete mamijo petično elito.

Kdo ima od tega korist? Po podatkih Uma-notere, fundacije za trajnostni razvoj, ki je lani v sodelovanju s podjetjem Tam-Tam in Lučko Kajfež Bogataj pripravila akcijo¹ ozaveščanja potrošnikov, stane kubični meter pitne vode v Sloveniji povprečno 1,24 evrov, enaka količina ustekleničene, bolje rečeno "uplaste-ničene" vode, pa kar 280 evrov! Zanj smo torej pripravljeni odšteti 225-krat več (dru-god po svetu je mnogokratnik še višji) kakor za tisto, ki priteče iz domače pipe, pri čemer cena praviloma ni v nikakršnem sorazmerju s kakovostjo vsebine, saj v Sloveniji za obe velja popolnoma enak pravilnik o kakovosti oziroma dovoljenih vsebnostih potencialno škodljivih snovi. Vrtoglavi zneskom, ki jih zapravimo za navidezne potrebe in ki se brez ostanka pretvarjajo v dobičke korporacij in posrednikov pri prodaji, prištejmo še ceno, ki nam jo bo v prihodnosti izstavila narava

¹ www.umanotera.org/index.php?id=11572&node=12;
www.rtvslslo.si/okolje/neprijetna-resnica-o-vodi-iz-plastenke/211153

za vse požirke (postane) vode iz avtomatov v uradih, podjetjih in celo šolah, medtem ko iz vodovodne pipe nekaj korakov stran teče sveža pitna voda.

Povprečen Zemljan na leto spi več kakor 30 litrov ustekleničene vode. Govorimo o povprečju, tudi o vseh milijonih prebivalcev modrega planeta, ki dostopa do neoporečne pitne vode sploh nimajo, kaj šele, da bi imeli možnost in sredstva za njen nakup. Pozabavajte se z izračunom, koliko dragocenih svetovnih zalog porabijo proizvajalci, ko v tehnološkem procesu za izdelavo litrske plastenke, zamaška in etikete potrošijo približno 3 (z besedo: tri) litre vode in 1/4 litra nafte!

ENKRATNA UPORABA PLASTENK

Ker se z abstraktno svetovno statistiko po navadi težko poistovetimo, približajmo temo našemu področju, to je planinstvu, in poskusimo oceniti, koliko k njej prispevamo kot posamezniki v vlogi obiskovalcev naših gora v enem letu. Po podatkih PZS nas je okoli 3 milijone, od teh se približno polovica ustavi tudi v planinskih kočah. Predpostavimo, da dve tretjini v ta namen v trgovini kupita po eno plastenko, vsak četrti pa še eno v koči. Kaj menite, je 2,75 milijona kosov odpadne embalaže na račun sprostitve in rekreacije v gorah malo ali veliko?

Že slišim vaš ugovor, da vsake plastenke ne odvržete takoj, ampak jo, nasprotno, večkrat uporabite. Tu žal tiči naslednja past. Večina potrošnikov spregleda dejstvo, da so plastenke vode namenjene enkratni uporabi, večkratni pa le pogojno. V živilski industriji polimere glede na sestavo in možnosti recikliranja razvrščajo v sedem skupin, ki imajo tudi različne lastnosti, kakršne so gostota, trdnost, prožnost, termična obstojnost, posledično pa tudi namembnost, zato so nekatere vrste primerne za izdelavo nakupovalnih vrečk, druge za vodovodne cevi in tretje, običajno z oznako 1 PET, za plastenke vode. V procesu staranja in pod vplivom toplote prihaja do prehajanja nekaterih kemikalij iz materiala v okolje oziroma vsebino, in čeprav so za zdravje ljudi sprejemljive vrednosti natančno predpisane, lahko zaradi tega zaužijemo povečane količine potencialno nevarnih snovi. O toksičnosti kemikalij, kakršni so ftalati ali bisfenol A (BPA), kažejo izsledki neodvisnih znanstvenih raziskav po svetu, v nekaterih državah pa so njihovo uporabo v izdelkih, namenjenih otrokom, celo prepovedali.

PREPROSTA PRAVILA

Če se želimo škodljivim posledicam neustrezne rabe izogniti, upoštevajmo nekaj

preprostih napotkov: ne uživajmo živil, ki imajo vonj ali okus po plastiki, plastenk ne izpostavljajmo vročini ali soncu (na primer v avtu), z vročimi napitki ne polnimo namenske plastične embalaže, ponovno jo uporabimo le za originalno pakirana živila, za športne aktivnosti pa raje uporabljajmo bidone iz plastike brez vsebnosti BPA ali čutare iz nerjavečega jekla. Tudi na našem trgu že nekaj časa najdemo plastenke, namenjene trajni uporabi, ki se ne navzamejo vonja ali okusa, so odporne proti udarcem, prenesejo širok temperaturni razpon in jih lahko pomivamo v stroju, strošek enkratnega nakupa pa je v primerjavi s prihrankom – če prispevka k ohranjanju čistejšega okolja sploh ne omenjamo, tako rekoč simboličen.

SPREMENIMO SVOJE RAVNANJE

Žal se kot potrošniki vse premalo zavedamo svoje pravice do izbire kakovostnih, zdravih in okolju prijaznih proizvodov. Uveljavimo jo! Ko bomo v svojih zahtevah vztrajni in dosledni, bo ponudba slej ko prej sledila povpraševanju. Zgolj nerganje nad cenami vode v planinskih kočah ob istočasnem kupovanju (ali žeji) ni dovolj; poskusimo raje svoje ravnanje spremeniti tako eni kakor drugi. Kadar je le možno, vodo prinesimo s seboj ali jo natočimo v prineseno kakovostno embalažo. Pomislimo, da tudi helikopterski transport v visokogorske postojanke ni povsem brez greha; poleg tega, da onesnažuje s hrupom in veliko potrošnjo goriva, k ceni vsakega litra vode oziroma kilograma tovora prispeva približno 0,62 EUR/kg². Poskušajmo poiskati vzrode, s katerimi bomo preusmerili pogosto kratkovidno naravnost v željo po hitrih zaslužkih na pot do okolja (in obiskovalcev) prijaznejšega, vendar zato nič manj ekonomičnega poslovanja planinskih koč.

ZGLEDI NISO DALEČ

Ob nedavnem postanku v eni od priljubljenih koč v Avstriji, ki stoji na dobrih 2.200 metrih in jo oskrbujejo po zraku, se oskrbnik ni mogel načuditi moji želji po nakupu plastenke vode. Ne, oni je pač ne prodajajo, a verjemite, da poslušajo prav dobro. Medtem ko sem čakala, da mi je za pultom vodo natočil v čutaro, se nisem mogla upreti mamljivim dobrotam, ki so dišale iz kuhinje. Kljub polnemu nahrbtniku sem za večerjo, toplo in udobno ležišče ter zajtrk v koči napravila kar lep kupček novcev in pri tem niti za trenutek nisem imela občutka, da me je skušal kdo, kakor se lepo reče, prepeljati žejno preko vode. ○

² <http://www.gore-ljudje.net/novosti/58604/>

 Marmot
FOR LIFE

JAKNA ROM / ŽENSKA JAKNA ROM

ROM je kratica za „Range on Motion“ ali razpon gibanja. Conso konstruirana jakna je narejena iz kombinacije paropropustnega softshella Marmot m2 in membrane GORE® WINDSTOPPER®, s čimer smo izdelali neverjetno udobno in zračno oblačilo, ki je odporno na veter in visoko vodoodporno. Gorska dediščina Marmota se kaže v vsaki podrobnosti tega „švicarskega noža“ med softshelli.

Kolekcijo Marmot najdete v trgovinah:
ANNAPURNA way, Krakovski nasip 4, Ljubljana
Avantura šport, Gregorciceva cesta 19, Ilirska Bistrica
DropIN, Trubarjeva ulica 15, Ljubljana
Suvel šport Nova Gorica, Trg Edvarda Kardelja 5, Nova Gorica
CULT, Dolenjska c. 350, Lavrica
CULT, Tržaška cesta 77, Logatec
Pro Climb Shop, Ljubljanska cesta 1, 4260 Bled

www.annapurna.si

www.marmot.eu

Z nami na pot

Dolina Vrata

V triglavskem kraljestvu

✍️ Andrej Trošt

Razor, Stenar, Dolkova špica, Škrlatica FOTO: OTON NAGLOST

Vrata so deset kilometrov dolga alpska dolina, ki nas pripelje v osrčje Julijskih Alp, natančneje pod Triglavsko severno steno, ki se kot skalni zid dviga v nebo. Od amfiteatralnega zatrepca se dolina postopno spušča do Mojstrane, kjer se združi z Zgornjesavsko dolino. Nad zatrepom doline na zahodnem koncu severne stene Triglava leži na 1758 metrih naravni prehod oziroma sedlo, imenovano Luknja, od koder se nam odpre pogled v dolino Zadnjice. Po dolini Vrata teče kristalno čista Triglavsko Bistrica, v katero se izliva mogočen slap Peričnik.

Bivak IV na planoti Na Rušju (v ozadju Stenar) FOTO: PETER STRGAR

Po geološkem nastanku je dolina nastala ob tektonskem prelomu, ki poteka prečno na Zgornjesavsko dolino. Na oblikovanost doline je močno vplivalo delovanje ledenikov in rek, ki so pustili značilne reliefne oblike (ledeniška U-dolina, slapovi, pragovi, morene, krnice). Velik vpliv na relief ima tudi kamninska podlaga, ki jo gradijo vodotopni apnenci, dolomiti, breče in konglomerat. Na površju se pogosto pojavljajo kraške oblike, kot so žlebiči, škraplje, ponvice, brezna, konte in podi, ki se nahajajo predvsem v visokogorskem svetu nad dolino.

Ljudje so se v Vratih sprva ukvarjali s pašništvom, gozdarstvom in oglarstvom. Dejavnost pašnih skupnosti je zamrla proti koncu 19. stoletja in dolina je postala pomembna predvsem za gornišstvo, alpinizem in (eko)turizem. Danes privablja tako turiste kot planince, gornike in izkušene alpiniste z zahtevnimi cilji.

SLAP PERIČNIK

Izjemna naravna znamenitost v dolini je slap Peričnik, ki je vsekakor eden najbolj znanih slapov v Sloveniji. Slap, ki ima dve stopnji, zgornjo 16 metrov in spodnjo 52 metrov, je prava mojstrovina narave. Nastanek slapu je povezan z ledeniškim delovanjem (obvisela dolina) in procesom spodjedanja (retrogradna erozija). Voda pada preko previsne stene in ustvarja edinstven steber bobnečih in pršečih kapljic. Na območju spodmola lahko slap obidemo po notranji strani. Ob večjih količinah dežja se lahko enoprarnenski slap spremeni v dvoprarnenskega. Pozimi pa se širše območje slapu spremeni v tisočero ledenih sveč.

Vrtaška planina, zadaj Rjavina FOTO: ANDREJ TROŠT

Slap Peričnik FOTO: ANDREJ TROŠT

V Slovenskem planinskem muzeju hranijo tudi zanimivo zbirko starih smernih tabel. FOTO: EMIL PEVEC

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Slovenski planinski muzej je odprt vsak dan od maja do septembra od 9. do 19. ure, razen 1. maja. Od oktobra do aprila pa je odprt vsak dan od 9. do 17. ure, razen 1. novembra, 25. decembra in 1. januarja. Cena vstopnice za odrasle je 5 evrov (v letu 2011).

Telefon: 00386 08 380 67 30, e-pošta: info@planinskimuzej.si, spletna stran: <http://www.planinskimuzej.si/>.

Vzhod lune nad severno steno Triglava FOTO: DAN BRIŠKI

TRIGLAVSKA SEVERNA STENA

Stena spada med najmogočnejše stene v Alpah in naredi mogočen vtis predvsem zaradi svoje prostranosti in višine. Največja višinska razlika stene je okrog 1200 metrov. Sestavljajo jo navpični stebri, kamini, police, platke in zajede, po katerih potekajo številne alpinistične smeri. Med najbolj znanimi stebri so Slovenski, Nemški in najmogočnejši Centralni steber.

POT TRIGLAVSKE BISTRICE

Triglavski narodni park je leta 1995 s pomočjo mednarodne fundacije Alp Action v dolini

Vrata uredil naravoslovno učno pot Vrata. Na začetku je pot povezovala predvsem najbolj zanimive dele gozda in še nekatere druge naravne znamenitosti, kot so slap Peričnik, Galerije in amfiteatralni zatrep doline. Pot je bila večkrat dopolnjena, v letu 2006 pa popolnoma prenovljena in preimenovana v Pot Triglavске Bistrice. Pot se prične pri meji osrednjega območja parka Pri Rosu, prav pri vstopu v Vrata. Večinoma poteka po stehaz in poteh vzdolž Triglavске Bistrice in se le na kratkih odsekih združi s cesto. Celotna pot do zatrep doline pod Triglavsko severno steno je dolga deset kilometrov. Z

obiskom Peričnika za pot peš potrebujemo tri ure. Pot je označena z informacijskimi stebrički Triglavskega narodnega parka (TNP), na informacijskih točkah pa so pojasnjevalne table. Speljana je tako, da lahko vidimo značilne površinske geomorfološke oblike (konglomeratni spodmoli, ledeniške morene, melišča, pragovi ...), živalstvo, rastlinstvo in grbinaste travnike (Poldov rovt), ki so redko ohranjena površinska oblika na apnencu. Grbinasti travniki imajo valovito površje, podobno majhnim kraškim vrtačam z vmesnimi grbinami, in so lepo vidni na pokošenih in pašnih površinah. ◉

Informacije

Dostop: Gorenjsko avtocesto zapustimo na izvozu Hrušica, kjer zavijemo levo v smeri proti Kranjski Gori. V dolino lahko zavijemo že pred Mojstrano (oznaka) ali pa malo naprej nasproti vasi Dovje in se držimo oznak za dolino Vrata. Cesta po dolini v začetku poteka po asfaltu, kasneje večinoma po makadamu. Po desetih kilometrih se pripeljemo do velikega parkirišča (WGS84: 46,410893, 13,844732), kjer je od 6. do 17. ure potrebno plačati parkirnino (za osebna vozila 3,5 evrov v letu 2011, poletna sezona).

Koči in bivaki:

Aljažev dom v Vratih, odprt od začetka maja do konca oktobra, telefon: 00386 04 589 51 00 ali 00386 04 589 10 30, e-pošta: pd.dovje-mojstrana@siol.net.

Šlajmerjev dom v Vratih, odprt od začetka maja do konca oktobra, telefon 00386 04 589 51 00 ali 00386 04 589 10 30, e-pošta: pd.dovje-mojstrana@siol.net.

Bivak II Pod Rokavi in bivak IV Na Rušju sta odprta celo leto, vzdrževanje PD Jesenice, telefon: 00386 04 589 66 070.

Bivak pod Luknjo, zimska soba odprta celo leto, vzdrževanje PD Dovje-Mojstrana, telefon: 00386 04 589 51 00.

Literatura: Tine Mihelič: Julijske Alpe. PZS, 2009.

Zemljevidi: Triglav, 1 : 25.000; Kranjska gora z okolico, 1 : 25.000; Kranjska gora, 1 : 30.000; Julijske Alpe, vzhodni in zahodni del 1 : 50.000; Julijske Alpe, vzhodni del 1 : 50.000; Triglavski narodni park 1 : 50.000.

Prijubljena pohodniška tura na Vrtaško Sleme, ki na vzhodu zaključuje verigo martuljskih gora, je primerna v vseh letnih časih. Posebno doživetje je poleti poslušati žvenketanje živine na paši, občudovati jesensko obarvane macesne ali pa vijugati po mehkem pršiču sredi zimske pravljice.

Obisk Vrtaškega vrha in Vrtaškega Slemena nam ponuja lepe razglede na dolino Vrata s Triglavom v ozadju, na Kukovo špico, Kepo in Stol ter Kamniške Alpe v daljavi. Tura ni zahtevna in je primerna za vse ljubitelje gorske favne in flore, ki je na tem območju izredno pestra.

Vrtaško Sleme in Kukova špica FOTO: OTON NAGLOST

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Oprema: Osnovna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 2076 m

Višina izhodišča: 644 m

Višinska razlika: 1432 m

Izhodišče: Makadamsko parkirišče na koncu naselja Mojstrana v smeri doline Vrata pri krajevni tabli, kjer je prostor za nekaj avtomobilov; WGS84: 46,456437, 13,93298.

Koča: Na Vrtaški planini je lesena brunarica v zasebni lasti.

Časi: Mojstrana–Vrtaška planina 2 uri Vrtaška planina–Vrtaško Sleme 2 uri ali

Mojstrana–Vrtaška planina 2 uri Vrtaška planina–Vrtaški vrh 1.30 ure Vrtaški vrh– Vrtaško Sleme 30 min Sestop 3 ure Skupaj 7 ur

Sezona: Vsi letni časi.

Vodnik: Tine Mihelič: Julijske Alpe. PZS, 2009.

Zemljevidi: Triglav, 1 : 25.000; Julijske Alpe, vzhodni del, 1 : 50.000; Julijske Alpe, vzhodni in zahodni del, 1 : 50.000; Triglavski narodni park, 1 : 50.000.

Škrlatica, 2740 m

Drugi najvišji vrh v Sloveniji ima značilno masivno zahodno steno nad krnico Velika Dnina, ki se ob sončnih zahodih škrlatno obarva, po čemer je gora tudi dobila ime. Pristop na našo

kraljico Julijskih Alp je vsekakor velik motiv za vsakega izkušenega gornika, potrebna pa je dobra kondicija in stabilno vreme.

Zahtevnost: Zelo zahtevna zavarovana označena pot.

Oprema: Običajna gorniška oprema, samovarovalni komplet in čelada.

Nadmorska višina: 2740 m

Višina izhodišča: 1015 m

Višinska razlika: 1725 m

Izhodišče: Makadamsko parkirišče v dolini Vrata. Do sem se pripeljemo iz Mojstrane; WGS84: 46,410973, 13,844726.

Koča in bivak: Aljažev dom v Vratih, odprt od začetka maja do konca oktobra, telefon: 00386 04 589 51 00 ali 00386 04 589 10 30; Bivak IV Na Rušju,

odprt celo leto, vzdrževanje PD Jesenice, telefon: 00386 04 589 66 070.

Časi: Aljažev dom–bivak IV 2.30 ure Bivak IV–Škrlatica 2.30–3 ure Sestop 4 ure Skupaj 9–9.30 ure

Sezona: Kopna sezona.

Vodnik: Tine Mihelič: Julijske Alpe. PZS, 2009.

Zemljevidi: Triglav, 1 : 25.000; Julijske Alpe, vzhodni del, 1 : 50.000; Julijske Alpe, vzhodni in zahodni del, 1 : 50.000; Triglavski narodni park, 1 : 50.000.

Dolkova špica in Škrlatica FOTO: N. ZARIČ

Opis: S parkirišča se na desni (zahodni) strani ceste po ozki stezi povzpne-mo v breg. Kasneje je pot široka in se strmo vzpenja med bukovim gozdom. Na najstrmejših delih se pozimi običajno prožijo plazovi, zato pazljivo. Po eni uri hoje pridemo do varovalnih železnih ograj z redkejšim drevjem, tu se nam odprejo pogledi na Triglav in dolino Vrata. Potem pot večkrat preči proti levi in se ponovno strmo dviga. Ko dosežemo lesena pašna vrata, se strmina položi in čaka nas še nekaj minut hoje po razgibanem terenu do Vrtaške planine z leseno brunarico. S planine pelje pot naravnost navzgor med iglaste gozdove, kjer z višino smreka prehaja v macesne. Sledimo markacijam, ki nas vodijo po gozdu proti levi. Med hojo prečkamo travnato jaso, od koder je lep razgled na Stol v Karavankah. Ko se gozd prične redčiti, pridemo do razcepa, od koder gremo lahko naravnost navzgor na Vrtaški vrh ali pa levo na sedlo (kotanjo) pod Vrtaškim vrhom, 1898 m. Če se odločimo za prvo različico, se moramo z vrha Vrtaškega vrha spustiti na sedlo in od tam nadaljevati pot proti

Vrtaškemu Slemenu. Poleti se na sedlu in v okolici pasejo ovce, ki iščejo senco pod številnimi zaplatami ruševja. Od sedla naprej pot vijuga med ruševjem

in se postopno vzpenja do vznožja Vrtaškega Slemena, ki ga vidimo pred sabo. Sledi strm vzpon na greben in po njem levo na vrh.

Sestop: Sestopimo po smeri vzpona.

Andrej Trošt

planinskiVESTNIK · SEPTEMBER 2011

Škrlatica, 2740 m

Opis: Začnemo pri Aljaževem domu, kjer gremo pri smernih tablah desno (zahodno) proti gozdnemu robu. Sprva pot poteka skozi bukov gozd do grape oziroma vpadnice vsakoletnih snežnih plazov, kjer so drevesa in grmičevje vidno nagnjeni in uničeni. Po prečkanju grape se pot v gozdu v okljukih vzpenja navzgor do stene, kjer zavijemo levo in se po strmeh pobočju, še vedno v okljukih, vzpenjamo skozi gosto ruševje. Visoko nad nami stoji ogromna severovzhodna stena Stenarja. Nad območjem ruševja teren postane razčlenjen, pot se dviguje po skalnem kraškem svetu med travnatimi zaplatami gorskega cvetja. Ko se dvignemo na travnato ramo, se usmerimo v levo na melišče. Po njem pridemo do razpotja, kjer se usmerimo desno proti bivaku IV, ki leži na mali vzpetinici Na Rušju. Manj kot pet minut pred bivakom se na razpotju usmerimo desno proti Škrlatici (talne oznake). Prečimo krajšo planoto, nato pa se poševno proti desni povzpne-mo na travnat hrbet na jugovzhodnem pobočju Dolkove špice. Pobočje obidememo in se nekoliko spustimo v veliko gruščnato kotanjo, kjer se

v zgodnjem poletju nahajajo snežišča. Nadaljujemo pot mimo velike votline in čez stometrsko strmino do izteka krnice Zadnji Dolek. Krnico obdajajo stene Škrlatice, Rakove špice, Rogljice in Dolkove špice. Pot nas vodi preko visoko segajočega melišča do vstopa v steno Škrlatice. Klini in jeklenice nas vodijo desno navzgor. Stena ni posebno izpostavljena, ima pa nekaj zanimivih prehodov, kot je trebušasta plošča, opremljena s klini. Zgornji del stene je manj strm in krušljiv. Ko stopimo na jugovzhodni greben, smo premagali glavne strmine, potem pa se po njem povzpne-mo na vrh.

Sestop: Sestopimo po smeri vzpona. Na območju klinov in jeklenic je po-

trebna posebna previdnost in sledenje markacijam.

Andrej Trošt

planinskiVESTNIK · SEPTEMBER 2011

Stenar je s svojo vzhodno steno vsekakor najbolj markantna gora poleg Triglava in njegove severne stene v dolini Vrata. Pri vstopu v Vrata nam 1500-metrška stena Stenarja pade v oči predvsem zaradi višine in strmine. Ob

mogočnem Stenarju pa se nahaja veliko manj izrazit Križ nad Kriškimi podi, ki so pravi geološki fenomen. V kraljestvu obeh gora pa je posebno doživetje opazovanje velikega števila kozorogov, ki se pasejo na gorskih pobočjih.

Stenar FOTO: JANEZ JARC

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: Križ 2410 m, Stenar 2501 m

Višina izhodišča: 1015 m

Višinska razlika: 1486 m

Izhodišče: Makadamsko parkirišče v dolini Vrata. Do sem se pripeljemo iz Mojstrane; WGS84: 46,410973, 13,844726.

Koča in bivak: Aljažev dom v Vratih, odprt od začetka maja do konca oktobra, telefon: 00386 04 589 51 00 ali 00386 04 589 10 30; Bivak IV Na Rušju,

Opis: Začnemo pri Aljaževem domu, kjer gremo pri smernih tablah desno (zahodno) proti gozdnemu robu. Sprva pot poteka skozi bukov gozd do grape oziroma vpadnice vsakoletnih snežnih plazov, kjer so drevesa in grmičevje vidno nagnjeni in uničeni. Po prečkanju grape se pot v gozdu v okljukih vzpenja navzgor do stene, kjer zavijemo levo in se po strmem pobočju, še vedno v okljukih, vzpenjamo skozi gosto ruševje. Visoko nad nami stoji ogromna severovzhodna stena Stenarja. Nad obmo-

odprt celo leto, vzdrževanje PD Jesenice, telefon: 00386 04 589 66 070.

Časi: Aljažev dom–bivak IV 2.30 ure Bivak IV–Križ 1.30 ure Križ–Stenar 1.30 ure

Sestop 3 ure Skupaj 8.30 ure

Sezona: Kopna sezona.

Vodnik: Tine Mihelič: Julijske Alpe.

PZS, 2009.

Zemljevidi: Triglav, 1 : 25.000; Julijske Alpe, vzhodni del, 1 : 50.000; Julijske Alpe, vzhodni in zahodni del, 1 : 50.000; Triglavski narodni park, 1 : 50.000.

čjem ruševja teren postane razčlenjen, pot se dviguje po skalnem kraškem svetu med travnatimi zaplatami gorskega cvetja. Ko se dvignemo na travnato ramo, se usmerimo v levo na melišče, po njem pridemo do razpotja, kjer se levo odcepi pot k Bivaku IV. Od razpotja lahko nadaljujemo naravnost navzgor po melišču do škrbine (Stenarska vrata, 2995 m) med Stenarjem in Križem (ta del poti ni markiran). Če se odločimo za pot mimo bivaka, se moramo na razcepu usmeriti desno in

Bovški Gamsovec, 2392 m

Bovški Gamsovec je izrazit vrh v ozkem grebenu med Pihavcem in Stenarjem, visoko nad Kriškimi podi. Strma travnata pobočja in visoke stene, polne

kraških žlebičev, se spuščajo v Vrata. Pot s sedla Luknja je posebej privlačna, saj nam pogledi ves čas segajo na navpične stebre Triglavske stene.

Bovški Gamsovec za njim Pihavec FOTO: JANJA LIPUŽIČ

Zahtevnost: Zahtevna zavarovana markirana pot.

Oprema: Gorniška oprema, samovalni komplet in čelada.

Nadmorska višina: 2392 m

Višina izhodišča: 1015 m

Višinska razlika: 1377 m

Izhodišče: Makadamsko parkirišče v dolini Vrata. Do sem se pripeljemo iz Mojstrane; WGS84: 46,410973, 13,844726.

Koča in bivak: Aljažev dom v Vratih, odprt od začetka maja do konca oktobra, telefon: 00386 04 589 51 00 ali 00386 04 589 10 30; Bivak pod Luknjo,

Opis: Od Aljaževega doma se odpravimo naravnost po široki stezi naprej po dolini, ki vodi skozi gozd do spomenika padlim partizanom gornikom. Spomenik je oblikovan v pravem alpinističnem slogu, saj predstavlja velik klin in vponko (*karabin*), ki visi na njem. Pot nadaljujemo po gozdu do razpotja, kjer gremo lahko desno navzgor za Pogačnikov dom na Kriških podih ali pa naravnost proti sedlu Luknji,

zimski soba odprta celo leto, vzdrževanje PD Dovje-Mojstrana, telefon: 00386 04 589 51 00.

Časi: Aljažev dom–Luknja 2 uri Luknja–Bovški Gamsovec 3 ure Sestop 4 ure

Skupaj 9 ur

Sezona: Kopna sezona.

Vodnik: Tine Mihelič: Julijske Alpe.

PZS, 2009.

Zemljevidi: Triglav, 1 : 25.000; Julijske Alpe, vzhodni del, 1 : 50.000; Julijske Alpe, vzhodni in zahodni del, 1 : 50.000; Triglavski narodni park, 1 : 50.000.

1758 m. Če izberemo prvo različico, se pod vzhodjem Sovatne odcepimo levo in gremo mimo bivaka pod Luknjo. Po drugi različici pa nekoliko višje v dolini zapustimo pot čez Prag proti Kredarici in nadaljujemo naprej po dolini proti Luknji. Obakrat dosežemo prelaz Luknjo, ki povezuje dolino Vrata z dolino Zadnjico. Na sedlu zavijemo desno na travnata pobočja, po katerih se vzpenjamo rahlo proti desni, dokler ne dosežemo krnice,

povzpeti čez skalna površja ter zaplate ruševja, dokler ne dosežemo platoja Na Rušju. Tam je križišče za Škrlatico, 2740 m, (talne označbe), mi pa krenemo levo do bivaka. Od bivaka naprej se skozi ruševje usmerimo proti levi. Sledi bolj strm del poti med ruševjem. Ko pridemo na skalnati del podov, obvezno sledimo talnim označbam, saj se le tako lahko izognemo kraškim kontam in breznom. V zgornjem delu podov pot zavije proti desni na sedlo z razpotjem poti (desno Kriška stena in dolina Krnica). Mi pa pri smerni tabli zavijemo levo in nadaljujemo proti grebenu. Kmalu pridemo do križišča za Križ in Pogačnikov dom, 2050 m. Zavijemo levo proti Križu ter po grebenu kratko do vrha. Tik pod vrhom je del poti zavarovan z jeklenico, vendar prehod ni zahteven.

Z vrha Križa po grebenu sestopimo naprej v smeri Stenarja. Na prehodu z grebena v škrbino je nameščena jeklenica. Tam zavijemo desno in se po krušljivem pobočju spustimo do skalne oznake (puščica v levo za Stenar). Sestopamo po krušljivem svetu, dokler ne pridemo na melišče in prečimo proti levi z razgledom na nižje

ležeče Kriške pode, Kriška jezera in Pogačnikov dom. Sestopimo do razpotja na melišču tik pod Stenarskimi vratci, kjer je levo navzgor označena smer za Stenar. Vzpon na Stenar od tu naprej poteka po melišču proti desni, potem pa preko naravnih prehodov na zgornji gruščnati svet, kjer se usmerimo levo proti jugo-

vzhodnemu grebenu. Vršni del poti poteka pod grebenom po južni strani.

Sestop: Sestopimo v smeri vzpona do razpotja na melišču, nato levo navzdol do Dovških vratc, 2180 m. Tam je križišče poti za Pogačnikov dom, Bovški Gamsovec, 2392 m, in dolino Vrata skozi Sovatno. Izberemo slednjo in po dolini

Sovatne sestopimo proti dolini, kar je precej naporno za kolena, saj imamo za sabo že veliko hoje, premagati pa je treba tudi precejšnjo višinsko razliko. Med potjo sledimo markacijam, ki nas pripeljejo v bukov gozd in po njem do izhodiščne točke pri Aljaževem domu.

Andrej Trošt

planinskiVESTNIK · SEPTEMBER 2011

Bovški Gamsovec, 2392 m

nad katero se dviga greben med Pihavcem in Bovškim Gamsovcem. Krnico obidemo preko kraških vrtač in žlebičev in se dvignemo na travnato ramo visoko nad prepadno dolino. Pot po travi se v okljukih dvigne do skalnega vršnega grebena, od koder zagledamo Kriške pode globoko pod seboj. Tam je tudi križišče poti, ki pripelje z Dovških vratc, 2180 m. Do cilja imamo še pet minut, premagati moramo še kratek, s klini zavarovan odsek in že smo na vrhu Bovškega Gamsovca.

Sestop: Sestopimo do križišča tik pod vrhom in se od tam spustimo proti Kriškim podom. Sestop je na zgornjem delu zavarovan s klini, saj moramo splezati navzdol skozi skalni prehod (ožino). Sledi tudi krajša prečnica ob jeklenici, potem pa se začne ozka steza, ki vodi po krušljivem svetu do Dovških vratc, kjer je razpotje za Stenar, Pogačnikov dom ali pa sestop skozi Sovatno do Aljaževega doma. Izberemo slednjo pot in se sprva preko melišča in kasneje preko skalnih

pragov spuščamo proti dolini. Sestop je naporen predvsem zaradi velike nadmorske višine, ki jo moramo premagati. Ko dosežemo vzhodno Sovatne

(križišče za bivak pod Luknjo), nas čaka le še hoja po gozdu do izhodiščne Aljaževega doma.

Andrej Trošt

Po višini in obliki je Cimadors Alto skromen predvrh Crete Grauzarie: neugledna, precej poraščena, neizrazita gmota na njeni južni strani. Precej samozavestnejši pa je, kar se tiče razgledov – njegov slikoviti vrh nudi

eno Grauzarijinih najlepših panoram! Kratki, enostavni vzpon čez opuščeno planino Cimadors, ki je spremenjena v prijazen bivak, je primeren za vsakogar in idealen za zapolnitev popoldneva v Karnijskih Alpah.

Cimadors s severa FOTO: MOJCA STRITAR

Zahtevnost: Nezahtevna pot.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Višina: 1639 m

Višina izhodišča: 832 m

Višinska razlika: 800 m

Izhodišče: Zaselek Borgo di Mezzo nad krajem Grauzaria. V Moggiu Udinese ob cesti Trbiž–Videm zapeljemo v dolino Aupa. Po ok. 6 km zavijemo levo gor, pod vasjo Grauzaria spet levo in sledimo asfaltni cesti čez potok Riu della Forchia (tu lahko parkiramo in si vzpon podaljšamo za slabo uro). V nekaj strmih serpentinah po ozki asfaltni cesti dosežemo hiše zaselka Badiuz; WGS84: 46,441066, 13,175626.

Časi: Izhodišče–planina Cimadors 1.30 ure

Planina–vrh 45 min–1 ura

Sestop 1.30 ure

Skupaj 4 ure

Sezona: Vse leto. Tudi v snegu je tura primerna u ustrezno opremo.

Koča: Bivak na planini Cimadors, 1359 m.

Vodnik: Rino Gaberscik: Guida escursionistica alle Alpi Carniche, Studio 64, 1997.

Zemljevid: TAB. 018 Alpi Carniche Orientali, Canal del Ferro, 1 : 25.000.

Creta Grauzaria, 2065 m, po poti Artura Ferruccija

Izkušeni gornik od Grauzarie (kaj Grauzarie, vzhodnih Karnijcev!) ne more dobiti več kot na poti Artura Ferruccija, ki obkroži njen celotni masiv od kočice Grauzaria do škrbine Portonat. Pot je dolga in naporna – z vsemi vzponi in spusti se do Portonata nabere kar 1500 metrov višinske razlike – a niti malo dolgovozna: pod mogočnimi

stenami Cime della Sfinge, med (in za!) razmetanimi stolpi, mimo bivaka na samotni uravnavi Gran Circo, pa čez škrbine in težavne grape pod Cimo Senza Nome do Gamsje police, Cengle dal Bec. Strašansko domiselna pot veliko zahteva in veliko da, po njej pa je vzpon na vrh Grauzarie zgolj neobvezen sladkorček.

Creta Grauzaria s Sernia FOTO: VLADIMIR HABJAN

Zahtevnost: Zelo zahtevna in naporna tura, ki zahteva popolno obvladovanje hoje po izpostavljenih poličkah in naloženih grapah. Del od bivaka naprej je ponekod slabše označen. Med najtežjim delom, spustom od bivaka do Cengle dal Bec, nam pomagajo zanesljive, a precej navpične jeklenice, čez nekaj nerodnih trebuhov pa se je treba skobacati brez varovanja (do II). Pot je manj priporočljiva v obratni smeri, saj se moramo med vzponom sprizniti z več melišči. Vzpon s Portonata na vrh Grauzarie je zelo zahteven (nekaj metrov II, nato I) in precej izpostavljen.

Oprema: Običajna pohodniška oprema, čelada in samovarovalni komplet. Pri vzponu s Portonata na vrh je priporočljivo varovanje z vrvjvo.

Višina: 2065 m

Višina izhodišča: 714 m

Višinska razlika: 1700 m

Izhodišče: Parkirišče pod kočico Grauzaria. V Moggiu Udinese ob cesti Trbiž–Videm (Udine) zapeljemo v dolino Aupa. Čez ok. 7 km na križišču s tablo proti koči Rifugio Grauzaria zavijemo levo gor pred mostom čez potok Fontanaz

po nekaj strmih, ozkih serpentinah do parkirišča pred zaselkom Case Stallon del Nanghet; WGS84: 46,476339, 13,184897.

Časi: Izhodišče–odcep proti bivaku 30–45 min

Odcep–bivak 2 uri

Bivak–Portonat 3 ure

Portonat–vrh 30–45 min

Vrh–Portonat 30–45 min

Portonat–koča 45 min

Koča–izhodišče 45 min

Skupaj vzpon 6–6.30 ure

Skupaj sestop 2.30 ure

Skupaj 9–10 ur

Sezona: Kopni letni časi. Ker pot Artura Ferruccija poteka po vzhodnih oziroma južnih pobočjih in je razmera nizko, je poleti na njej lahko precej vroče.

Koči: Bivak Dionisio Feruglio, 1700 m, 9 ležišč po italijanskem "standardu"; koča Rifugio Grauzaria, 1250 m, telefon 0039 331 859 88 61.

Vodnik: Andrej in Urška Stritar: Karnijska potepanja, Kibuba, 2006.

Zemljevid: TAB. 018 Alpi Carniche Orientali, Canal del Ferro, 1 : 25.000.

Opis: Po cesti nadaljujemo do bližnje-ga zaselka Borgo di Mezzo. Na križišču nas tabla usmeri desno na označeno pot št. 418a, ki nas vodi zložno levo navzgor čez poraščeno pobočje do razglednega slemena, 967 m. Tu pot zavije desno in se nekaj časa vzpenja po robu, nato pa gre levo čez prijazna poraščena pobočja do uravnave opuščene planine Casera Cimadors, 1359 m, z udobnim, vedno odprtim zavetiščem. Od planine se dvigujemo naravnost navzgor skozi bukov gozd proti desni do sedelca, 1550 m, s katerega pogledamo na severno stran. Tu zavijemo levo in po travnatem grebenčku med rušjem dosežemo razgledni vrh.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona. Za avanturiste, ki imajo v gorah radi tudi malo masohizma, pa je priporočljiv zelo zahtevni in precej napornejši sestop do vasi Grauzaria s sedelca pod vrhom po poti št. 444 skozi neudobno, a fotogenično grapo potoka Riu della Forchia.

Mojca Stritar

planinskiVESTNIK · SEPTEMBER 2011

Creta Grauzaria, 2065 m, po poti Artura Ferruccija

Opis: S parkirišča sledimo markacijam poti št. 437 proti koči Grauzaria. Nad opuščeno planino Flop, 986 m, se na robu gozda levo odcepi pot št. 446 (malo nižje je odcep modro označene poti Fassoz, ki pa ni pravi), ki nas skozi ruševje in čez melišče popelje strmeje navzgor do prečne steze od koč Grauzaria pod stenami Cime della Sfinge. Tu zavijemo levo in začnemo v vztrajnem, a slikovitem vzponu obkrožati Grauzario. Na nekaj mestih nam pomagajo jeklenice, pot pa je domiselno speljana med stolpi različnih dimenzij in oblik. Posebej izstopa največji Torre Medace, 1586 m. Pod njim dosežemo zagrščeno grapo, ki jo prečkamo (stare, a nepriporočljive oznake še vodijo po grapi) in po njeni levi strani sledimo oznakam navzgor čez nezahtevne trave in skrotje pod stene na uravnavo Gran Circo oziroma Plan de la Crete, kjer je na razglednemu robu melišč postavljen bivak Feruglio (žal brez vode). Od bivaka nas napis na skali usmeri naprej. Čaka nas spust pod Štirimi zvoniki (Quattro Campanili). Ob spodnjem robu melišč pridemo do prve, neprijetno naložene grape, po kateri se spustimo ok. 100 m in se nato čez travnat rob dvignemo v drugo grapo. Tudi tu se spuščamo ok. 100 m, najprej po grušču, nižje po skalah, na dnu pa nam pomagajo jeklenice. Ob jeklenicah se spet dvignemo po

poraščeni gredini ok. 50 m do vrha tretje grape, skozi katero nas čaka najdaljši in najtežji spust (ok. 200 m). Večinoma nam pomagajo jeklenice, ki jih moramo ponekod kar konkretno prijeti, čez nekaj kratkih zoprnih mest pa se moramo spustiti nevarovani. Izteku grape se ob jeklenicah izognemo po levi in tako dosežemo najnižjo točko spusta (ok. 1370 m) ter konec težav na tem delu poti.

Sledi vzpon po Cengle dal Bec. Široka, najprej poraščena, nato pa zagrščena gredina se vzpenja pod stenami Cime Senza Nome nad grapo potoka Lavaron. Ko že zagledamo zatrep pod Grauzario, se polica zoži in nas ob nekaj (ne zares nujnih) jeklenicah slikovito pripelje v široko, ostudno naloženo grapo. Stare markacije vodijo po njej navzgor, mi pa sledimo novejšim: nekoliko nižje na levi strani grape ujamemo rdeče pike, ki nas skozi stransko grapico pripeljejo do stika s potjo št. 444 iz vasi Grauzaria. Tu se obrnemo desno in se dvigujemo po skrotasti stezici še 200 m do Portonata,

1860 m. Z ne prehudim meliščem se moramo soočiti šele tik pod škrbino. Če želimo na vrh Crete Grauzarie, z najvišje točke škrbine sledimo rdečim pikam. Najtežjih je 5 m na dnu (II+, na vrhu je klin), nato pa vijugamo po poličkah navzgor. Višje se obrnemo levo in ves čas v lažjem plezanju z leve dosežemo neudobni vrh. **Sestop:** Do Portonata sestopimo po poti vzpona, na dnu si lahko pomagamo s

spustom po vrvi. Na škrbini zavijemo na desno, severno stran po poti št. 444 proti koči Grauzaria. Pri prestopu iz glavne v stransko grapo preplezamo lažje mesto, sicer pa je steza precej spretno speljana po levi strani zagrščene grapovja. Pod koč zavijemo desno na pot št. 437 in se udobno spustimo do izhodišča.

Mojca Stritar

Greben med Grauzario in Serniom je razgiban, neupravičeno spregledan splet vrhov in škrbin. Leta 2005 so čez vrhova Cima dai Gjai (v prostem prevodu Petelinji vrh) in Cima del Lavinale odprli alpinistično pot Piero Nobile, po kateri lahko povežemo škrbini Portonat in Nuviernulis. Pot je "alpinistična" v najzlahtnejšem smislu – pozabimo na kline, jeklenice in

izklesane stopinje. Z izjemo rdečih pik, ki so zanesljivo orientacijsko vodilo pri dinamični plezalni telovadbi, je situacija precej podobna tisti, kakršno je tod našel prvopristopnik Kugy s svojimi vodniki: lepo, čvrsto plezanje, pravi užitek za vse, ki so kos drugi težavnosti stopnj! **Zahtevnost:** Alpinistična pot Piero Nobile je označena, a nezavarovana

FOTO: ANDREJ STRITAR

plezalna smer z nekaj odseki II. težavnostne stopnje, ki zahteva izkušenega gornika in stabilno vreme. Nekaj pozornosti je treba pri iskanju njenega začetka s poti na Portonat, v nadaljevanju pa so rdeče pike dovolj pogoste. Obratna smer ni priporočljiva, saj bi nas težja mesta pričakala v sestopu.

Oprema: Običajna pohodniška oprema in čelada, za manj izkušene pa tudi varovanje z vrvjo.

Višina: 1916 m

Višina izhodišča: 714 m

Višinska razlika: 1300 m

Izhodišče: Parkirišče pod kočjo Grauzaria. V Moggju Udinese ob cesti Trbiž–Videm (Udine) zapeljemo v dolino Aupa. Čez ok. 7 km na križišču s tablo proti koči Rifugio Gruazaria zavijemo levo gor pred mostom čez potok Fonta-

naz po nekaj strmih, ozkih serpentinah do parkirišča pred zaselkom Case Stallon del Nanghet; WGS84: 46,476339, 13,184897.

Časi: Izhodišče–koča Grauzaria 1–1.30 ure

Koča–začetek poti Piero Nobile 1–1.30 ure

Začetek poti–Cima dai Gjai 1 ura
Cima dai Gjai–sedlo Forca Nuviernulis 1.30 ure

Forca Nuviernulis–izhodišče 2 uri
Skupaj 7–8 ur

Sezona: Kopni letni časi.

Koča: Koča Rifugio Grauzaria, 1250 m, telefon 0039 331 859 88 61.

Zemljevid: TAB. 018 Alpi Carniche Orientali, Canal del Ferro, 1 : 25.000.

Monte Sernio, 2187 m, po severozahodnem grebenu

Piramidasti Monte Sernio je glavni frajer v svoji gorski skupinici: ne samo najvišji in silno postaven, temveč tudi precej bolj uživaško dostopen od svoje vzhodne sestre, Creta Grauzarie. Razmeroma dolg

dostop pod severnimi stenami nas nagradi s plezalno potjo po severozahodnem grebenu, ki je poezija prijetne dvojke, zaokrožimo pa jo s sončnim sestopom po normalni poti na sedlo Nuviernulis.

Monte Sernio z vrha Creta Grauzarie FOTO: IRENA MUŠIČ HABJAN

Zahtevnost: Pot po SZ grebenu je označena, a nezavarovana plezalna smer z nekaj mesti II. težavnostne stopnje, ki zahteva izkušenega gornika in stabilno vreme. Nekaj previdnosti potrebujemo tudi pri sestopu na sedlo Nuviernulis.

Oprema: Običajna pohodniška oprema in čelada, za manj izkušene tudi varovanje z vrvjo.

Višina: 2187 m

Višina izhodišča: 714 m

Višinska razlika: 1400 m

Izhodišče: Parkirišče pod kočjo Grauzaria. V Moggju Udinese ob cesti Trbiž–Videm (Udine) zapeljemo v dolino Aupa. Čez ok. 7 km na križišču s tablo proti koči Rifugio Gruazaria zavijemo levo gor pred mostom čez potok Fontanaz po nekaj strmih, ozkih serpentinah do parkirišča pred zaselkom Case Stallon del Nanghet; WGS84: 46,476339, 13,184897.

Časi: Izhodišče–koča Grauzaria 1–1.30 ure

Koča–preval Foran de la Gjaline 45 min–1 ura

Foran de la Gjaline–škrbina pod Serniom 1 ura

Škrbina–vrh 1.30–2 uri

Vrh–sedlo Forca Nuviernulis 1 ura
Forca Nuviernulis–izhodišče 2 uri

Skupaj vzpon 4–5 ur
Skupaj sestop 2.30–3 ure

Skupaj 7–8 ur

Sezona: Kopni letni časi.

Koči: Koča Rifugio Grauzaria, 1250 m, telefon 0039 331 859 88 61; bivak Casera del Mestri, 1512 m, vedno odprt.

Vodnik: Andrej in Urška Stritar: Karnijska potepanja, Kibuba, 2006.

Zemljevid: TAB. 018 Alpi Carniche Orientali, Canal del Ferro, 1 : 25.000.

Opis: S parkirišča sledimo markacijam poti št. 437 proti koči Rifugio Grauzaria. Tik pod njo zavijemo levo na pot št. 444 proti škrbini Portonat in Creti Grauzarii. Kmalu za potokom na dobro označenem razcepu zavijemo desno gor proti stenam (levo gre pot št. 446 proti bivaku Feruglio). Pot, ki vodi po desni strani, je strma in precej neprijetna, vendar je čez zopremo grapovje speljana razmeroma spretno. Ko se grapa na višini ok. 1680 m obrne levo in postane ožja in bolj zagruščena, nas rdeč napis na skali opozori na začetek poti Sentiero Alpino Piero Nobile. Čez nekajmetrski skok (II) splezamo na škrbino Forcella dai Gjai, kjer se nam odpre pogled na jug v dolino Glagno in na nadaljevanje našega grebena. Čez lahko prehodne trave sledimo rdečim pikam desno do najtežjega dela, vzpona čez precej izpostavljen, a čvrsto steno (II) na Cimo dai Gjai. V spodnjem delu se držimo razčlenjenega, delno poraščenega kamina, višje pa nas oznake usmerijo levo v širšo, položnejšo grapo, po kateri se čez predvrh vzpnemo do glavnega vrha z vpisno knjigo in seveda širokimi razgledi.

S Cime dai Gjai nas čaka globok sestop, najprej po enostavnem, zračnem grebenu, nižje pa zavijemo levo na jugozahodno pobočje in se čez trave ter kratko skalno stopnjo (I) spustimo na škrbino Forcella del Lavinale, 1722 m. Na nasprotni strani se dvignemo po poti skozi rušje pod vrh bližnje Cime

del Lavinale, 1854 m, na katerega nas po želji vabijo tudi rdeče pike. Sicer pa se po obeh variantah čez razčlenjen, poraščen teren brez izrazite steze spustimo na sedlo Forca Nuviernulis, 1732 m, kjer je tehničnih težav in poti Piero Nobile zares konec.

Sestop: S sedla Nuviernulis se spusti-

mo desno po poti št. 419 na severno stran. Držimo se desno in v rahlem vzponu dosežemo preval Foran de la Gjaline, 1560 m, s katerega gremo po enostavni poti št. 437 do kočice Grauzaria in nazaj na izhodišče.

Mojca Stritar

planinskiVESTNIK · SEPTEMBER 2011

Monte Sernio, 2187 m, po severozahodnem grebenu

Opis: S parkirišča sledimo markacijam poti št. 437 skozi gozd in poraščen svet do kočice Rifugio Grauzaria ter še naprej na preval Foran de la Gjaline, 1560 m. Še vedno po poti št. 437 se rahlo spustimo v krnico pod severno steno Sernia. Mimo prvega križišča (levo gre pot na sedlo Nuviernulis) gremo do naslednjega križišča malo pred zavetiščem Casera del Mestri. Tu zavijemo levo in se po manj izraziti stezi naporno vzpnemo na škrbino, 1803 m, na začetku SZ grebena.

Tu se začne plezalni del vzpona, med katerim nas oznake zanesljivo vodijo po najlažjih prehodih. Skozi gruščnato grapo se po levi strani dvignemo na greben in skozi rušje prečimo desno do stene, čez katero se vzpnemo (I) do previsne strehe, nato pa zavijemo na rampo proti desni (II). Višje zavijemo po drugi rampi levo nazaj proti grebenu, malo pred njim pa gremo desno po skrotasti polički. Sledi grapica do strehe, ki se ji izognemo po kaminu na desni (II). Od tod se vzpenjamo naravnost navzgor po desni strani grebena (I–II) do vršnega grebena, ki nas v kratkem pripelje na vrh.

Sestop: Sestopimo za oznakami na južno stran (nekaj lažjega plezanja) pod stolpom Torre Nuviernulis, 1881 m, na sedlo Forca Nuviernulis, 1732 m. S sedla se spustimo na severno stran po poti št. 419. Držimo se desno in v

rahlem vzponu dosežemo preval Foran de la Gjaline, 1560 m, od koder se po poti vzpona mimo kočice Grauzaria vrnemo na izhodišče.

Mojca Stritar

Kraljevski par vzhodnih Karnijcev

Monte Sernio in Creta Grauzaria

✍ Mojca Stritar

Z leve: Creta Grauzaria, Cima dei Gjai, Cima del Lavinale in Monte Sernio FOTO: ANDREJ STRITAR

Kočna in Grintovec, Viš in Montajaž, Castor in Pollux ... Naboru fatalno povezanih gorskih parov se več kot enakovredno pridružujeta Monte Sernio (2187 m) in Creta Grauzaria (2065 m), karnijska dvojica severovzhodno od Tolmezza. Ob enem pogledu nanju se lahko znova prepričate, da je vse relativno: kljub sramežljivi nadmorski višini, ki le zadržano pogleda čez usodno dvatisočico, sta ta neločljiva jin in jang tako pompozna nad svojo okolico, da sta za vzhodne Karnijske Alpe prav veličastna mogotca!

Goli vrh in Meliščarica, kot bi menda lahko poslovenili njuni imeni, se dopolnjujeta tako, kot naj bi bilo za usklajene pare

edino zaželeno: Sernio je možato plečat, Grauzaria vzhodno od njega pa se kot prišpičena stolpasta dama trdnjavasto šopiri nad grapovji in melišči, ki vsakomur z nekaj plezalskimi izkušnjami povedo več kot dovolj o sumljivi kakovosti njenega skalovja. Njuno podobo na vse strani poudarjajo nižji spremljevalci, poraščeno-skalnati grebeni, ki med padanjem v nizke, globoko zarezane doline z mediteranskim nadihom obljublajo divjino, kakršne v tem delu Evrope ne najdemo pogosto.

Na Serniu so se mi začeli odpirati nepreštevni nizi karnijskih robov in obzorij. Nanj smo se namenili v davnih časih – tako davnih, da Karnijske Alpe v naši družini še niso bile ime, zaradi katerega nekje v zgodnji pomladi vsi začnemo nemirno mencati, kaj šele prizorišče rednih gorniških raziskovanj, in tako davnih, da sem na malo bolj izpostavljenem mestu sredi grebena zganjala paniko, kot bi me

proti moji volji peljali obrit na balin. Ampak značilno za tisto cviljenje je bilo, da je po obvladanju (precej namišljene) težave izginilo enako hitro, kot se je pojavilo, tista čarobna oktobrska nedelja pa bi tako ali tako omehčala tudi največjega sovražnika lazenja po nekoristnem svetu.

MALO GEOGRAFIJE

Skupina Sernia in Grauzarie je ena od zadnjih na desni strani, če se peljemo iz Trbiža proti Vidmu, čeprav se nam s ceste precej zakriva v predvrhovje. V Moggiu Udinese (slovensko ime Mužac navedimo bolj za okras kot za dejansko rabo) se začne dolga dolina Val Aupa, ki na vzhodu razmejuje naša vrhova od skupine Zuc dal Bora in Chiavalsa. Aupa se čez nekarizmatični prelaz s še manj karizmatičnim imenom Sella di Cereschiatis (1066 m) prevali na vzhod proti Pontebbi (Tablji). Vožnja čez enj osrečuje vse z obiljem naklonjenosti

do počasnih cestic, sicer pa se udobneje pod cilj pripeljemo po dolini Bele, ki Sernio in Grauzario omejuje na jugu. Da ne padeta naravnost v Tolmezzo, preprečuje z njima le bežno povezana Monte Amariana (1905 m). Na zahodu se Sernio matterhornovsko postavlja nad dolino Canale d' Incarojo, na severu pa se prek manj izrazitih hrbov izteče v skupino Monte Zermule (2143 m) nad prelazom Cason di Lanza (Lonice, 1552 m).

MALO ZGODOVINE

S svojo dolomitsko podobo in za brezavtomobilske čase neprijaznim dostopom sta se Sernio in Grauzaria dolgo izogibala človeških obiskovalcev. In čeprav ima Grauzaria bolj žensko ime, je ženska gora v resnici piramidasti Sernio. Ko je 21. avgusta 1879 njegov vrh prvič začutil človeško nogo, so bile poleg vodnikovih zraven tudi mehke nožice sester Annine in Minette Grassi iz Tolmezza. Olajševalno okoliščino za žensko prvopristopništvo so nekateri našli v tem, da je bil njun oče pač alpinist. Dva tedna kasneje jima je sledila kar 50-glava četica furlanskega planinskega društva, ki je vrh uradno izmerila. Dve dami sta bili tudi v navezi, ki je leta 1923 prvič splezala na vrh po severozahodnem razu, in gospa je bila v ekipi, ki je leta 1927 prva prigazila nanj pozimi. Ali ima Sernio še danes poseben mik samo za ženske, pa je najbolje, da ocenite sami/same.

Rifugio Grauzaria FOTO: MOJCA STRITAR

Na tehnično zahtevnejšo Grauzario sta prva splezala Emilio Pico in Arturo Ferrucci z bratoma Filafarro 17. junija 1893, menda pa je bila nato priljubljen cilj julijskega Kugyja. S svojimi prekaljenimi vodniki, tudi tu – kot še marsikje – le bežno omenjenimi, je bil prav on prvi, ki je leta 1898 pritelovalil po grebenu čez vse glavne vrhove v skupini.

MALO VIŠJEGA HRIBOLAZENJA

"Pa kako lahko temu rečejo lahka pot," je momljal belolasi gospod, s katerim sva

se slučajno ujela med vzponom na vrh Grauzarie. Revež je pač nasedel vrhovom prijateljstva. Plemenita ideja povezovanja planincev Slovenije, Italije in Avstrije je sicer več kot v skladu s sodobnim spodbujanjem strpnosti in večkulturnosti, a kaj, ko vodnik po teh vrhovih ni čisto iskren. Tako vzpon na Grauzario kot na Sernio, predvidena v okviru dvajsetih italijanskih vrhov, na katere naj bi zlezli nadebudni gorniški presegovalci državnih meja, sta v njegovem slovenskem prevodu opredeljena kot "lahka", oba z gospodom pa

Monte Sernio FOTO: VID POGAČNIK

DOLINA VAL AUPA

15 kilometrov dolga dolina Aupa, ki ob istoimenski reki teče od prelaza Sella di Cereschiatis proti jugu do Moggia v dolini Bele, je ena od bolj pozabljenih v Furlaniji: malo prebivalcev (zgolj 230), malo turističnih objektov, malo zgodovinskih stavb (večino so uničili potresi, predvsem tisti leta 1976) in malo prihodkov (že Benečani so "odkrili" lesno industrijo, rudniki fluorita, galenita in svinca pa so delovali v obdobju 1872–1953), zato pa imajo toliko več težav s poplavami (leta 2003 je voda uničila pet kilometrov ceste in nekateri deli so bili od sveta odrezani kar 15 dni) in razgledov na Creto Grauzario. 95 % prebivalcev Aupe poleg italijanščine govori furlansko, kar pojasnjuje nenavadno zveneča imena krajev: Bevorchians, Dordolla, Pradi, Galizzis, Saps, Virgulins in podobni.

Bivak Dionisio Feruglio vzhodno pod Grauzario FOTO: VLADIMIR HABJAN

NESREČA ANGLEŠKEGA LETALA NA SERNIU

21. avgusta 1944 je angleško letalo, ki je oskrbovalo partizanske sile v Karnijskih Alpah, v temi zadelo skale malo pod vrhom Sernia. Strmoglavilo je na tako zahteven teren, da so ostanke ponesrečenih našli maja naslednje leto. Šele leta 2010 pa je skupina italijanskih alpinistov na gori poiskala dovolj materiala za identifikacijo ponesrečenih. Spominska plošča je malo pod vrhom.

sva bila med izpostavljenim lazenjem po skrotastih poličkah sila previdna in si v zadnjih metrih sestopa nazaj na škrbino Portonat hvaležno pomagala z mojo kratko vrvjo!

Resnica je torej drugačna od zgrešenega vodnika po vrhovih prijateljstva; najlažji pristop, ki na Grauzario pripelje s Portonata na zahodni strani, zagriže z nekaj metri plezanja poštene druge težavnostne stopnje. Na srečo je ključno mesto takoj nad škrbino, tako da se lahko premislimo brez večjih zapletov, če se nam roke vendarle preveč potijo – ne pozabimo, da bo ob sestopu še težje! Da pridemo na Portonat, pa se ne moremo izogniti grapam: lahko izberemo zmerno ostudno s severa mimo kočice Grauzaria ali bolj pustolovsko z juga iz vasi Grauzaria (ja, res je nerodno ločevati vse Grauzarie med seboj). Tretja možnost je še napornejša, a primerno izurjenim gornikom ponuja eno najbolj fantastičnih popotovanj v Karnijcih: po delno zavarovani, plezalsko navdahnjeni poti Artura Ferruccija nad, pod, med in za večino stolpov Grauzarie ter po gamsjih stezicah police Cengle dal Bec.

Sernio je do obiskovalcev radodarnejši, saj na vrh vodita dve poti: normalni pristop po vzhodni strani s sedla Nuviernulis, do katerega najbolj logično pridemo mimo kočice Grauzaria, je zabeljen z le nekaj lažjimi skalnimi mesti, označena smer po severozahodnem razu, ki poleg doline Aupa kot izhodišči ponuja tudi Loveo v dolini Incarojo ali Di oor nad Diéricom, pa je užitekarsko plezanje druge težavnostne stopnje.

Creta Grauzaria s sedla med Serniom in Grauzario FOTO: IRENA MUŠIČ HABJAN

Slikovit iztek Cengle dal Bec v grapi z zagodenim balvanom. FOTO: MOJCA STRITAR

Značilne luske pri prečanju okoli Grauzarie FOTO: VLADIMIR HABJAN

Tisti, ki želijo še več plezanja, imajo nekaj možnosti v stenah osrednje dvojice in njihovih podanikov. Po grebenu med Serniom in Grauzario, ki ga nizajo manj znani vrhovi z najvišjo Cimo dai Gjai (1916 m), vodi nedavno označena alpinistična pot Piero Nobile – še ena vrhunska dvojka! Tisti s še več ambicijami in z lahkotnejšimi nogami lahko vse te označene dvojke med sabo poljubno skombinirajo v poln gorniški dan: npr. čez Cengle dal Bec na Portonat in čez Cimo dai Gjai na sedlo Nuviernulis ali pa čez Cimo dai Gjai na Sernio ... Priljubljena Direttissima (III) pripleza na Grauzario z juga, od bivaka Feruglio pa je bila nanjo nedavno speljana tudi smer čez južni predvrh, Cimo Senza Nome (1930 m, II). Več upanja na bolj zaresne alpinistične težave pa vzbujajo kompaktnije severne stene. Posebej mogočen je 650 metrov visoki obraz Cime della Sfinge (1847 m) severno od Grauzarie s smermi do VII. oziroma VIII. težavnostne stopnje.

MALO DIVJINE

Še bolj kot nepregledje polic in kaminov, teras in grap, stolpov in plošč, ki daje barve in oblike višavam Sernia in Grauzarie,

pa so zanju značilne samotne doline pod gozdno mejo, ki se zvijajo med pobočji, kot se znajo le v Karnijskih (Pred) Alpah. Kljub neutrudnemu brskanju po bogatem naboru sočnih pridevnikov jim najbolj ustreza stokrat zguljeni in popolnoma zljajnani – divji! Pod Serniom je od leta 2007 celo dobrih 400 hektarov veliko zaščiteno območje divjine, v katerem naj bi bil menda tako rekoč stalni prebivalec ris, medtem ko naj bi dvanajst furlanskih medvedov sem prihajalo občasno na svojih romanjih med italijanskimi hribi in medvedjimi predstavnicami nežnejšega spola v Sloveniji.

Glavna zvezda nižinske kategorije je dolga, razvejana dolina potoka Glagno južno pod Serniom in Grauzario. Izlet po markirani mulatjeri skozi strmo sotesko, ob pravljичno tolmunasti vodi med izumirajočimi planinami, ki izginjajo v zelenje, je odštekano čudovit in precej odvisen od razpoloženja potoka, čez katerega moramo tudi bresti. Najbolj odštekano pa je, ko se po sedmih urah hoje in 1500 višinskih metrih vzpona znajdemo na sedlu Nuviernulis, od koder je do izhodišča še nerodno daleč ... Vsekakor je tej pohodniški

Monte Sernio in Creta Grauzaria

Dostop: V dolino Val Aupa z avtomobilom najlažje pridemo prek Rateč in Trbiža proti Tolmezzu oz. Vidmu (Udine). V Moggio Udinese zavijemo levo v dolino, v kateri so izhodišča v razdalji nekaj kilometrov. Iz Ljubljane do Moggia čez Trbiž 170 km, 2 uri, prek Vidma 210 km, 2.30 ure. Iz Pontebbe v zgornjo Aupo hitreje pridemo po ozki cesti čez prelaz Sella di Cereschiatis.

Namestitev: Nekaj hotelov in gostišč je v Moggio Udinese oz. v Resiutti v dolini Bele, v dolini Aupa pa so le lokalni bari in gostilne.

Planinske koče in zavetišča:

Rifugio Grauzaria, 1250 m, odprt od junija do novembra, zimske sobe nima, telefon 0039 331 859 88 61, rifugiograuzaria@gmail.com, www.rifugiograuzaria.wordpress.com.

Rifugio Monte Sernio, 1419 m, zahodno pod Serniom, stalno odprto neoskrbovano zavetišče.

Bivak na planini Casera del Mestri, 1512 m, severno pod Serniom, stalno odprt.

Bivak Dionisio Feruglio vzhodno pod Grauzario, 1700 m, stalno odprt.

Bivak na planini Cimadors, 1359 m, stalno odprt.

Literatura: Andrej in Urška Stritar: Karnijska potepanja. Ljubljana, Kibuba, 2006.

Rino Gaberscik: Guida escursionistica alle Alpi Carniche: Vie normali e arrampicate facili. Genova, Studio 64, 1997.

Roberto Mazzilis, Laura Della Marta: Dai sentieri attrezzati alla vie ferrate. Udine, CO.EL., 2008.

Zemljevid: TAB. 018 Alpi Carniche Orientali, Canal del Ferro, 1 : 25.000.

domisljici vredno posvetiti dan z manj stabilnim vremenom.

Za zgolj pokušino doline Glagno pa si lahko omislimo čaroben krog skozi tri vasice ob njenem izteku, prepuščene samoti pozabe, obnavljalski strasti vikendašev in fotoaparatom pohodnikov. Moggessa di qua, Moggessa di la in Stavoli so še pred sto leti imeli tudi po dvesto prebivalcev, danes pa težko verjamemo, da v super razviti severni Italiji obstajajo naselja, do katerih dejansko sploh ni ceste.

MALO NIŽJEGA HRIBOLAZENJA

Sernio in Grauzaria sta najbolj izpostavljena, ne pa tudi edina vrhova, vredna omembe in obiska. Severno od njijuju gledata Creta di Mezzodi (1806 m) in zabavno poimenovani, dvoglavi Monte Flop (1792 m, 1715 m). Čeprav sta v senci obeh višjih vrhov, si zaslužita kratek, nezahteven skok z markiranih poti – če ne drugega, za fotografiranje severnih sten Sernia in Grauzarie ter iskanje gorniškega navdiha.

Tudi na drugi strani obeh velikanov dobimo spektakularne poglede na južna ostenja Grauzarie z nespektakularno oblikovanega Cimadorsa Alto (1639 m). Najlažja pot nanj vodi iz zaselka Borgo di Mezzo, če pa smo avanturistično razpoloženi, se ga lahko lotimo iz vasi Grauzaria po divji poti skozi grapo Riu della Forchia. Še jugovzhodneje od Cimadorsa vztraja čudaški Monticello (1362 m), ki se ne more odločiti, ali bi bil poraščen

hribček ali strm velikan, pa je kar oboje hkrati. Krožna tura nanj iz Moggia, speljana po položnih mulatjerah iz prve svetovne vojne, nam bo nedvomno dala več, kot bi pričakovali od skromne višine, vključno z montaževskimi razgledi na Creto Grauzario.

Na oni strani doline Glagno pa se z nepretresljivo severno platjo Amariane spogleduje južni konec divjega, od sveta pozabljenega grebena Crete di Palasecca, ki čez obilje ruševja, kruševja in grap pripelje s Sernia, zagona pa mu zmanjka na razgibanih, razglednih in malo znanih vrhovih. Na Monte Palavierte (1785 m) precej brez sape pridemo po strmi markirani poti s prelaza Pra di Lunge nad Illegiom, brez oznak in pretiranih

Poplezavanje po SZ grebenu na Sernio
FOTO: IRENA MUŠIČ HABJAN

plezalskih težav pa se lahko potrudimo še na sosednji Cuel Mauron (1814 m). Razen kake kače in v najboljšem primeru orla tu drugih živih bitij ne srečamo, torej sta vrhova več kot priporočljiva za vse iskalce samote.

Če so vsi predlagani cilji za vas še vedno previsoki, se morda pravi odgovor skriva v skoraj antarktičnih alter egih, ki jih ima večina vrhov doline Aupa. Blatnim vulkanom na morskem dnu pri Južnih Shetlandskih otokih je imena Sernio, Grauzaria, Flop, Cjavalz in Vualt dala njihova odkriteljica, italijanska znanstvenica iz Moggia. Toda če imate na voljo samo konec tedna, so morda primernejša alternativa njihovi sončni krstni botri nad karnijskimi gozdovi ... ◉

CEBE
PURE ADRENALINE

IS BACK

Uvoznik:
Rodeo Team d. o. o., Kranj
Koroška c.53C
Telefon:+386 4 20 15 400
Fax:+386 4 20 15 401

<http://www.rodeoteam.si/>

Manj znano, a zelo privlačno gorstvo

Kučke planine (Žijovo)

✦ Vlado Vujisić

Kučke planine (Žijovo) FOTO: VLADO VUJISIĆ

Kučke planine

Dostop in namestitev

Do Bukumirskega jezera je možno priti iz več smeri. Najpogostejši dostop je iz Podgorice, čez Kuč in iz Kolašina čez Verušo.

Podgorica–Kržanja–Kastrat–Bljuštura–Bukumirsko jezero: okoli 45 km.

Podgorica–Bioče–Veruša–Mokra–Bukumirsko jezero: okoli 50 km.

Asfalt od Podgorice do Toplog potoka (nekaj kilometrov od Veruše), naprej 5–6 km makadama.

Podgorica–Bioče–Brskut–Ubogi–Bukumirsko jezero: okoli 40 km.

Asfalt do Brskuta, naprej 5–6 km slabega makadama.

Podgorica–Korita–Rikavačko jezero–Širokar–Mokra–Bukumirsko jezero: okoli 70 km.

Asfalt od Podgorice do Korita, naprej okoli 30 km makadama. Zaradi slabe ceste primerno samo za terenska vozila ali gorska kolesa.

Kolašin–Mateševo–Veruša–Mokra–Bukumirsko jezero: okoli 40 km.

Asfalt od Kolašina do Toplog potoka, naprej 5–6 km makadama.

Avtobus pelje na relacijah Podgorica–Veruša, Podgorica–Kržanja in Kolašin–Mateševo. Iz Podgorice vozi redno samo v jutranjih urah, vsi kasnejši odhodi niso zanesljivi.

Namestitev

V Kučkih planinah ni nobenega planinskega doma ali bivaka, je pa veliko primernih prostorov za taborjenje na planinah ali v njihovih bližinah, na livadah med Toračem in Pasjakom in v bližini Bukumirskega jezera. Izvirov pitne vode je dovolj, najbolj znan je izvir Torač pod istoimensko goro.

Planinski vodniki

Cerović Branislav: Crnogorske planine – Odabrane planinarske rute, Beograd 2002.

Vincek Daniel, Popović Ratko R., Kovačević Mijo: Planine Crne Gore – vodič za planinare, Podgorica 2004.

Planinarski klub "Gorica" Podgorica: Planinarski vodič kroz Žijovo, Podgorica 2008.

Zemljevid

Žijovo. 1 : 25.000. Vojnogeografski institut, Beograd 1980.

Severovzhodno od Podgorice in južno od gorovja Komov se razteza skupina planinskih vrhov izjemne lepote, znana pod skupnim imenom Kučke planine ali Žijovo. Čeprav vrhovi ne presegajo višine 2200 metrov, ima to gorovje vse značilnosti visokogorja. Krasijo ga ledeniške doline z značilnimi krnicami in ostri vrhovi, kar je še posebej vidno pozimi, ko zasneženi in poledeneli ošiljeni in vitki vrhovi pričarajo pravo alpsko vzdušje. Zimska hoja po dolinah in preko sedel pod hrhovi daje vtis, da so te gore višje, kot so v resnici. Kučke planine so planinci odkrili dokaj pozno. Začetki apelinističnih vzponov segajo v 90. leta prejšnjega stoletja, ko so člani Alpinističnega odseka Beograd opravili več prvenstvenih vzponov.

GEOGRAFSKA LEGA ŽIJOVA

Čeprav z obilico naravnih lepot, Kučke planine za širšo planinsko javnost predstavljajo relativno neznano in redko obiskovano planinsko območje, ki ostaja v senci bolj znanih gora Črne gore, kot so Durmitor, Prokletije in Komovi. Vendar pa jih zadnjih nekaj let vedno bolj obiskujejo planinci in drugi ljubitelji narave.

Geografsko na vzhodu in jugovzhodu Kučke planine omejujeta reka Cijevna in državna meja z Albanijo, na jugozahodu Čemovsko polje, na zahodu reka Morača, na severu in severovzhodu pa Mala Rijeka in dolina reke Veruše. Gorstvo sekata dve dolini: dolina Mokro, ki od Veruše pelje do sedla Širokar, in dolina, v kateri ležijo Bukumirsko jezero, planina Jezero in planina Torač.

Ti dolini sta ločeni s podolgovatim masivom Torača (1875 m), ki zaradi svoje osrednje lege nudi izjemen pogled na tri veličastne vrhove: Surdup, Štitan in Pasjak na jugozahodu in na Maglič Kučki na severovzhodu. Surdup (2184 m) je najvišji vrh gorovja. Sicer je v Kučkih planinah 14 dvatisočakov, najbolj znani so: Surdup (2184 m), Štitan (2172 m), Maglič (2142 m) in Pasjak (2051 m). S teh vrhov se odpirajo nesluteni pogledi na najvišje vrhove črnogorskih in albanskih Prokletij, predvsem na najvišjo Majo Jezerce (2694 m), z druge strani pa se z Magliča Kučkega odlično vidijo vsi najvišji vrhovi Komov.

SURDUP, ŠTITAN IN PASJAK

Surdup ima značilno severno steno iz horizontalnih slojev, ki se stopničasto

Pasjak pozimi FOTO: VLADO VUJISIĆ

Surdup (2184 m)

Časi:

Bukumirsko jezero (1433 m)—Jezerca (križišče Štitan/Pasjak, 1773 m) 2 uri

Štitan (2172 m) 1 ura

Sedlo Štitan/Surdup (2055 m) 30 min

Surdup (2184 m) 30 min

Višinska razlika: 741 m

Čas hoje: 4 ure

Zahtevnost: Markirana pot.

Opis: Steza se prične pri Bukumirskem jezeru, tam kjer je tudi izhodišče za vzpon na Pasjak in Štitan. Pristop na Surdup pelje preko vrha Štitan: po njegovem grebenu se steza spusti proti zahodu do prelaza Štitan/Surdup. Od tu na vrh Surdupa vodi steza po strmih travnatih policah južnih pobočij gora. Povratku preko vrha Štitan se izognemo tako, da se s sedla med obema vrhovoma usmerimo po markirani stezi proti severovzhodu čez kamnite bloke in melišče, naprej do Jezerca, kjer je križišče poti na Pasjak in Štitan. Po markirani stezi nadaljujemo do Bukumirskega jezera. Na poti ni vode.

Maglič (2142 m)

Časi:

Vas Veruša—naselje Mokro (1500 m)—Katun Lakovića (1765 m)—razgledišče Rikavac (1728 m) 30 min

Veliki Maglič (2142 m) 2 uri

Višinska razlika: 377 m

Čas hoje: 2.30 ure

Zahtevnost: Markirana pot.

Opis: Dostop je možen iz vasi Veruša po asfaltni in makadamski poti čez naselje Mokro do planine Širokar Lakovića (12 km). Pred vzponom se obvezno ustavimo na razgledišču nad Rikovačkim jezerom, ki je oddaljeno 15 minut hoje od planine proti jugovzhodu. Prekrasen pogled na Rikovačko jezero, vrhove Vile, Krišitorja in bližnje Plavsko-Gusinjske Prokletije. Na Širokaru se prične markirana steza, ki pelje proti severu ob poraščenem travnatem hrbtu do vrha Magliča. Blizu steze, ki vodi na Maglič, se nahaja izvir reke Veruše, ki v okljukih teče skozi naselje Mokro, po dolini pod Crno planino in se pri Hanu Garančiču združi z rečico Opasnico v reko Taro.

dvigujejo proti vrhu. Do vrha vodi markirana planinska pot od Bukumirskega jezera, po južnem pobočju od planine Rupa Beljeva ali po nedostopnem in razdrapanem svetu, ki sledi črti Bukumirsko jezero—Velji Vrh—Surdup. Severna stena Surdupa je s širokim grebenom Veljega Vrh ločena na vzhodni in zahodni del. Vsi sestopi vodijo po jugovzhodnem pobočju proti sedlu med Surdupom in Štitanom in naprej po melišču proti Pasjaku. Pozimi je zaradi snega lažje sestopiti do jezera skozi prehod med Pasjakom in Veljim Vrhom, poleti pa je bolje sestopiti po klasični markirani stezi, ki je sicer daljša, a prijaznejša.

Štitan je najlepši razglednik Kučkih planin. Ima obsežno severno steno z izrazito travnato polico, ki ločuje dva dominantna skalnata skoka in velik amfiteater, ki je odprt proti zahodu. Stene ne presegajo 200 metrov višine, skala je večinoma dobra (posebej v dveh omenjenih skokih), čeprav je nekaj krušljivih odstavkov v travnatih in skrotastih žlebovih. Na vrh pelje markirana planinska steza. Drugi planinski pristopi so enaki tistim, ki

Kučke planine, za njimi Štitan in Surdup, desno Pasjak FOTO: VLADO VUJISIĆ

so opisani pri Surdupu. Steza se od omenjene steze na Surdup odcepi na sedlu med obema vrhovoma; po njej gre tudi najugodnejši sestop v dolino Bukumirskega jezera. Južno pobočje gore se spušča do katuna na planini Rupa Beljeva, ki je lahko zaklonišče v primeru kake nevšečnosti.

Pasjak je najbolj izpostavljen in najtežje dostopen vrh Kučkih planin. To je izrazit vrh na vzhodnem koncu doline, skoraj v samem središču kroga, ki ga tvorijo Torač, Veliki Toljevac, Štitan, Surdup in Velji Vrh. Ima dva izrazita grebena in tri markantne stene, povprečne višine 200 metrov, relativno dobro kamnino, čeprav tudi tu ne manjka krušljivih odstavkov. Stene Pasjaka in njegov severozahodni greben predstavljajo resen alpinistični izziv. Njihova povprečna višina ne presega 200 metrov, vendar vzponi vključujejo tudi veliko hoje po razbitem visokogorskem svetu, polnem razbrzdanih kraških tvorb. Smeri se delijo na tri dele: spodnji del v višini 30–70 metrov, kateremu sledi velika polica z vsemi prej omenjenimi značilnostmi in vršni del, ki je obenem tudi najlepši del vzpona.

DVOJE ČAROBNIH JEZER

Kučke planine krasijo dvojce planinskih jezer, ki sta nastali v zadnji ledeni dobi. To sta Rikavačko in Bukumirsko jezero. Rikavačko jezero se nahaja na višini 1313 metrov, kjer planina Žijovo prehaja v Prokletije. Ima obliko ledvice, globoko je 14 metrov. Skozi žrelo v jezeru voda odteče v Cijevno in Ribnico. Jezero polnijo padavine, taljenje snega in občasno voda iz potoka Rikavac. V njem je precej rib, voda pa je bistra in rahlo alkalna.

Bukumirsko jezero se nahaja v severnem delu gorstva, približno 45 kilometrov od Podgorice in 40 kilometrov južno od Kolašina na višini 1433 metrov. V dolini ob jezeru je tudi nekaj planšarij, ki so od junija do septembra tudi naseljene. Bukumirsko jezero leži na moreni med Toračem in ima površino 19.320 m², največja globina pa je 16,8 metrov. Jezero polnijo padavine, taljenje snega in voda iz občasnih izvirov s planšarije Ivanović. Bukumirsko jezero je izhodišče planinskih poti na Surdup, Štitan in Pasjak, je pa tudi zelo primerno za večdnevno taborjenje. ◉

Štitan (2172 m)

Časi:

Bukumirsko jezero (1433 m)–Jezerca (križišče Štitan/Pasjak, 1773 m) 2 uri

Štitan (2172 m) 1 ura

Višinska razlika: 722 m

Čas hoje: 3 ure

Zahtevnost: Markirana pot.

Opis: Steza se prične pri Bukumirskem jezeru, tam kjer je tudi izhodišče za vzpon na Pasjak in Surdup. Markirana steza vodi proti jugovzhodu po dolini med Toračem in Pasjakom do Jezerca in križišča med Štitanom in Pasjakom. Od tu levo proti jugu čez kamnite bloke in melišče v smeri sedla Štitan (2024 m), od tu pa proti severozahodu in travnatih pobočjih na vrh Štitana. Z vrha je razgled na Bukumirsko jezero z okolico enkratno doživetje. V ospredju prevladujejo Surdup, ostri vrh Pasjaka, mogočen Smojan in vzdolžni greben vrha Žijovo. Pod severnim pobočjem Štitana je izvir, ki preide v manjši vodotok.

Pasjak (2051 m)

Časi:

Bukumirsko jezero (1433 m)–Jezerca (križišče Štitan/Pasjak, 1773 m) 2 uri

Pasjak (2051 m) 1 ura

Višinska razlika: 608 m

Čas hoje: 3.30 ure

Zahtevnost: Markirana pot.

Opis: Pasjak je najbolj izpostavljen in najtežje dostopen vrh Kučkih planin. Od Bukumirskega jezera pelje markirana steza proti jugovzhodu po dolini med Toračem in Pasjakom do Jezerca in križišča med Štitanom in Pasjakom. Nato zavije desno proti severu do vnožja travnatih polic in skal proti zašiljenemu Pasjaku. Pri dostopu na vrh se držimo desne, vzhodne strani grebena in previdno stopamo po izpostavljenih policah.

Vila (2093 m)

Časi:

Katun Širokar Lakovića (1765 m)–Rikavačko jezero (1313 m) 1 ura

Planina Studenica (1645 m) 1 ura

Vila (2093 m) 2.30 ure

Višinska razlika: –362 m + 690 m

Čas hoje: 4.30 ure

Zahtevnost: Nemarkirana pot.

Opis: S planine Širokar Lakovića se spustimo skoraj 400 višinskih metrov do Rikavačkega jezera po konjski stezi ali slabi gozdni poti. Od zadnjih stanov na planšariji, ki so na zahodni strani jezera, pot vodi po konjski stezi proti jugu do planine Studenica. Tu je več izvirov. Nadaljujemo v smeri jugovzhoda po komaj vidni stezi, vklesani v kamnite police. Steza pripelje na sedlo, ki ločuje Vilo od sosednjega vrha Štrungeza (2053 m). Od tu po izpostavljenih travnatih policah proti severu na vrh Vile. Meja z Albanijo poteka čez vrhove Vile in Štrungeza. Z vrha Vile se odpre pogled na venec albanskih Prokletij: Maja Jezerce (2694 m), Maja Shenikut (2554 m) v prvem planu, na ostale vrhove Kučkih planin, Komove, Bjelasico, Sinjajevino in druge. V daljavi slutimo obrise Durmitorja in Pivskih planin. Vila je apnenčaste sestave in bogata s planinsko floro. Na poti skozi gozdiček od Jezera proti planini Studenica proti zahodu pod Prasicu pridemo do malega jezera Nenze, ki nikoli ne presahne in je pravi smaragd v tej kraški puščavi.

Iskanje sporočila smrti

Ko sanje postanejo pot, ki se nikoli ne konča

✍ Cveta Zalokar Oražem

S spominjanjem postajajo naši dragi ponovno živi. FOTO: CVETA ZALOKAR ORAŽEM

*Odšel je, a je hkrati ostal v meni za zmeraj.
Kot nekaj, kar je izgubljeno, a obenem na novo najdeno.*
Tone Pavček

Spominjanje je naše najbolj človeško ravnanje, s katerim premagujemo končnost in dokončnost svojega obstoja ter mu dajemo smisel. Spominjanje je čudežno in magično, saj se v takšnih trenutkih naši dragi mrtvi vračajo in so spet tu, med nami in z nami. S spominjanjem postajajo ponovno živi. Dokler smo živi mi sami, ostajajo živi tudi naši najdražji. To je način, s katerim jim želimo pokazati svoji hvaležnost in zahvalo.

21. maja 2005 je pod samim vrhom najvišje gore sveta na višini okoli 8800 metrov umrl slovenski alpinist Marko Lihteneker. Mount Everest, goro brez milosti, večni sen in cilj mnogih alpinistov vsega sveta, je osvojilo šestnajst Slovencev, Andrej Štremfelj dvakrat. Marko Lihteneker pa je edini slovenski alpinist, ki je na gori ostal za vedno. Izpolnil je svoj načrt in tisto soboto dosegel vrh, žal pa se ni uspel vrniti v dolino, k svojim najbližjim, k družini in prijateljem, da bi se skupaj veselili uspeha. Neizprosna usoda mu je to

preprečila. Odpravil se je na pot, ki jo je vedno sanjal, a postala je pot, ki se ni nikoli končala.

DO EVERESTA

Marko Lihteneker je bil športnik in alpinist v najboljšem pomenu besede, saj ga ni nikoli obremenjevala tekmovalnost, pač pa želja po lastnem napredovanju, notranjem zadovoljstvu in prijateljskem druženju. Po študiju na Fakulteti za šport se je poklicno posvetil trenerskemu delu z mladimi smučarji, postal gorski reševalec in plezalec. Največje vese-

lje in izziv pa mu je bilo turno smučanje, v katerem je bil tudi slovenski reprezentant. Bil je med tistimi, ki so v Sloveniji prvi začeli z danes tako popularnimi tekmovanji Adventure race, kjer se ekipa več dni, tako rekoč brez spanja, pomeri v različnih disciplinah (tek, veslanje, plavanje, kolesarjenje, jamarstvo) in je poleg vzdržljivosti pomembna zlasti orientacija. Tri leta zapored je vodil najboljšo slovensko ekipo. Leta 2004 se je v španskem Val'd Aranu udeležil svetovnega prvenstva v tekmovalnem turnem smučanju. Kot prva Slovenca sta se s prijateljem Gregorjem Justinom kar štirikrat spopadla z izzivom enega najbolj zahtevnih in prestižnih mednarodnih tekmovanj, smučarsko-alpinističnim Pierra Menta. Kot član Šaleškega alpinističnega odseka je z odpravo priplezal na Pik Komunizma, osvojil Huascaran, Pisco in Chopicalpi v Andih, preplezal prvenstveno smer na Kilimandžaru, osvojil najvišji vrh Nove Zelandije Mount Cook, preplezal nekaj najtežjih smeri v francoskih Alpah ter skupaj z Davom Karničarjem smučal z najvišjega

*In takrat, ko bom najbolj otožna,
me tiho počakaj v najbolj temnem
koščku srca.*

*Povej mi, da me imaš še vedno rad.
Ker veva to, kar drugi ne vedo,
ker sva si blizu, čeprav sva si zelo daleč.*

*Ko bo luna na nebu in bo noč svetla
kot takrat,
ko žalosti še ni bilo,
mi nežno povej, da me imaš še vedno
rad.*

*Luna ve, kar veva samo midva, in mrzel
veter ve,
da je košček srca ostal za vedno s teboj.
Najte greje in te odžejal ljubezni žejnega.*

*Jaz bom vedno tu, tudi ko bo vihar, ker
sem brez tebe sama
in me je včasih strah. Nekaterim se bo
zdelo malo drugače.
Ampak to veva samo midva.*

Marijana Lihteneker

vrha Severne Amerike, 6193 metrov visokega Denalija (Mount McKinley).

Dolgo pa je v njem telesa želja, da se poda tudi na Everest. Nedoumljivo ga je vlekle tja in nič ga pri tem ne bi moglo ustaviti. Everest ga je privlačil s svojo skrivnostnostjo, bil je pripravljen tvegati, da bi sledil svojim sanjam. Postal je njegovo hrepenenje in pot, ki jo je želel doživeti. Pot, o kakršni je pisal Nejc Zaplotnik: "Pomemben ni cilj, ampak pot. To je

kvaliteten preskok, človek cilj ponotranji in ga vedno nosi v sebi. Kajti na koncu poti je le en cilj – smrt – a to ni konec, ampak prehod v onostranost, drugo dimenzijo. In plezalci vidijo tja preko."

Marko je pred vzponom na vrh poslal zadnje sporočilo ženi Marijani: "Zdaj boma pa počasi odšla. Pozdravi vse, rad vas imam. Poljub, Marko." V Himalaji so se predenj postavila "Vrata prehoda", ki jih je Marko prestopil pripravljen in pomirjen, saj so za njim ostala mnoga dobra dela in izpolnjeno življenje. Veselil se je življenja, ker je kot alpinist spoznal, kako blizu je lahko tudi njegov konec. Everest je postal in bo ostal njegov ledeni grob, najvišje na zemeljski obli, v objemu večnega snega in vetrov. A nikoli ni ostal sam, tako kakor ni bil sam niti takrat, ko se je vzpenjal na vrh in so z njim hodili vsi, ki so ga imeli radi. Ob obeležju pod mogočno severno steno, kjer je napisano njegovo ime, marsikdo obstane in se spomni na vse duše, angele, ki se jih spominjamo in bodo večno z nami.

IN ONKRAJ

Vsaka smrt je sporočilo, ki ostaja kot zagone tna uganka živim, da ga poiščejo, odkrijejo in podoživijo. Številne družine so se morale soočiti s tem, da so njihovi dragi umrli v gorah. Zgodbe so različne, žalost in otožnost, ki sta ostali po njihovem odhodu, pa sta si tako podobni.

Prav iskanje takšnega sporočila je bilo vodilo, ko smo se letos spomladi prijatelji skupaj z Markovimi ženo Marijano, sinom Vidom in hčerjo Ano odpravili na pot v doline pod Everestom. Tokrat na nepalsko

stran, od koder se prav tako zelo lepo vidi vršni greben Everesta v vsej svoji mogočnosti. Šestnajstdnevna hoja, ki nas je od Lukle vodila do Namche Bazarja in naprej v tri doline narodnega parka Sagarmatha, pod vodstvom izkušenega Himalajca Marjana Kregarja, je bila namenjena tihi meditaciji in spominjanju. Ob vznožje veličastnih gora, kakršne so Ama Dablam, Lhotse, Nuptse, Čo Oju in Everest, smo hodili ponižni, neznančni v primerjavi z njihovo mogočnostjo, zavedajoč se končnosti in minljivosti človeka ter večnosti gora, sonca, neba, kamenja, zvezd... Vsak dan znova smo odkrivali, kako veliki in včasih nečloveški napori so potrebni, da se jim človek lahko za trenutek približa, da okusi njihovo sladkost in obenem bridkost strastne alpinistične avanture. Skušali smo podoživeti tudi veličino osvajanja in stanja na vrhu. Majhen, droben in neznan košček tega je bil dan tudi nam. Na prelazu Thokla smo se tiho sprehodili med številnimi nagrobnimi obeležji in izklesanimi molilnimi kamni, posvečenimi alpinistom z vseh koncev sveta, ki so za vedno ostali v himalajskih gorah. Vsepovsod pisane molilne zastavice in nad njimi preletavajoči krokarji, ki jih imajo Šerpe za znanilce nesreče, nam pa so ti glasniki iz višin prinašali dotik z najvišjim.

Ko smo s spoštljivostjo iz oči v oči zrlili z vrha gore Kala Pattar v Chomolungmo, Mater in Boginjo sveta, ki se je ponosna in neizprosna vzpenjala pred nami, smo čutili, da nam Marko z vrha pošilja večno in globoko misel, sporočilo vseh, tistih, ki so se vrnili, in tistih, ki so ostali na njej: Everest lahko preplezaš, ne moreš pa ga osvojiti. V tišini smo skupaj postavljali nagrobno kamnito

Vid, Marijana in Ana Lihteneker pred spominskim čortenom, v ozadju Everest.
FOTO: CVETA ZALOKAR ORAŽEM

Marko Lihteneker (desno) na zadnji odpravi

grmado, vsak je prispeval "svoj" kamen in nenadoma se je med njimi znašla prelepa oblikovana piramidasta skulptura, ki smo jo postavili na vrh Markovega čortena. V njem je drobna votlinica, oltarček, kjer je svoje mesto dobil kamen, na katerem je simbolno izklesano njegovo ime, ki so ga Markovi najbližji prinesli iz njemu tako ljubega Ljubijskega grabna pod Smrekovcem. Vsak korak, prelit znoj, včasih hlastajoče vdihne in izdihe, vse napore in težave smo položili skupaj s tem kamnom na oltar spominjanja in zahvale. In kako simbolno je bilo občutenje, ko je nad nami zakrožil orel, kakor da bi prinesel z bližnje gore Markov pozdrav. Za trenutek smo pustili Marijano, Ano in Vida, da so se tiho objeli in se ozrli proti gori. Takrat so si bili ponovno tako blizu, se čutili in se spravili drug z drugim.

NAJ SNEG POD VRHOM POKRIJE VSE

In ko sanje postanejo pot, ki se nikoli ne konča, je ponovno polno veselja. Mladi življenji

njegovih otrok sta napolnjeni s prekrasnimi spomini. Nič ni več tako pekoče, brezupno in boleče, kakor je bilo pred šestimi leti. Smrt očeta ju je zaznamovala, vendar sta iz bitke odšla močnejša. Gore so ponovno postale njun zaveznik in ne sovražnik, ki jima je ukradel in vzel nekaj najbolj ljubega in dragega. Tako je tudi njuna in naša pot dobila svoj smisel.

S smrtjo je postalo tvoje bivanje, Marko, zaokroženo; konec je povezal sledi in poti, ki si jih puščal, v sklenjeno celoto. Poti in steze, po katerih si hodil, iskal in preizkušal, stene in smeri, ki si jih premagoval ter se po njih vzpenjal, smučine in zavoji, po katerih si se spuščal, so te privedle na zadnji cilj – do sebe. Smrt je odgovor na vsa vprašanja, trenutek, ko se pretehta vse dobro in slabo, kar počnemo. Tako naj tudi sneg pod vrhom Everesta pokrije vse, tudi tebe, s toplo odejo spoznanja in sprejetja, da je bilo vse, prav vse, najbolj prav tako, kakor je bilo. Everest je gora, ki daje in pokloni mnogo lepega, zahteva in vzame pa si tudi veliko solza. ◉

MARKOV VZPON NA EVEREST

Po temeljitih pripravah se je tja podal s prijateljem alpinistom Vikijem Mlinarjem konec marca. Po dobri aklimatizaciji sta se z rusko komercialno odpravo, kateri sta se pridružila zaradi lažje organizacije, odpravila v Tibet. Čeprav jim vreme sprva ni bilo naklonjeno, jim je uspelo postaviti višinske taborne in se primerno aklimatizirati. Ko je že kazalo, da priložnosti za vrh ne bo, ker se je slabo vreme potegnilo v drugo polovico maja, se je vendarle zjasnilo. Dolgo čakanje ni zaveznik alpinistov. Ko se je vreme za nekaj dni izboljšalo, sta se odpravila na vrh. V vedno slabših vremenskih pogojih, ko je veter vse bolj kazal svojo moč in je začelo tudi snežiti, sta osvojila vrh, Viki dobro uro prej, Marko pa okoli pol dveh popoldne. Pri vračanju sta se ločila. Viktor ga je zvečer zaman čakal v baznem taboru, vreme pa žal ni dovoljevalo ponovnega vzpona in iskanja. Naslednji dan, v nedeljo, je kitajska odprava šerp, ki se je podala na vrh in iskala tudi izginulega Marka, sporočila, da so našli njegovo truplo tik pod vrhom. Kaj je Marka ustavilo, najbrž ne bo nikoli pojasnjeno. Najbolj verjetna je domneva, da mu je odpovedal ventil na kisikovi maski. Bil je izkušen, motiviran, dobro fizično in psihično pripravljen, toda to, kar se s človekom dogaja na teh višinah, je neopisljivo in nepredvidljivo. Ekstremne višine človeka oropajo zmožnosti treznega mišljenja, v "smrtnem pasu" je za vsak najmanjši telesni napor treba zbrati izjemno voljo, spanje ni več mogoče. Morda je zadnje trenutke v takšnih izjemnih pogojih še najbolje opisal ameriški alpinist Beck Weathers, ki je čudežno preživel agonijo v območju smrti na Everestu: "Mojim možganom je že tako primanjkovalo kisika, da niso več delovali, toda nekaj mi je bilo jasno: da bom umrl, da bom zelo kmalu sedel v sneg in počakal, da me premagata izčrpanost in mraz. Pričel sem halucinirati. /... / Sploh me ni bilo strah. Razen tega, da sem bil žalosten, ker družini ne bom mogel povedati tega, kar sem želel, sem bil zelo miren. Vedel sem, da lahko sprejemem smrt."

Na dolgi poti

S kolesom na Muztagh Ata

✍ Matej Tonejec

Zaradi slovesa "lahke" gore je v nižjih višinskih taborih včasih gneča, a višina naredi selekcijo. FOTO: B. GRUDEN

Rjava blatna brozga škropi izpod koles in se zažira v torbe, zobnike in zavore, ki komaj še prijemajo. Vzkliki Kitajcev, ki naju gledajo kot deveto čudo, se mešajo z bobnenjem močno narasle reke kavne barve, ki s seboj nosi debela, gore smeti in gradbeni material. Brozge je na cesti ponekod skoraj do kolen in ker gonim kolo v natikačih, mi požrešno "živo blato" na cesti enega izmed njih kaj kmalu pogoltne.

Ustavim se, brodim in iščem natikač, upajoč, da mi blato ne ukrade še drugega. Vse skupaj je brez smisla in podobno iskanju igle v kopici sena. V močnem naluvi nadaljujeva pot in s pogledi poizkušava zadržati pobočja nad sabo, ki nimajo nobene opore in samo čakajo, kdaj se bodo vdala gravitaciji in spolzela prek ceste v vodo. Nekaj kilometrov naprej najdem ob robu ceste star zelen natikač, okoli pet številčk premajhen in narejen za drugo nogo. Bog daj, da ni lastnik ena od žrtev poplav epskih razsežnosti, ki so divjale v kitajskih provincah Sichuan in Gansu avgusta lani. Ker me kovinski pedal žuli v boso nogo, obujem natikač, ki pokriva ravno sprednji del podplata, in hitro goniva naprej, stran od poplav in konstantnega deževja. Ker je na Kitajskem težko dobiti tako veliko številčko obutve, najdeni natikač uporabljam še kak teden in kamorkoli prideva, izvabljam salve smeha na njegov račun.

Potovanje po tej deželi je bilo del daljšega romanja od Slovenije do Kitajske s kolesom. Tak način raziskovanja sveta predstavlja vsekar drugačno dimenzijo, saj je stik z domačini pristnejši, hitrost pa ravno pravšnja, da še dojameš naravo in utrip življenja okrog sebe. Le kadar se nadte spravi trop psov, ki se zaganja v kolo in grize torbe, včasih pa zobje kakšnega kar ne popustijo in ga nekaj deset metrov vlečeš za seboj, ja, takrat bi potreboval malce večjo hitrost.

"BLEŠČEČE BELA KUPOLA ... PONAŠAJOČA SE S SVETLEČO KRONO VEČNEGA SNEGA!"

Tako je v svojih zapiskih z ekspedicij o sedemtisočaku Muztagh Atu zabeležil švedski raziskovalec in geograf Sven Hedin. Hedin je bil eden prvih raziskovalcev večjih nadmorskih višin, saj je že daljnega leta 1894 na jakovem hrbtu poizkušal osvojiti vrh Muztagh

Ata, a glej ga zlomka – jak je zaradi višinske bolezni poginil na 6300 metrih, Hedin pa je sam nadaljeval proti vrhu, a ga je kmalu ustavilo slabo vreme. Šele leta 1956 je velikemu rusko-kitajskemu stroju¹ uspelo osvojiti goro po zahodnem grebenu, ki pomeni še danes standardno smer vzpona. Muztagh Ata je 7546 metrov visoka gora, ki leži v zahodnem delu Kitajske blizu Pakistana in Tadžikistana. Zaradi tehnične nezahtevnosti predstavlja cilj mnogim gornikom, ki se želijo preizkusiti na večji nadmorski višini. Nikakor pa ni podcenjevanja vredna, noben vrh, višji od 7000 metrov, ni lahek! Četudi so pobočja strma le od 25 do 35 stopinj, so globok sneg, veter in mraz lahko velika nadloga in marsikomu preprečijo vzpon na sam vrh. Leta 2002 je na primer izmed kopice alpinistov uspelo le slabi petini. Je pa zaradi slovesa "lahke gore" cilj mnogih rekordov željnih posameznikov. Leta 1980 je Ned Gilette kot prvi na svetu smučal z vrha, višjega od 7500 metrov. Da pa to še ni vse, kar se da "doseči" na Muztagh Atu, je dokazal Latvijec Bruno Å Ulcs, ki se je leta 2008 z vrha gore spustil kar na kolesu.

¹ Skupina Rusov in Kitajcev, ki ji je po dolgem obleganju uspelo osvojiti goro. Kar 31 alpinistov je doseglo vrh: 19 Rusov in 12 Kitajcev.

SPLITBOARD ALI KAKO ČIM LAŽJE PRITI NA VRH IN Z NJEGA DESKATI

V meni je že dolgo tlela želja, da bi se povzpela na goro, višjo od 7000 metrov, s katere bi se dalo tudi deskati. Ker pa so pobočja dolga in sneg na gori včasih tako globok, da je hoja brez pripomočkov skorajda nemogoča, sem mnogokrat premišljeval, kako desko spraviti na vrh brez prevelikega truda. Na spletu sem zasledil, da v Ameriki, vse bolj pa tudi v Evropi, turni deskarji uporabljajo t. i. splitboard, desko, ki jo ob hoji navzgor razdelimo na dva dela in z njima hodimo kot s turnimi smučmi, ob spustu pa oba dela staknemo skupaj in se spustimo v dolino. Preprosto, a dokaj nedosegljivo za študentski žep, saj se cene novih, tovarniško narejenih modelov gibljejo okrog tisoč evrov. Na srečo pa se da kupiti tudi komplet nastavkov, ki jih privijemo na staro desko, ki smo jo predhodno prežagali na pol, in imamo pravi pravcati splitboard za tristo evrov. Tako, z nekaj znanja in potrpežljivosti je bila deska sestavljena, potrebno jo je bilo samo še transportirati pod goro, saj je na kolo niti slučajno nisem mogel pritrčiti zaradi že tako težke opreme. Na srečo je iz Slovenije odšla majhna odprava, ki sem se ji pridružil, in člani so mi (še enkrat hvala Bernardu, Borutu, Iztoku in Marjanu, ki so mi zelo olajšali delo) pod goro prinesli svojo potrebno opremo za naskok na vrh.

3. AVGUST 2010, 4:00

Z Bernardom pospraviva šotor na 6200 metrih, v katerem sva prebila noč, in še v temi zagrizeva v poledenelo strmino nad taborom. Jasna in mrzla noč kaže na to, da

nama je sreča ta dan naklonjena. Počasi se razlika med nama prične večati. Ker sonce še ni ogrelo pobočij, je mraz strupen in kar letim proti taboru tri, kjer sem bil že dan poprej. Kamničani so tam namreč pustili šotor z vso opremo (spalke, kuhalniki, ležalne podloge ...), a sem prejšnji dan ugotovil, da so nosači vzeli iz njega vse, kar je bilo kolikor toliko uporabnega. Pobočja so neskončna in hoja duhamorna, saj razen nekaj zastrugov na poti ni ničesar zanimivega. Ena sama, dolga vesina ... In ko že misliš da se bo zdaj zdaj pokazal vrh, te naslednja "flanka" postavi nazaj v realnost. Hoja je okorna in počasna, vdih globoki, srce razbija in pozkuša uiti iz prsi, misli pa plavajo prek vseh držav, ki sem jih do odprave prekolesaril: kontinentalna Hrvaška, kjer je sneg na cesti otežil poganjanje, pa Jadranska magistrala, tako čudovito žareča v toplem pomladnem soncu, Albanija, kjer se nisva počutila preveč suvereno, in Grčija, spomenik na prostem. Sledila je Turčija, ena najprijaznejših držav (z izjemo kurdskega predela), s toliko naravnih znamenitosti, da bi jo lahko raziskoval mesece in mesece. Pa Iran in vzpon na najvišji vulkan v Aziji, Damavand. In centralna Azija z najgostoljubnejšimi ljudmi in najosupljivejšo pokrajino na tem planetu.

In sedaj sem tu, nekaj metrov pod vrhom dolgo sanjanih sanj. Nebo je skorajda brez oblaka in zastavice na vrhu plapolajo v lahnem vetriču. Kar ne morem verjeti, da mi bo uspelo – s kolesom sem se pripeljal iz deset tisoč kilometrov oddaljene Slovenije in na deski lastne izdelave stopil na vrh sedemtisočaka, sedaj pa me čaka samo še

uživaško zavijanje po pobočjih, ki sem jih prehodil v preteklih treh dneh. Na 7100 metrih srečam Bernarda – korenina, da ji ni para! Sedmi križ že nosi na ramenih, njegova noga je krajša za nekaj centimetrov, pa vseeno rije proti vrhu kot kak buldožer. Zanj sem pravzaprav prav tako srečen kot zase, saj vem, da mu bo uspelo. Kakšen dan ga še čaka, takrat nisva vedela. Nosači so mu v taboru 3 ukradli šotor, spalno vrečo in kuhalnik, zaradi česar bi moral skorajda bivakirati v mrzli noči visoko na gori, če ga ne bi v zavetje vzeli dobrodušni Iranci. Po uri in pol večinoma nezahtevnega vijuganja sem zopet na tako življenja polni zelenici v baznem taboru. Pogled se sprehodi po pobočjih gore in krasna zgodba je zaključena.

PO DOLGEM ČASU NA VLAKU

Prvič po petih mesecih zopet sedim v prevoznem sredstvu, hitrejšem od kolesa, in pokrajina neverjetno drvi. Ker morava naslednji dan zamenjati vlak, noč preživiva v Turpanu, 154 metrov pod nivojem morske gladine. Naslednji dan naju vlak izvrže na postaji v Lanzhouju, enem najbolj onesnaženih mest na svetu in pomembnem prometnem križišču med zahodno in vzhodno Kitajsko. Težava transportiranja koles z vlakom po Kitajski je ta, da moraš "bicikel" nekaj dni prej poslati na želeni cilj. Vse lepo in prav, če ne bi Anji brutalno skrivili zadnjega obroča na kolesu. Sploh nama ni jasno, kako jim je to uspelo, in na vse kriplje se trudiva razložiti, da so pač dolžni poravnati škodo, ki so jo naredili. A na Kitajskem je besedna komunikacija odveč – ali te ne razumejo ali pa nočejo razumeti, kar se trudiš povedati: bodisi v angleščini bodisi s par besedami v mandarinščini, ki jih počasi črkuješ iz slovarja. Edina beseda, ki jo resnično razumejo in se je bojijo kot hudič križa, je police. Ko uslužbencem omeniva, da če ne bo šlo drugače, bova prisiljena poklicati policijo, je hitro vse rešeno. Anja dobi nova obroča, železničarji pa nimajo težav z možmi postave.

RUTINA ALI NEKAJ VEČ?

Svet se nama vrti okrog treh stvari: kolesarjenja, hranjenja in spanja. Za kaj več kljub navidezni preprostosti takega početja niti ne ostane časa. Zjutraj vstaneva, skušava obredno kavico in pojeva nekaj kruhu podobnega, kar prejšnji dan najdeva v trgovini. Pospraviva šotor, se zavihtiva na kolo in prične se meditativni del. Redkokdaj je dolgočasno, saj se na cesti vedno kaj dogaja ... Naj bo to strašen naliv, ki se prikraide od bog ve kje, pastir, ki svojo večtisočglavo

"Normalka" poteka po neskončnih snežiščih na levi strani FOTO: B. GRUDEN

čredo ravno žene prek glavne prometnice in zato za nekaj minut zapre ves promet, ali pa preprosto, sinje modre sproščujoče nebo, ki pričara nasmeh na obraz.

30, 40, 50 kilometrov in začne se oglašati želodec, zavijeva v prvo restavracijo ob poti in jaz vedno naročim kaj neznanega, pa čeprav se mi potem obrača želodec, ko jem na čuden način pripravljeno svinjsko mast, kokošje kremplje v omaki ali pa meso, katerega sumljiv videz in najbrž tudi poreklo pravzaprav bolje, da ne poznam. Po kosilu zopet 50 kilometrov in iskanje idealnega mesta za postavitev šotor. Kakšno je pravzaprav idealno mesto za taborjenje? Predvsem potrebuješ vodo in mir, vse ostalo navadno pride kar samo od sebe. Vodo bolj za kuhanje in toaleta, zakaj miren prostor, pa človek spozna, ko mu celo noč v šotor kukajo radovedni pogledi ali pa težki tovornjaki ves čas rohnijo prav pri glavi ...

YUNNANSKI PRELAZI

Prikolesariva v pokrajino Yunnan, ki pa je zgodba zase. Tako dolgih prelazov nisem izkusil še nikjer. Ko gre 30 kilometrov brez

Utrujenost na poti proti vrhu enega izmed petih prelazov, višjih od 4000 metrov FOTO: A. KARNIČAR

oddih samo navzgor, se sprašuješ, čemu je tega treba. In ko pribrašaš na vrh prelaza in se pod teboj odpre kot kača zvijugana cesta, se ti nasmeh izriše na obrazu kar sam od sebe in izkušnje prekolesarjenega vzpona ne bi za-

menjal za nič na svetu. Prav zaradi tega sem šel na tako pot – ker se vedno pojavi kakšna ovira na poti, a vedno obstaja tudi rešitev. In ko je prepreka premagana, se vedno pojavi želja po ... ŠE! ◉

Muztagh Ata

Kdaj? Sezona se prične proti koncu junija in se konča nekje sredi septembra, najboljši čas pa je od konca julija do začetka avgusta. Značilni so 4–6-dnevni intervali lepega vremena in prav tako dolgi intervali slabega vremena. Najlažji je vzpon s turnimi smučmi (naklon 35–40°). Za vzpon na goro je potrebno dovoljenje; ker se razmere za pridobitev dnevno spreminjajo, preverite pri kateri od agencij (npr. <http://www.ksalpine.com>).

Kako tja? Dve veliki kitajski mesti sta "odskočišče" za transport pod Muztagh Ata: Kashgar in Urumqi. Do njiju lahko pridete iz štirih držav:

Pakistan

- pristanete v Islamabadu, nato nadaljujete z avtobusom po Karakoram Highway,
- med vožnjo po sloviti Karakoram Highway lahko opazujete eno najosupljivejših pokrajin na našem planetu in pridete v stik z najgostoljubnejšimi ljudmi,
- potovanje je poceni, poleg tega ste deležni tudi aklimatizacije, saj so nekateri prelazi visoki nad 4000 metrov,
- slaba stran so neudobni in dolgi prevozi;

Kirgizistan

- pristanete v Bishkeku, nato si poiščete prevoz prek prelaza Irkeshtam (priporočam, lani so Kitajci gradili popolnoma novo cesto, ki je letos že dokončana!) ali Torugart v Kashgar,
- na poti vas bo spremljala čudovita panorama z razgledi na kirgiške šesttisočake,
- slaba stran je dvojna kirgiška viza, ki jo je težko dobiti in je precej draga;

Kitajska

- pristanete v Pekingu in z notranjimi leti letite v Kashgar,
- to je najhitrejša pot, poleg tega potrebujete samo eno vizo, zamudili boste pa čudovito pokrajino ob poti;

Kazahstan

- iz Almatya se z avtobusom zapeljete do Urumqi-ja nato pa z vlakom, avtobusom ali notranjim letom do Kashgarja.

V Kashgarju se oskrbite z višinsko hrano, obstaja precej ogromnih supermarketov, kjer prodajajo vse potrebno (instant juhe, kosmiči, energijske ploščice, oreški ...), trgovine z opremo pa so bolj redke, a z malo sreče in potrpežljivosti jih boste našli. V Kashgarju se oskrbite tudi s plinskimi bombicami (v kolikor vam jih ne bo priskrbelo agencija), s čimer boste prihranili kar precej denarja.

Kashgar–ABC

Če ste se določili za eno izmed mnogih agencij, ki ponujajo organizacijo vzponov na Muztagh Ata, se vam s tem ne bo potrebno ubadati: po 5–6 urah vožnje po Karakoram Highway se boste znašli v avtomobilski bazi Subashi, od koder je do tabora ABC še okrog štiri ure hoje. Če boste odšli na lastno pest, pojdite na glavno avtobusno postajo v Kashgarju in avtobus vas bo za približno deset dolarjev "dostavil" v Subashi.

Na gori

Na goro vodi več smeri, najbolj popularna pa je zagotovo "normalka" po zahodnih pobočjih gore. Je objektivno zelo varna, vendar vas znajo presenetiti globok sneg, mraz, nekaj ledeniških razpok ... Naklon ne preseže 40°. Za prenos opreme lahko najamete nosače, cene prenesenega kilograma pa se strmo dvigajo z naraščajočo višino. Kadar je le mogoče, imejte nadzor nad opremo, nosači vam namreč znajo kakšne koristne stvari odtujiti. Na gori se običajno postavi tri višinske taborne (5500, 6200 in 6800 m).

RISBA: LORELA FERMO-GRŽENTIČ

Turški paša Abdala je na enem svojih divjih pohodov po naših krajih s svojimi konjeniki preplaval tudi Koroško. Ker ni dobil dovolj plena, se je odločil, da bo oblegal Celovec, kamor so se zatekli prebivalci vse Koroške. Poveljnik Celovca je bil sposoben in pogumen plemič, ki ga je ljudstvo imenovalo Golobek. Skoraj gotovo je to bil Gallenberg, lastnik Starega gradu nad Kamnikom. Pod njegovim vodstvom so Celovčani uspešno odbijali napade Turkov. Abdala je začel izgubljati potrpljenje in odločil se je, da bo Celovec zavzel z zvijačo. Izvedel je, da ima Golobek zelo častihlepnega sina, Enrika po imenu, ki bi želel postati poveljnik Celovca namesto svojega očeta.

Turškim ogleduhom je uspelo priti do Enrika ter ga s kupom denarja in obljub pridobiti za sodelovanje. Enrik je hitro pripravil načrt izdaje.

"Naročite svojemu poveljniku, naj navidezno umakne svoje čete izpred mestnega obzidja in naj čaka na moja nadaljnja navodila," je naročil turškim ogleduhom.

Ko so se Turki po dogovoru z Enrikom res umaknili izpod celovškega obzidja, je Enrik svojemu očetu sporočil, da je izvedel, da so se Turki usmerili proti Kamniku. Ko je Golobek slišal novico, je takoj zbral brambovce in hitel z njimi preko Ljubelja v pomoč svojemu mestu Kamniku. V Celovcu je pustil le majhno posadko.

Na poti se je Enrik nenadoma izgubil. Iskali so ga, a časa niso imeli, zato je

zaskrbljeni Enrikov oče s svojimi soborci nadaljeval pot proti Kamniku. Ko so prišli do Velesovega, so vsi osupli izvedeli, da o Turkih v teh krajih ni ne duha ne sluha. Golobek je spoznal, da je nasedel zvijači in da je izdajalec njegov sin Enrik. Vedel je, da je zapustil Koroško v trenutku največje nevarnosti ter da je deželo na milost in nemilost prepustil divjemu sovražniku. Ob spoznanju te strašne resnice se je Golobek mrtev zrušil na tla.

Brambovci v obupu niso vedeli, kaj naj storijo. Če bi se vračali v Celovec po isti poti, kot so prišli, bi trajalo nekaj dni. Za celovškim mestnim obzidjem so pustili svoje žene, otroke, očete, brate. Z Golobkom so izgubili še vodjo. Kako naj pridejo v Celovec, da ne bo

Germanova vrata – Kamniško sedlo

✍ Dušica Kunaver

prepozno? V tistem trenutku je prednje stopil izkušeni kamniški lovec, Jerman po imenu.

"Pokazal vam bom pot preko gora. Vodial vas bom po nevarni poti, a tako bomo najhitreje prišli na Koroško," je obljubil soborcem. "Slediti morate mojemu koraku, pomagati morate drug drugemu in biti morate nadvse previdni. Pot bo nevarna."

"Vse bomo storili, kar boš ukazal," so obljubljali koroški brambovci. "Če nas boš pravočasno pripeljal v Celovec, Jerman, te naše ljudstvo ne bo nikdar pozabilo!"

Brambovci so tekli za svojim novim vodjem, skozi gozd, po soteski, po strmih skalah do mogočnega gorskega prevala med Brano in Planjavo. Ne da bi si odpočili, so tekli naprej, ob prepadih, po strmih pobočju, navzdol in pritekli do pastirjev, ki so v gozdu skrivali svoje črede pred Turki. Od njih so brambovci izvedeli, da Celovec še stoji in se še upira Turkom. Novo upanje je napolnilo srca utrujenih in zasoplih mož. Nevarnost, ki je grozila njihovim dragim in njihovi domovini, jim je dajala moč, da so drveli naprej, naprej skozi gozdove, čez skale, čez pečine, čez bregove, preko pašnikov in polj. Čutili niso ne utrujenosti ne lakote ne žeje, tekli so naprej, naprej proti mestu, katerega usoda je bila v njihovih rokah.

Ko so v daljavi zagledali Celovec, so zasopli borci videli, da je mestno obzidje že imelo več vrzeli, vendar se je mesto še branilo. Ko so utrujeni branilci na obzidju zagledali svoje rojake, ki so rjoveč in tuleč drli z gora Turkom za hrbet, so podese-terili svoje moči. Spet združeni Korošci so v divjem in krvavem boju premagali sovražnika. Mesto je bilo rešeno!

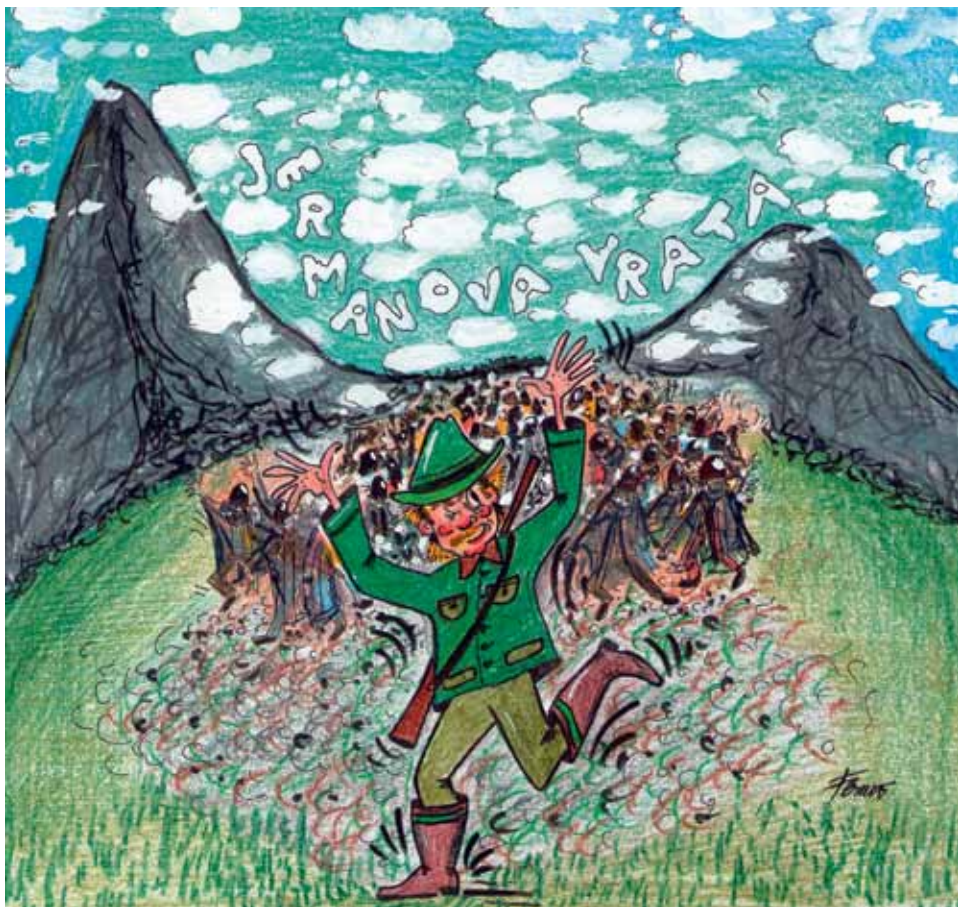
Abdala je poskušal zbežati, a so ga ubili na begu. Izdajalec Enrik se je znašel med ujetniki. Da ga rojaki ne bi spoznali kot izdajalca, si je sodil sam.

V boju je padel tudi pogumni kamniški lovec Jerman, toda njegovi soborci so držali besedo: "Jerman, če nas boš pravočasno pripeljal v Celovec, te naše ljudstvo ne bo nikdar pozabilo!"

Jerman je dobil veličasten spomenik. Mogočni gorski preval, preko katerega je koroške borce vodil Celovcu v pomoč, je dobil ime Jermanova vrata. ◦

Povzeto po Janezu Trdini, Zbrano delo IV

Najdragocenejša resnica te zgodbe je gotovo v tem, da ljudstvo še danes, ko je od turških časov minilo že skoraj pet stoletij, drži obljubo neznanega brambovca. Četudi vsi učbeniki, vse knjige, vse šole in vsi zemljevidi navajajo ime Kamniško sedlo, stari Kamničani še uporabljajo ime – Jermanova vrata.

RISBA: LORELA FERMO-GRŽENTIČ

KOLEDARJI 2012

POZDRAV Z GORA – GREETINGS FROM THE MOUNTAINS
 V koledarju velikega formata POZDRAV Z GORA 2012 smo izbrali najlepše fotografije, poslane na natečaj PZS za koledar 2012. Predstavljamo vam najlepše koticke gorskega sveta v različnih letnih časih, ki vas bodo spremljali skozi leto 2012. Koledarski del je opremljen tromesečno z luninimi menami. 13 listni koledar je vezan s špiralo v sredini in je tiskan na kvalitetnem papirju. Format koledarja: 420 x 300 mm, odprt format 420 x 600 mm. Možnost dotiska na pasici višine 50 mm.
 Cena z DDV: **4,50 €**.

ČEZ TRI GORE – OVER THREE MOUNTAINS
 Klasičen format koledarja ČEZ TRI GORE vam predstavlja aktivnosti in dejavnosti PZS, ki jih izvajajo za to usposobljeni kadri v okviru strokovnih komisij PZS z zbori dejavnosti in vas obenem vabijo, da se jim pridružite. Koledarski del je opremljen tromesečno z luninimi menami. Format koledarja: 330 x 480 mm, možnost dotiska na pasici višine 50 mm.
 Cena z DDV: **3,50 €**.

SPD
1893

**PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE**
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

Dvorakova 9
SI-1000 Ljubljana
p. p. 214
www.pzs.si

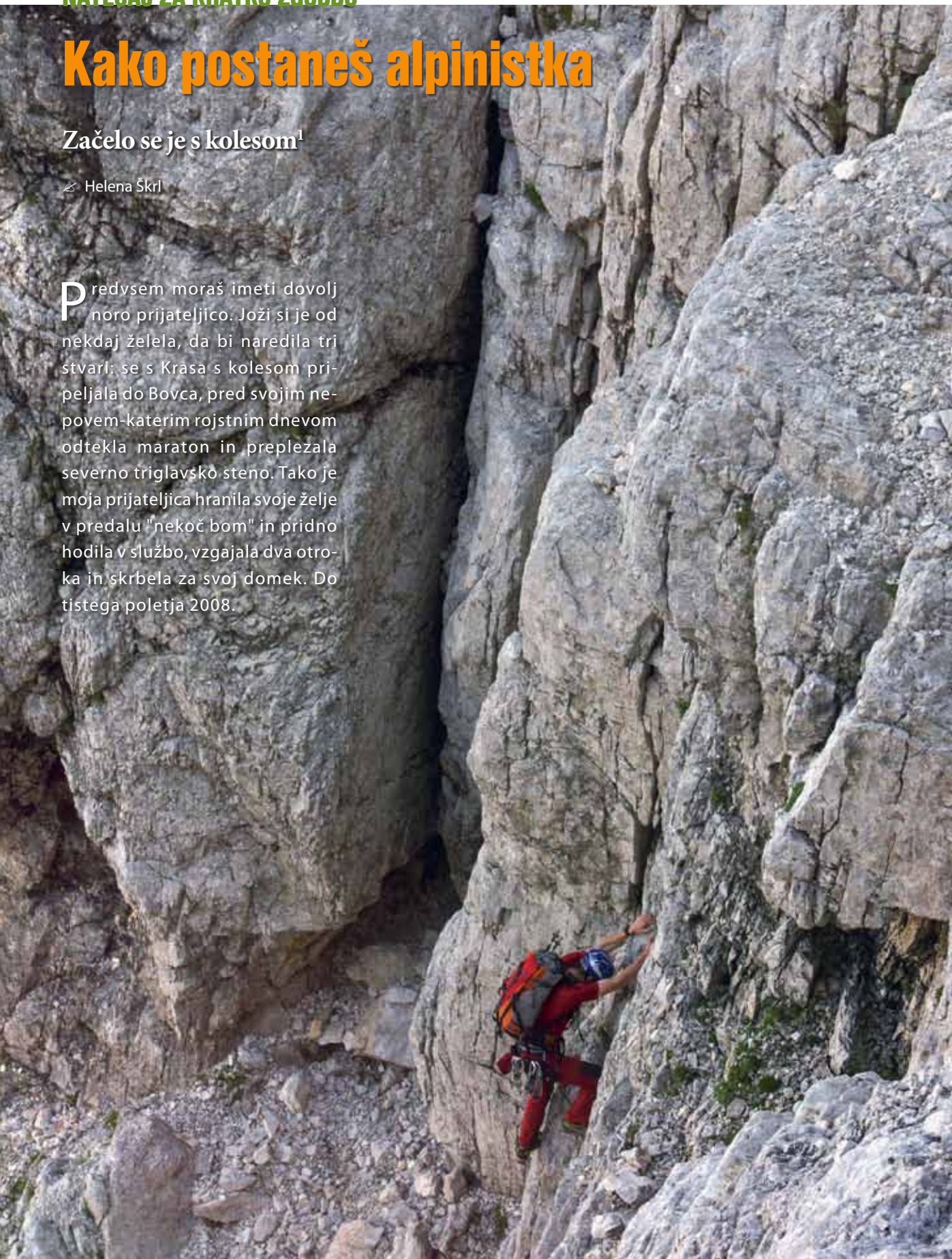
Naročila sprejemamo po e-pošti: koledar@pzs.si.

Kako postaneš alpinistka

Začelo se je s kolesom¹

↳ Helena Škrl

Predvsem moraš imeti dovolj noro prijateljico. Joži si je od nekdaj želela, da bi naredila tri stvari: se s Krasa s kolesom pripeljala do Bovca, pred svojim nepovem-katerim rojstnim dnevom odtekla maraton in preplezala severno triglavsko steno. Tako je moja prijateljica hranila svoje želje v predalu "nekoč bom" in pridno hodila v službo, vzgajala dva otroka in skrbela za svoj domek. Do tistega poletja 2008.

KOLO

Ženska je na vsem lepem določila datum in oznanila, da se zjutraj usede na kolo in odpelje do Bovca. Zraven je povabila sorodnico, mene pa, ki sem se takrat trudila z organizacijo spremljevalne ekipe za tekmovalca na Dirki okoli Slovenije, da grem zraven kot organizatorica.

Pa kaj še! Z vama grem! Saj imam novo kolo! Ni važno, če sem do takrat prevozila z njim v enem delu samo trideset kilometrov. In tako smo se tri Kraševke neko nedeljo zjutraj usedle na kolesa in odvrtele pedale proti Bovcu. Po poti nas je dvakrat opralo. Skoraj smo trčile v konja. Po postanku v Kobaridu smo tulile od bolečin, ko smo *ta zadnjo* položile na sedež in okrog štirih popoldne smo s tresočimi nogami in nasmeški do ušes prikolesarile v Bovec. Števci so kazali 112 kilometrov.

Potem sva s kolesom spoznavali kraške vzpone in spuste. Vsako nedeljo sva se zgodaj zjutraj spravili na kolo in po poti rešili veliko svetovnih problemov. Burja, ki piha mimo ušes, ko si na kolesu, odpihne vse ne-probleme in glava se odpre za večje stvari. Nato je bil čas za drugo željo.

MARATON

Joži je tekla že prej. Jaz ne. Prvič, ko me je vzela s sabo, sem odtekla štiri kilometre. Naslednji teden sem hodila kot rakovica. Postrani je šlo, naravnost nikakor. Če tečeš s tako prijateljico, kot je ona, ti ta najprej prepove, da si postavljaš določena vprašanja, kot so: Se mi danes da teči? Si to res želim? Ne bi raje ležala na kavču?

Ko sva decembra odtekli prvo, sedem-kilometrsko tekmo in je moja prijateljica hotela na Malem kraškem maratonu na rekreativni, osemkilometrski tek, je njen partner postavil stvari na pravo mesto: "Kako misliš odteči maraton, če praviš, da zdaj ne moreš 21?!" In tako sva marca 2009 odtekli svojo prvo polovičko. Maja drugo. Vrgli kolesa v ropotarnico in trenirali celo poletje, jesen, zimo in pomlad ter se maja 2010 prijavi na Tržaški maraton. Ena drugo sva klicali TEKAČICA.

Teden dni pred maratonom je Joži zbolela. Kašljala je, imela polna pljuča katarja. Dan pred maratonom je še izgledala in bila slišati obupno, jaz pa sem jo najbrž gledala s tistim pasje vdanim žalostnim pogledom – če ne bo šlo, pač ne bo šlo, ne bo konec

sveta. Boš pač po spet-ne-povem-katerem rojstnem dnevu pretekla teh dvainštirideset.

A je šlo!

Drugi dan je bila še vedno pokašljujoča, ampak glava je bila na mestu, oči so se svetile, razmere so bile idealne in obe sva srečni do neba po dobrih štirih urah prišli v cilj najinega prvega maratona na Piazza Unita v Trstu. Takrat so padle meje, porušili so se zidovi, zmoreva, zmoreva!

Od takrat dalje sva bili MARATONKI. Štiri dni zatem je praznovala tisti rojstni dan. Takrat sem ji v pesmico napisala:

"Z biciklom si do Bovca brcat hotela, do danes, si rekla, boš 42 v žepu imela, ma ti si ena rečem-nardim ženska, ne dvomim, da kmalu ne pade še Slovenska."

Čas je bil za veliki finale.

SLOVENSKA!

Našla sem prijateljico, ki je vprašala mamo, ta pa prijateljico, ki je imela prijatelja, kateri naju je bil pripravljen odpeljati čez Steno. Je potrebno, da ponovim? Joži je že prej hodila po hribih, jaz le malo. Stena je bila magična. Obe sva uživali, vendar je meni predstavljala večji zalogaj. Po štirih urah naveze in varovanja čez težja mesta smo skozi Prevčev izstop prišli na vrh, midve presrečni. Tiste ure na vrhu ne dam za zlato uro. In če delaš stvari s srcem, pride nagrada.

Marko, najin vodnik iz Slovenske, naju je povabil v plezalno šolo. Pa sva rekli: greva pogledat. Ampak samo pogledat! Ker nimava časa. Morava skrbeti za družino. Ne

moreva plezati vsak konec tedna. Ura teka, dve kolesa še gre, ampak plezanje cel dan? Čisto druga stvar.

Seveda je bila to samo zgodbica za otroke in partnerje, saj nikoli dotlej nisva nečesa samo pogledali in odšli in tudi tokrat je bilo tako.

Po tečaju športnega plezanja sva nadaljevali z alpinistično šolo. Vsak četrtek predavanja na društvu in vsak vikend plezanje. Logistične probleme, na primer, kako nahraniti družino v odsotnosti, sva rešili z znanjem iz tekaškega obdobja. Nada Rotovnik Kozjek je v Poletu zapisala simpatičen recept za golaž pred maratonom: narežeš, nasekljaš, dvakrat obrneš na vročem olju, pokriješ in dve uri se samo kuha. Sinhronizirano nareževa, nasekljava, obrneva, naročiva, kdaj naj družina ugasne štedilnik ter poje kosilo in greva.

Tako sva zdaj alpinistični tečajnici in se preganjava po plezališčih in stenah z AO Vipava. Plezava štirice s ciljem vpenjati petice. Uživava v grapah in zimskih tehnikah na Vršiču, večraztežajnih smereh v Gradiški in Podraški turi, na Sinjem vrhu, v drytoolingu in lednem plezanju. Sorodstvu sva jasno povedali, naj verižice in zapestnice za rojstne dneve zamenjajo za vponke in gurtne. Objavljava dnevnik na spletni strani društva. Jaz ga pišem, Joži nastopa v njem kot glavna igralka. Pridno se učiva, da bova maja naredili tisti izpit in bova PRIPRAVNICI. Ker pa mora biti glava usmerjena naprej, v prihodnje cilje, sedaj ena drugo kličeva kar ALPINISTKA. ◦

SALOMON

X-OVER – POPOLNA SVOBODA!

Pri Salomonu so razvili povsem nov model treking obutve imenovan **X-OVER**. Presenetljivo lahek in izjemno vsestranski čevlji navdušuje na vseh terenih in v vseh pogojih. Kombinacija nizke teže in stabilnosti, ki izhaja iz tekaških čevljev je združena z robustnostjo pohodnih. Vse skupaj pa dopolnjuje še povsem nov Contagrip™ podplat z inovativnim Chevron™ vzorcem in specializirano gumo, ki nudi zelo dober oprijem na mehkih in spolzkih podlagah. Plezalna guma in oblika na sprednjem delu pa omogoča varno hojo in vzpenjanje po skalnatem terenu.

Za stabilnost in blaženje srbi preizkušena 3D šasija, za odličen oprijem stopala pa inovativen sistem Sensifit™, ki prilepi stopalo na svoje mesto in tako olajša vsako aktivnost.

X-OVER – hodi, plezaj in uživaj!

¹ Zgodba je uredniško obdelana, mednaslove in podnaslove je dodalo uredništvo.

Domen Škofic

Slovenski Adam Ondra

✉ Martina Čufar

Domen pod domačo umetno steno FOTO: MARTINA ČUFAR

OSEBNA IZKAZNICA

Rojen: 11. 4. 1994

Višina: 175 cm

Teža: 57 kg

Najhrana: lazanje, kot jih pripravi mami

Naj smeri: 92 smeri nad 8a, od tega 40 na pogled Martin Krpan (9a), Konec mira (8c+), Sanjski par, 1. del (8c+), Migranya (8b) in Golpe de gas (8b) na pogled

Naj uspehi na tekmovanjih:

2. mesto na svetovnem mladinskem prvenstvu v Valencu 2009, zmagovalec Evropskega mladinskega pokala 2009,

14. mesto na svoji prvi članski tekmi za svetovni pokal v Kranju 2010,

2. mesto v skupni razvrstitvi članskega državnega prvenstva 2010

Domen Škofic je eden naših najbolj perspektivnih mladih plezalcev. Star je komaj 17 let, a ima za sabo že več kakor 10 let plezalnih izkušenj, v njegovi vitrini je že na desetine pokalov in medalj, njegov profil na spletni strani www.8a.nu¹ pa je bogat ne samo z osmicami, temveč tudi z eno devetko. Poglejmo, kdo se skriva za temi številkami.

V enem od intervjujev sem prebrala, da ob lepih sončnih dnevih rad polenari ob ribniku na domačem vrtu v Vrbnjah pri Radovljici. Sem šla preverit! Bilo je v torek dopoldan, ko bi sicer moral biti v šoli, a odkar se je s kranjske prepisal v športni oddelek jeseniške gimnazije, mu ni treba vsak dan v šolo, saj lahko obveznosti opravi na daljavo preko računalnika. In res se je pridno učil. Potem sva vseeno šla ven, na sonce, ob ribnik, v katerem so veselo plavali dve veliki ribi brez imena ter želve Cveto, Filip, Matevž in Gustl. Pogovor je od rib in želv kaj hitro prešel na najino največjo strast. Le kaj bi to bilo? Matematika? Ne, ne, čeprav je (bila) obema najljubši gimnazijski predmet. Plezanje, kaj pa drugega!

Domnove oči so kar zažarele! Vidi se, da je plezanju popolnoma predan in da so druge stvari daleč v ozadju. Plezati je začel že pri šestih letih. Na klubski sten'ci v Radovljici, za kar ga je navdušil prijatelj Nace Vreček. Že naslednje leto je napredoval v tekmovalno skupino, kjer je treniral pod vodstvom Uroša Grilca: "Leta 2001 sem se ga kar bal vzeti v svojo skupino, ker je bil prava mala baraba, bolj kakor plezanje so ga zanimale vse druge vragolije. A potem se je spremenil za 360 stopinj, plezanje je zanj postala najpomembnejša stvar v življenju." Uroš je uradno še vedno njegov trener, a sedaj si Domen treninge večinoma sestavlja sam, po svojem občutku.

"Treniram večinoma sam, največ na domači sten'ci, ob petkih in ponedeljkih grem včasih na klubsko steno. A grifi tam so preveliki, ker so za začetnike, za vrtec. Nič ne planiram - treniram, ko se mi zljubi oz. ko imam dosti kože, da me ne peče. Tudi dvakrat na dan. V nedeljo sem bil zjutraj v Mišji peči in šel ene sedemkrat Sanjski par (9a), popoldne pa še na reprezentančni trening. Malo sem bil sicer utrujen, a mi je šlo dobro."

Ti ta mladi so zdaj res nori! Ni mi jasno, kako se lahko ogrevajo v 7c+ ali 8a, čemur sem bila priča med pripravami mladinske reprezentance v Španiji. Prav poseben je bil dan, ko je Domen v večernih urah v Margalefu preplezal smer Darwin Dixit (8b+). "Dopoldne sem za ogrevanje *flashal*² 8a, potem sem šel dva 8b-ja na pogled in padel tik pod vrhom. Sledila sta še dva poskusa v 8c+, kjer sem bil v drugo res blizu uspeha. Ko je Borut prišel na dan s svojo idejo, da gremo na nočno plezanje v previsni sektor Laboratorij, sem si najprej rekel, da je brez veze, da bom samo visel kot salama. Poleg tega sem bil že zelo lačen in bi si bolj od vsega želel velik krožnik testenin. A ko sem bil enkrat tam, v smeri, sem na vse pozabil in bil res presenečen, ko mi jo je v drugem poskusu uspelo preplezati. Veliko zaslug za to ima glasno spodbujanje ostalih."

V čem je skrivnost njegovega uspeha? Šele na koncu pogovora, ko mi je pokazal svojo sten'co, ki sta jo z očetom zgradila v garaži in na kateri so vsi njegovi prihranki v obliki oprimkov, mi je postalo jasno. "Na začetku sezone za vzdržljivost treniram tako, da si oblečem sedemkilogramski jopič ter z njim dve uri plezam po steni, ne da bi stopil na tla." Hm, kje so pa *šalce*³? Ni jih! Pokaže mi oprimke, na katerih med tema dvema urama počiva in verjemite mi, da so daleč od *šalc*. Ni čudno, da potem na tekmah in v skali, ko sleče obtežilni jopič, pleza lahkotno kot peresce. Tudi sicer je po konstituciji pravi *friko*, droben in kitast. A v sebi skriva

¹ Spletna stran, na katero plezalci vpisujejo svoje vzpone.

² Preplezal na *flash*, torej s poprejšnjim ogledom plezanja v smeri.

³ Veliki oprimki.

V smeri Rosana (8a), Ceüze, Francija
FOTO: BORUT KAVZAR

moč Martina Krpana. Le-tega⁴ je pri petnajstih letih tudi preplezal in tako za Adamom Ondro⁵ postal drugi najmlajši na svetu s smerjo te težavnostne stopnje.

Pravi, da na prehrano ne pazi, je vse, kar mu paše. Med plezanjem mu za energijo bolj prija snickers kakor power bar. To ve tudi selektor Borut Kavzar, ki mu je v Španiji v upanju, da bo lahko v fotoaparatu ujel *sajt*⁶ kakšne 8b+, kupoval snickerse, medtem ko so drugi dobili power bare. Ni veliko manjkalo. "Res sem se v nekaj 8b+ zvrnil tik pod vrhom. Bil sem kar malo razočaran, sploh v dolgem kapniku Humildes pa casa v Oliani, kjer sem padel čisto na zadnjem gibu. Izdala me je glava, ker so bila pričakovanja prevelika." Tisti dan je bil v Oliani tudi njegov vzornik iz mladih let, Chris Sharma. "Sedaj, ko sem toliko starejši, nisem več tako nor nanj, a ga je bilo zanimivo spoznati v živo."

Kaj pa Adam Ondra, se ti zdijo njegovi dosežki 'vesoljski' ali misliš, da se mu lahko kmalu približaš?

Mislím, da bom 9b splezal. Dvomim pa, da jih bom toliko kot on. Nor je. Upam, da bom jaz tudi kdaj vsaj malo tako nor kot on.

Prvič je za skalo prijel v Bohinjski Beli, potem so prišla na vrsto druga gorenjska plezališča. Ne morem mimo večne teme plezalskih pogovorov, ocen.

Se ti ne zdi, da so ocene tu pri nas težje kot v Španiji? Verjetno se v Bohinjski Beli ne bi šel ogrevat v Ekosistem ali Lojtrco domačih.

Uhhh, ne! Tu na Gorenjskem ni toliko previsov in je *fajn*, če greš za ogrevanje kaj lažjega, da ogreješ členke, da si kaj ne potrgaš. V Španiji, kjer so previsi, so večji *grifi* in take smeri

⁴ Martin Krpan je smer v Mišji peči z oceno 9a.

⁵ Adam Ondra je osemnajstletni češki plezalec, ki velja za enega najboljših športnih plezalcev na svetu. Pri 16 letih je preplezal svojo prvo smer z oceno 9a, in sicer smer Martin Krpan v Mišji peči. Do zdaj je preplezal okoli 940 smeri z ocenami med 8a in 9b.

⁶ Plezanje na pogled (on sight).

si upam iti za ogrevanje. A res je, da se mi ocene zdijo *ful* lažje. Sicer je tudi stil plezanja drugačen, a res so lažje. Na primer, grem stavit, da od naših reprezentantov nihče ne *sajta* Čarovnice (7a+) v Bodeščah. Pred dvema letoma, ko sem jo splezal, sem jo moral resno naštudirati. Res brutalen *bolder*⁷. *Grifi* pa tako majhni, da te konice nohtov bolijo.

Tekmuješ že od cicibanskih let, za prvo mesto v svoji starostni skupini se že od takrat boriš z Juretom Raztresenim in Gašperjem Pintarjem. Kako se razumeš njima?

Poznamo se skoraj celo življenje, smo najboljši prijatelji, uživamo na treningih, se borimo, kdo bo boljši, in zato je motivacija na višku. Ko me kdo *nabije*, mi to da motivacijo, da še več treniram. Le redko sem razočaran.

Pa vendarle lani na začetku sezone nisi mogel skrivati razočaranja, ko ti ni šlo vse po načrtih ...

Začetek lanske sezone je bil res eno od mojih največjih razočaranj, saj sem veliko treniral, bil v polfinalu vedno najboljši, potem pa v finalu delal napake in končal na zadnjem mestu. Izdala me je glava. Ko si dober, se pojavijo pričakovanja in trema pred nastopom je večja. Zdaj najbolj uživam na članskih tekmah, tam sem res popolnoma sproščen.

Lani je v Kranju prvič nastopil v članski konkurenci, bil odličen 14., letos pa se je v Logu pomeril tudi v balvanskem plezanju in bil prav tako že takoj v polfinalu, na 19. mestu.

Kaj imaš raje, balvane ali težavnost?

Balvani so mi bolj za zabavo, za užitek, sicer pa raje plezam in treniram za dolge smeri, več imam od tega, rad imam občutek, ko sem visoko v steni, bolj se je treba potruditi. Balvanov ne treniram prav posebej, posvetim jim kake tri treninge pred tekmo.

⁷ Balvanski problem.

Domen na najvišji stopnički na svetovnem mladinskem prvenstvu v Imstu, 2011 FOTO: LUKA FONDA

Tik pred zaključkom redakcije smo prejeli novico, da je Domen Škofic na mladinskem svetovnem prvenstvu konec avgusta v Imstu postal svetovni prvak med kadeti. To pa ni bila edina medalja slovenske mladinske reprezentance na tem prvenstvu – mladinski svetovni prvak je namreč postal Jure Rztresen, Slovenci pa so domov odnesli tudi srebrni pokal za 2. mesto med narodi. Čestitamo!

Kje pa raje plezaš, na umetni steni ali v skali?

Rad plezam povsod, je pa res, da je užitek v plezanju v naravi veliko večji kakor v dvorani. Najbolj uživam na skupnih reprezentančnih pripravah. Bil sem že na štirih; v Gorges du Tarnu, Saint Legeru, Ceüzü in letos v Španiji. Plastike ne maram preveč, ker se hitro začnejo ponavljati isti gibi, sploh ko treniram vzdržljivost. V plezališčih pa imam na izbiro toliko različnih smeri in še v naravi sem. Kdaj kar znorim, če ne grem tisti dan poskusit vseh težkih smeri v sektorju. Ne razumem, kako se lahko nekateri uprejo taki skušnjavi. Težko gledam, kako nekatere punce posedajo pod steno.

Meniš, da je skalno plezanje tudi dobra priprava za tekme?

Če zares treniraš za tekme, je bolje, da več treniraš na umetnih stenah, ker so tekmovalne smeri bolj na moč in te 'plastika' na to zares dobro pripravi. Je pa res, da se v skali naučiš bolje uporabljati noge in gibanje je bolj raznoliko, kar te na tekmi velikokrat reši iz težke situacije. Lani po pripravah v Ceüzü na tekme nisem bil najbolje pripravljen. Verjetno zato, ker sva z Izijem⁸ ostala tam še dober teden več in sem bil na koncu enostavno preutrujen.

(Verjamem, da je bil izčrpan, če je želel poskusiti vse 8c v Ceüzü...)

Še kakšno besedo o selektorju Borutu Kavzarju ...

Po moje je on reprezentanco postavil na noge, veliko delamo, dobro se razumemo z njim, veliko je heca, ni vse tako resno. Treningi in priprave so kvalitetni, rezultati to potrjujejo. Lani je organiziral skupne priprave z nemško reprezentanco, v kateri so tudi moji neposredni tekmeci, kot sta na primer Sebastian Halenke in Alexander Megos. Takrat nisem bil najbolje pripravljen in mi je bilo bolj v breme kakor v užitek, ko sem gledal, koliko so boljši od mene. Letos se že veselim treninga s Francozi!

In klasično vprašanje: kakšne cilje imaš za letošnjo sezono?

O rezultatih nerad govorim, a največ stavim na svetovno mladinsko prvenstvo v Imstu konec avgusta in člansko svetovno prvenstvo julija v Arcu. V skali pa si želim preplezati Sanjski par (9a) ter Histerijo (8c+), ker mi je njena linija čez celo steno Mišje peči res všeč. Pa kakšno 8b+ na pogled. ◊

⁸ Izidor Zupan.

NOVA TREKING OBUTEV SALOMON

XA PRO 3D MID GTX® ULTRA W

XA PRO 3D MID GTX® ULTRA

NOVI SALOMON XA PRO 3D MID GTX® ULTRA
PRAVI HIBRID MED POHODNIM IN TEKAŠKIM ČEVLJEM
PONUJA VSE PREDNOSTI NIZKIH ČEVLJEV S POVEČANO
ZAŠČITO IN STABILNOSTJO!

X-TRACKS GTX®

NOVI SALOMON X-TRACKS GTX®/ X-TIANA GTX®
NIZKA TEŽA, DOVRŠENA IZDELAVA IN IZJEMNA
MEHKOBA VAS BO PREPRIČALA, DA SE NA SPREHOD
ODPRAVITE TUDI V SLABEM VREMENU IN PRI NIŽJIH
TEMPERATURAH!

X-TIANA GTX®

Življenje na gorskih kmetijah

✦ Anka Vončina

Sredi noči jo je prebudil nemir v hiši. "Jernej, hitro k sosedu po strica Raflna, in sina naj pripelje s seboj. Sivka ne bo dolgo čakala, povej, da je že legla," je slišala očeta. Do najbližjega sosedu na drugem grebenu je bilo dobre pol ure hoje.

Pri srcu jo je tiščalo. Sivkina brejost se je iztekala, povrgla bo telička. To naj bi v hišo prineslo veselje, sama pa bi najraje premaknila čas naprej. Bilo jo je strah. Ni pomagala niti pomirjujoča razlaga očeta niti ljubeče prigovarjanje mame. Preveč nemočno in premalo odgovorno se je počutila, da bi sodelovala, saj je bila še otrok. Tako je lahko le čakala, polna tesnobe.

Sosedje so prišli, besede so bile redke. Po neskončnem čakanju jo je mama poklicala v hlev. Previdno je vstopila. Ljudje so se zaskrbljeno sklanjali nad novega prebivalca. Sivka ga je vsega skrbno oblizala in on se ji je nežno predajal. Nobene volje pa ni imel, da bi se postavil na noge, zato je oče posumil, da je nekaj narobe. Namestili so ga v pripravljeni prostor v kotu hleva, sami pa so se po okrepcilu in klepetu odpravili nazaj v postelje. Zunaj se je šele začejalo svitati. Zakaj vsi porodi potekajo ponoči, se je spraševala, ko si je zaman želela spanca in upala, da bo s teličkom vse v redu.

Zjutraj in ves naslednji dan teliček še vedno ni mogel na noge. Ob hranjenju so ga jemali v naročje in posedeli pri zaskrbljeni Sivki. Živel je, toda štrclji ga niso ubogali. Na kolena se je še postavil, za več pa ni imel moči, vendar domači so upali.

V soboto zvečer je nekdo potrkal, kar na kmetih ni bilo v navadi, kar vstopilo se je, saj vrat niso zaklepali. Bila je planinka, Hrvatca. V planinski koči na hribu so bili prejšnjega večera malo preveč razpoloženi. Ni bila kos razigranosti sobotnih gostov, nabranih iz bližnje in daljne okolice, in ob nabiranju postaj na Slovenski planinski poti si noči ni želela ravno preplesati. Izvedela je za smolo s teličkom in se odpravila do male gorske kmetije. Domačim je svetovala, naj se obrnejo na veterinarja. Po lepi nedelji se je v ponedeljek pred kosilom pred hišo res ustavil bel "hrošč", iz katerega je izstopil mladi diplomant, aroganten in poln samega sebe. Le kje je bil prijazen doktor, ki ji je po cepljenju prašičkov

v dlan stisnil karamelo? Zaskrbelo jo je, ali jih bo ta mladi mož sploh poslušal. Na hitro je pogledal pri teličku, nato pa kmalu sédel za mizo in nekaj čečkal, nihče ni vedel, kaj. Otroci so se stiskali na klopi, še dihati si niso upali. Planinka, ki še ni nadaljevala začrtane poti, ga je previdno povprašala o diagnozi, on pa je samo odkimal, ni se mu zdelo vredno odgovoriti.

"Brez zamere, nočem biti vsiljiva, a sem otroška zdravnica, zato me zanima," se je čez nekaj časa opogumila. Po tem podatku se je človek v hipu spremenil. Dvignil je glavo, oči so mu zažarele in z drugačnim glasom ji je nekaj razlagal v latinščini. Do konca je napisal tisto reč (bil je le račun), počakal, da mu je oče "odštihal zaslužek", se dvignil, podal zdravnici roko in nato ga je odneslo.

Kar tiho so bili in lovili sapo. "Samo da ovaj ode!" je zamrmrala planinka. Takoj ko je hrošč odropotal, je želela, da telička prinesejo v kuhinjo. "Skuhajte mu kamilice in vanje raztopite dva aspirina," je naročila, z obrazložitvijo, da ga boli glava. Kar završalo je. V kuhinjo ga ravno niso prinesli, so mu pa v hlevu na novo nastlali ležišče in skuhalo kamilice. Vlila jim je upanje, da si bo bolnik morda le opomogel. Po dveh dneh se je planinka odpravila naprej proti Golakom. Ona je vedela.

Dnevi so tekli, teličku pa ni bilo bolje. Nekega dne je deklica sedela na slami ob njem, njegova glava ji je ležala v naročju. Božala ga je in mu pripovedovala novice tistega dne. Spraševala ga je po počutju. Poslušal jo je in gledal z zaupanjem. Hotel ji je ustreči, želel je potrditi njeno vero. Dvignil se je na prednja kolena. Objela ga je okrog pasu in mu pomagala. Uspelo jima je! Najprej je iztegnil prednji nogi in z njeno pomočjo se je postavil še na zadnji dve. Ves je bil negotov. V sreči se je stisnila k njemu in vriskala. Boš, boš, preživel boš!

Tresoč se je naslonil nanjo, zadrževala je njegovo težo. Zdelo se ji je razumljivo, da še ni stabilen, saj je bil to njegov prvi záresen korak. A postajal je težji in nato ji je mlahavo obvisel na rokah. Klecnila je na kolena, obrnila ga je k sebi in uzrla le še umirajoči ogenj v velikih očeh.

Ni vedela, kdaj ju je ločila mama. Pojemajočo teličkovo toploto je nadomestilo njeno naročje in na zlepljene lase so deklici padle solze. ●

FOTO: DAN BRIŠKI

Vremenski nasmešek zgodnje jeseni

✍ Miha Pavšek

Ko smo ravno *bentili* nad letošnjo poletno goriško sezono, natančneje nad njenim neprijaznim in za hribovske podvige večinoma neprijetnim vremenom, se nam je zgodil avgustovski vročinski preobrat. Od sredine meseca dalje so se začeli nizati vroči dnevi – saj se še spomnite, to so tisti, ko najvišja dnevna temperatura zraka doseže ali preseže 30 stopinj Celzija – najprej le spodaj, po dolinah in kotlinah, kasneje pa nadaljuje svoj "prodor" tudi v navpični smeri.

Če vroče dneve posameznih mesecev vsakoletnega poletja seštevamo, še nekako gre. Ko pa se jih nabere zaporedoma za teden ali celo za deset in več dni, pa imamo vsekakor opravka z izjemnim vremenskim pojavom. Avgustovski in ponekod tudi absolutni temperaturni rekordi so to poletje padali kot za stavo, med drugim tudi na Kredarici. V ponedeljek 22. avgusta je bilo 19,6 stopinj Celzija ali kar za stopinjo več kot do sedaj rekordnega avgustovskega dne leta 2003. Kakšno je bilo tisto poletje, pa vsi, ki smo ga doživeli, raje ne omenjamo. Do absolutnega rekorda iz julija 1983 sta zmanjkali še dve stopinji Celzija, prav gotovo pa bi padel tudi ta, če ne bi bile avgustovske noči že sorazmerno dolge. Naj bo zaenkrat dovolj o tem, pa kaj več v prihodnji številki revije, ko bomo vzeli pod drobnogled letošnje vremensko dokaj nenavadno poletno meteorološko trimesečje. Vse kaže, da postajajo hitri prehodi med hladnim in vročim vremenom ter obratno vse pogostejši, vsekakor pa lahko podobno pričakujemo tudi v prihodnje. Vsako leto ob tem času pa se oziramo v nebo (še prej v vremenske karte) in se sprašujemo, ali bomo to jesen deležni babjega ali indijanskega poletja. Saj veste, to je tisto vreme, ki prinese na ustnice nasmešek tudi najbolj trdovratnim vremenskim nejevernikom. Za marsikoga so prav v tem obdobju goriško najlepši dnevi v vsem letu. Če k dobremu počutju in naklonjenemu vremenu prištejemo še vse naravne pridelke, poljščine, sadje in vrtnine, res ni razloga za nezadovolj-

stvo. V meteorološkem terminološkem slovarju najdemo za besedno zvezo "babje poletje" razlago, da gre za daljše obdobje lepega in toplega vremena v jeseni. Zakaj ravno pridevnik babje (na nemškem govornem območju pravijo celo "starobabje") na tem mestu ni pojasnjeno. Po vsej verjetnosti zato, ker gre za nepravo, nenormalno, lahko bi mu rekli tudi nekakšno "psevdo-poletje". Zanj je značilno umirjeno, zrelo in lepo vreme s hladnimi, za krajši čas meglenimi jutri in na poletje spominjajočimi najvišjimi dnevnimi temperaturami zraka. Pred nastopom babjega poletja pa mora biti za nami že vsaj eno krajše ali daljše obdobje hladnega vremena. V Angliji in nekaterih sredozemskih državah mu pravijo tudi Martinovo poletje, saj pogosto sovпада s čaščenjem svetega Martina, ki sicer goduje 11. novembra. Pri nas imamo takrat bolj kot z vremenom opravka z drugimi, vinu posvečenimi navadami in običaji. Zanimivo je, da v slovanskem okolju ta besedna zveza ne označuje umirjenosti, temveč nasprotno – razcvet, ko se pojavi občutek mladosti že v zrelih letih. Ali poletno vreme v času, ko smo ga že tako rekoč odpisali. Onstran velike luže pa govorijo v zvezi s tem tudi o indijanskem poletju. To oznako smo Slovenci morda kar prehitro zagrabili in jo sprejeli za svojo, vsaj če sodimo po TV-nastopih uradnih napovedovalcev vremena. Eden od ameriških pisateljev z začetka 19. stoletja je zelo slikovito označil tovrstno vreme: "Zrak je popolnoma miren in vse je tiho, kot bi se Narava po njenih naporih prek poletja

pripravljala na počitek." Tudi izvor besedne zveze indijansko poletje ni povsem dobro pojasnen. Ena od razlag pravi, da naj bi prvotni Indijanci na jugozahodu današnjih ZDA prepoznali tak vremenski vzorec kot nekakšno božjo milost. Tako vsaj so opisali tovrstno vreme prvim evropskim priseljencem. Druga razlaga govori o tem, da naj bi bila za zgodnje jesenske meglice kriva indijanska plemena srednjega zahoda, ki so zaradi pašništva požigala obsežna območja prerij. Zanimiva pa je tudi zadnja, tretja različica razlage. Nekdaj je veljalo, da so lahko trgovske ladje, ki plujejo preko Indijskega oceana, v času ugodnih vremenskih razmer naložene bolj kot ponavadi oziroma imajo pod palubo dodaten tovor. V ta namen so imele nekatere ladje na trupu ali pod premcem oznako I. S. (angleško Indian Summer), s katero je bila označena globina največjega dovoljenega ugreza v času za plovbo najbolj ugodnega vremena. Kako bi lahko to povezali z jesenskim časom na drugi strani zemeljske poloble je seveda drugo vprašanje. Ostaja pa dejstvo o tej dvobesedni zvezi, ki sovпада z že omenjenim vremenskim vzorcem. Zadnja od razlag babjega poletja pa prihaja iz Dalmacije. Tamkajšnje starejše ženske, ki so poleti pogosto čvale svoje vnuke, so prišle – seveda v svojih tradicionalnih, črnih oblekah – iz sence oziroma iz hiš šele od septembra dalje, ko sonce in z njim vročina že nekoliko popustita. In seveda opravljale vse, kar se je zgodilo prek poletja oziroma od tam dalje, kjer so ostale konec pomladi. Morda smo tokrat res zašli malo stran od gora, pa vendarle je prav, da poznamo razlago izvora besedne zveze za planincem najbolj naklonjeno vreme. Sicer pa ste tudi vi med tistimi, ki v gorah vsaj sem in tja opravljajo ali pa vas njihova nebeška lepota prevzame do te mere, da pozabite celo na to, da ste Slovenec? Na to vprašanje poiščite odgovor kar sami, morda že med prihodnjim hribole(a) zenjem ... ○

Gremo v Hribe

Dobimo se 12 sončnih sobot.

**Na vrhu vas čakajo številne družabne
nagradne igre in
zabava ob dobri glasbi!**

Za vsakega udeleženca **Zlatorogove
transverzale ponosa**, ki se bo v okviru
akcije **Gremo v hribe** podpisal v častno
planinsko knjigo, bo **Pivovarna Laško**
namenila **1 eur** lokalnemu planinskemu
društvu za nadaljnje delovanje.

www.gremovhribe.si

30. 4. 2011
Koča na Kokoši
(674 m) ✓

14. 5. 2011
Planinska koča na
Planini nad Vrhniko
(733 m) ✓

4. 6. 2011
Mariborska koča
na Pohorju
(1.068 m) ✓

11. 6. 2011
Dom na Menini planini
(1453 m) ✓

18. 6. 2011
Planinska koča
na Krimu
(1.107 m) ✓

25. 6. 2011
Koča na Kopitniku
nad Rimskimi Toplicami
(865 m) ✓

2. 7. 2011
Koča na Blegošu
(1391 m) ✓

9. 7. 2011
Planinski dom
pri Gospodični
na Gorjancih
(828 m) ✓

20. 8. 2011
Kosijev dom
na Vogarju
(1.054 m) ✓

27. 8. 2011
Poštarski dom
pod Plešivcem
(805 m) ✓

3. 9. 2011
Vojkova koča
na Nanosu
(1.262 m)

10. 9. 2011
Planinski dom Šmohor
(784 m)

Pozabljeni plodovi kristalnega drevesa

Skorš

✍️ Dušan Klenovšek¹

FOTO: DUŠAN KLENOVŠEK

Jesen je čas, ko mnogi planinci visokogorske ture zamenjamo s pohodi po nižjih hribih. Pozorni opazovalci narave na številnih drevesih in grmovju opazijo tudi zrele plodove raznolikih barv in odlik. Dobra priložnost, da z novimi okusi izboljšamo s seboj prineseno malico. A pri tem je poznavanje vrst nujen pogoj, da ne zaužijemo neužitnih ali celo človeku strupenih plodov.

Med številnimi v tem času plodečimi vrstami je tudi skorš. Po deblu in izgledu krošnje podoben stari sorti hruške tepke, po listih pa jerebiki. Plodovi so spet "bliže" hruški. Njegovo strokovno ime *Sorbus domestica* nam pove, da gre za rod, iz katerega poznamo pri nas še jerebiko, brek in celo vrsto mokovcev. Skorš redko najdemo v gozdovih; pogosteje uspeva sajen na gozdnem robu, v obmejkah in sadovnjakih. Njegovi plodovi, še zlasti, ko se umedijo, so prav prijetnega okusa. Zato ni nenavadno, da jih človek v prehrani uporablja že vsaj dva tisoč let (popolnoma upravičeno je torej vrstno ime *domestica* – domač). Lahko sveže ali posušene, v preteklosti smo mnogokrat iz njih pridelovali marmelade, vino ali žganje. Mnogi kmetje so njegov sok dodajali jabolčnemu moštu za podaljšanje njegove

trajnosti. Celo zdravilni učinki pri človeku in govedu so poznani.

Ne samo plodovi, cenjen je (bil) tudi njegov težak, rdečkasto obarvan les. Kmetje so cenili trajnost preš, sodov, vozov in podobnih izdelkov, meščani pa kakovost in videz glasbil, rezbarskih izdelkov in pohištva. Pri poliranju njegov les postane izredno gladek, tako da dobi izgled kristalnega stekla. Seveda sta kvaliteta lesa in redkost skorša v naravi razloga za zelo visoko ceno lesa.

Ker so moji prispevki vezani na (za) varovane vrste, naj ob koncu prispevka navedem tudi to, da so zaradi izjemnih dimenzij najbolj mogočni skorši zavarovani kot naravne vrednote (v Sloveniji je trinajst drevesnih naravnih vrednot, od tega devet državnega pomena). Po kriterijih, ki jih je v letu 2008 izdelal Zavod Republike Slovenije za varstvo narave (G. Danev in drugi), je eden odločilnih prsni obseg

debla – za skorš je 210 centimetrov. Ob letošnjem letu gozdov so gozdarji Zavoda za gozdove Slovenije – Območne enote Celje v sodelovanju z Občino Šentjur in Društvom Izviri Dobrina za drevo leta 2011 na Celjskem izbrali prav skorš: Mrazov skorš, ki raste na Žalerjevi domačiji v Loki pri Žusmu. Ohranimo ali zasadimo si še svojega iz vsaj treh razlogov – plodov, lesa in ohranjanja biodiverzitete. Da o krajinski vrednosti cvetočega ali plodečega drevesa niti ne govorim. ◊

Zahvala

V dneh po izidu avgustovske številke ste nas dobesedno zasuli s čestitkami in lepimi željami ob desetletnici delovanja uredništva. Voščila in zahvale ste pošiljali na vse možne načine: po običajni in elektronski pošti, po telefonu, prek SMS-ov in ustno. Toliko jih je bilo, da se tule zahvaljujemo vsem naenkrat. Še naprej se bomo trudili, da bo Planinski vestnik ostal prijetno branje.

Uredništvo

¹ Kozjanski park

NOVICE IZ VERTIKALE

Dolomiti

Nastja Davidova (AO Ljubljana-Matica) nadaljuje z odličnimi vzponi to poletje. Tokrat ponovno poročamo o odličnem vzponu v Dolomitih v steni Treh Cin. V soboto, 16. 7., je preplezala smer **Da Corte Vecchino Aldo Nobile** (7c+ (6c obv.), 220 m) v najmanjši od Cin, Cimi Piccolissimi. Dobro opremljena smer poteka preko streh in previsov desno od znamenite Cassinove smeri in je moderna klasika Dolomitov. Smer je nastala leta 1999, prvo ponovitev in vzpon na pogled pa je opravil Marko Lukič (AO Kozjak). Od takrat skoraj ni minilo leto, da ne bi slovenski alpinisti in alpinistke opravili vzpona v tej smeri. Smer je v celoti navrtana. Nastja je v njej poskusila že nekaj dni prej, a ji je zaradi napačne kombinacije gibov za las zmanjkal vzpon na pogled, v drugem poskusu pa žal ni imela več dovolj moči za uspeh. V soboto se je vrnila in uspela preplezati smer v prvem poskusu. Najtežji je tretji raztežaj, ki poteka preko več zaporednih streh in stehic. Raztežaj je ocenjen z oceno 7c+, a je Nastja mnenja, da bi mu bolj pristajala 7b+. Za konec naj le še omenimo, da je vse raztežaje plezala v vodstvu, ob skrbnem varovanju Luke Krajnca (AO Celje Matica).

Več poletja

V Nad Šitom glavi se letošnje poletje res veliko pleza. Urban Golob (AO Ljubljana-Matica) je v soboto, 30. 6, z Janjo Znoj (AO Rašica) preplezal novo smer v severni steni omenjene gore. Plezanje sta začela po zajedah in počeh levo od smeri Mladi raziskovalec (Marčič in Mihelčič, 2010) in levo od izrazitega raza. Mladega raziskovalca sta prečkala po prvem raztežaju. Z grebine sta plezala po levi zajedi od treh (po desni gredo Trmasti kamini). V tem raztežaju sta na najtežjem mestu, v krušljivem previsu nad polico, našla tudi klin z zanko, višje pa nobene sledi več. Po skupnem stojišču s Trmastimi kamini sta zavila levo za rob in poševno navzgor ter dosegla kaminast žleb, po katerem sta tudi izplezala. Za smer predlagata ime **Več poletja** (VII-/ IV-V, 300 m, 4 ure) in jo posvečata letošnjemu poletnemu vremenu. V najtežjem raztežaju so ostali štirje klini. Ponavljavcem priporočata komplet metuljev in nekaj klinov. Kakor se za ime spodobi (in za letošnje vreme), sta bila na sestopu pošteno mokra.

Ulina smer

Precej redko se zgodi, da lahko pišemo o novi smeri preko celotne Triglavске severne stene. Prav to se je zgodilo v torek in sredo, 2. in 3. 8., ko sta Triglav

obiskala Tomaž Jakofčič (AAO) in Tina Di Batista (AO Ljubljana-Matica). Vrhunski vzpon je nastal po nekaj predhodnih obiskih izpod rok enega boljših poznavalcev stene, ki se lahko pohvali, da ima v Steni tri smeri "težke kategorije", od katerih je ravno zadnja po vseh merilih "naj". Kakor je avtor sam pokomental, je **Ulina smer** (IX/VII-VIII, 1000 m) ena najatraktivnejših in najtežjih alpinističnih smeri v naših gorah. Vsekakor o tem pričajo konstantne težave v raztežajih, ki se jih je v tisoč metrih višine nabralo okoli petindvajset. Smer poteka v spodnji tretjini v desnem delu Skalaškega turnca. Začne po smeri Metropolis, po prečenu Skalaške smeri pa sledi samostojni liniji po steni Gorenjskega turnca. Kljub precej zahtevnemu spodnjem delu so največje težave zbrane v zgornjem delu smeri. Z občutkom za naravno smer sta plezalca najprej sledila smeri Srp, nato pa zaplezala v monolitno steno, ki jo lahko občudujejo vsi obiskovalci Čopovega stebra. Prav ta del bo za ponavljalce ključen za uspeh. Veliko najtežjih raztežajev je zbranih prav tu, vključno z najtežjim, ocenjenim z IX. Smer po zadnjih lažjih raztežajih Čopovega stebra doseže rob stene. Tomaž si želi, da bi smer čim prej dobila ponovitev in vabi morebitne junake z besedami:

"Najtežji raztežaj je mestoma majav, višje gori pa sva preplezala nekaj najlepših in najbolj norih 'slovenskih' raztežajev do sedaj. Izpostavljenost je tam popolna in navdušujoča." Upam, da bosta Tomaž ali Tina čim prej sestavila kakšen bolj podroben prispevek.

Thunder, Zelena sreča in Trenutek, ki vznemirja

V petek, 5. 8., sta Nejc Marčič in Jurij Hladnik (oba AO Radovljica) vstopila v severno steno Mojstrovke. Sprva sta sicer želela zgolj ponoviti eno od obstoječih smeri, a se jima je pogled ustavil na ploščah levo od Stebra revežev in Kaminske smeri. Izbrala sta neizrazito linijo med ploščami, ki se je izkazala z lepimi prehodi in dobro skalo, skratka vsemi lastnostmi, ki jih lepa smer potrebuje. Nastala je smer **Thunder** (VII/VI+, V, 350 m). Vsem ponavljalcem bo skica prišla bolj prav kakor morebitni opis. Ker sta bila sorazmerno hitro na vrhu Mojstrovk in ker je vreme še zdržalo, sta sestopila po Hanzovi poti ter opravila še z Mladim Raziskovalcem (VII/V-, 300 m) v Nad Šitom glavi. Nejc kot avtor smeri sumi, da sta opravila šele prvo ponovitev smeri, ter v najtežjem raztežaju pustila še en klin. Tudi Jurij je bil nad smerjo navdušen.

Velika izbira obutve

kayLand®

alpina®

ASOLO

han wao

FIVE TEN

SCARPA

KIBUBA
PUSTOLOVŠČINA NA OBZORJU

ostale izdelke v ponudbi si oglejte na:
www.kibuba.com

dobro jutro

Planinski vestnik
tudi v oddaji Dobro jutro
na TV Slovenija

V nedeljo, 7. 8., se jima je pridružil še Martin Žumer in skupaj so v Trapezu Debele peči splezali novo smer **Zelena sreča** (VI+(VII-)/V+, 310 m). Nejc pravi, da je smer zelo izrazita, izstopa pa le najtežji raztežaj, ki je malo bolj krušljiv in pripelje v zgornje kamine in zajede.

V soboto, 13. 8., so Jurij Hladnik, Nejc Marčič in Martin Žumer (vsi AO Radovljica) nadaljevali s serijo prvenstvenih vzponov v Trapezu Debele peči. V šestih urah so preplezali novo smer **Trenutek, ki vznemirja** (VIII-, 310 m). Smer poteka levo od smeri Zelena sreča. Zanj pravi, da je res lepa, z odlično skalo in vredna ponovitve. V prvem težkem raztežaju so zavrtali svedrovec, ki naj bi dodal motivacijo za morebitne ponovitve.

Plata prijateljev

Jaka Jovan, Jernej Gračner in Sašo Ocvirk (vsi AO Celje Matiča) so preplezali in opremili novo smer v Mrzli gori v območju amfiteatra. Smer je popolnoma opremljena s svedrovci, poimenovali pa so jo **Plata prijateljev – Spominska smer Uroša Gračnerja** (7a+, 150 m). Za tako opremljeno smer je vris na fotografiji ali skica več kot dovolj.

Prosto plezanje

Ker gre za perspektivnega alpinista, naj omenim, da je Matič Obid (AO Nova Gorica) nekaj dni po vrnitvi s tabora pod Mont Blancom opravil svoj najtežji plezalni vzpon od sedaj – z oceno 8c. Uspelo mu je v smeri La via di mezzo v plezališču Skedenj pri Sežani.

Redko plezano

Miha Zupan in Maja Duh (AO Tržič) sta plezala eno najdaljših smeri v Karavankah, in sicer smer **Severni steber** (VI– (AO)/IV–V, 550 m) v steni Kladiva. Že kar nekaj let se Miha načrtno loteva smeri, ki so zelo redko plezane in večina zanje sploh ne ve. Temu primerno je število ponovitev. Pod severno steno Velikega Kladiva sta dostopila preko Malega Kladiva po prehodu s planine Šija. Prehodi v smeri so lepi, okolica divja, skala na težjih mestih nadpovprečna, v lažjih predelih pa je treba imeti občutek za plezanje krušljive skale. Smer je na ključnih mestih opremljena s klini muzejske vrednosti.

V soboto, 16. 7., je Karel Završnik (AAO) s soplezalcem preplezal redko ponovljeno smer v seve-

rozahodni steni Krofičke nad Klemenčovo jamo, in sicer smer **Garfid** (VII+, A0/VI, V, 150 m). Karel je ves čas plezal kot prvi in uspel smer preplezati prosto in na pogled ter predlaga oceno VIII-. To je šele druga ponovitev in prva prosta.

Novice je pripravil Peter Mežnar.

70 let Herletove smeri v Ojstrici

Smer Herle-Vršnik v severni steni Ojstrice je še danes, po 70 letih, odkar sta jo v avgustu 1941 preplezala Franc Herle iz Solčave in Gustl Vršnik iz Luč, za vsakega plezalca lepa smer in lep alpinistični dosežek. V njej sta Herle in Vršnik prvič pri nas uporabila "vrtalo", da sta v napravljene luknje lahko zabila kline. S tedanje alpinistično opremo in znanjem te smeri brez vrtnanja ni bilo mogoče preplezati. Prvopristopnika sta pokazala tolikšno mero znanja, odločnosti in vztrajnosti, da bi zagotovo postala vrhunska plezalca tiste dobe, če ne bi žrtvovala svojih življenj za osvoboditev domovine.

Mina Markovič na najvišji stopnički

Na zadnji letošnji tekmi svetovnega pokala v balvanskem plezanju 20. avgusta v Münchnu je na najvišjo stopničko stopila naša reprezentantka 23-letna **Mina Markovič**. V finalu je edina razrešila tri balvanske probleme od štirih in s tem ugnala Nemko Juliane Wurm in aktualno svetovno in avstrijsko prvakinjo Anno Stöhr, ki je vodilna v skupnem seštevku. Mina je balvansko sezono zaključila s petim mestom v skupnem seštevku.

Klemen Bečan je stopničke na tej tekmi za las zgrešil, skupni seštevku pa mu je prinesel 7. mesto.

Uspešna odprava Kitajska 2011

Po dobrem mesecu dni so se 12. avgusta v Slovenijo vrnili člani alpinistične odprave Kitajska 2011. Aleš Holc (AO PD Kamnik), Peter Juvan in Igor Kremser (oba Akademski AO) so iz baznega tabora na območju ledenika Muzart v pogorju Xuelian Feng opravili osem prvenstvenih vzponov in sestopov na tri še neosvojene štiritisočake in en šesttisočak.

Fantje, ki, kot pravijo sami, sodijo med povprečne alpiniste, so s svojo aktivnostjo pokazali, da je v slogi resnično moč. Strinja-

jo se s podpredsednikom PZS Borutom Peršoljo, ki je ob njihovem prihodu domov poudaril, da je odpravarstvo najbolj prvinsko gorništvu in da alpinizma brez raziskovanja gora ni. Fantje so se namreč lotili precej neznanega področja, kar daje njihovi odpravi še dodatno težo.

Marta Krejan

LITERATURA

Po poti alpinista

Tona Škarja: **Po svoji sledi**. Ljubljana, Planinska založba, 2011. Uredil France Malešič. 414 str., 49.90 EUR.

Pri Planinski založbi je junija izšla knjiga Toneta Škarje z naslovom *Po svoji sledi, Alpe – Kavkaz – Himalaja*. Avtor je knjigo posvetil svojima soplezalca iz zgodnjih let: Pavletu Šimencu in Metodu Humarju. Tako na začetku beremo: "Spomin na skupna leta mi je dajal moči, da sem prebrodil trnje, ki me je oviralo pri pisanju. Drug drugemu smo bili krila poleta. Brez njiju tudi te knjige ne bi bilo." Kot je zapisal urednik France Malešič, gre za do zdaj najobsežnejše delo našega uglednega alpinističnega in odpravarskega veljaka, ki je bil pri vseh dogajanjih ves čas zraven, pa vendar vedno hodil povsem po svoji poti. Knjigo je pisal celih 55 let, najprej v svoj dnevnik in samo zase, zdaj pa odkritosrčno in temeljito tudi za bralce. V prvem poglavju z naslovom *Vprašanje usodi: zakaj?*, kjer opisuje svoji plezalni turi po samem robu ali že čez, se avtor sprašuje, zakaj je nekaterim dano preživeti vse nesreče. Odgovor nas čaka šele na koncu: ker mu je bilo dano.

Besedilo je pisano večinoma v obliki dnevniskega zapisa

(po dnevih in letih) z nekaj zapisi iz njegovega originalnega dnevnika (obarvani zeleno) ter vmesnimi komentatorskimi vložki in refleksijami, kjer avtorju sledimo na poteh po gorah od njegovih zgodnjih pa vse do zrelih let. Škarja, Šimenc in Humar so plezali kolikor so le mogli in dvignili kamniški in s tem tudi slovenski alpinizem na višji nivo. Iz domačih gora so se preselili v Julijce in segli vse do Zahodnih Alp ter celo Kavkaza. Leta pa so tekla, iz fantov so postali možje in očetje, za gore ni bilo več toliko časa. V tem smislu Škarja omenja prelomnico: smrt kamniške naveze Grčar-Geršak. Vendar mu želja po plezanju ni usahnila, le težje je dobil soplezalca. Preselil se je na področje gorskega reševanja, v alpinizmu pa so ga po vabilu Aleša Kunaverja pritegnile predvsem odprave v Himalajo. Čeprav se je sprva ideji vodenja upiral, ga je kasneje povsem pritegnilo (saj KOTG imenuje – *moja komisija*). Zdaj sledimo odpravi za odpravo, kjer je po Kunaverjevem odhodu nezgledljivo vidna avtorjeva sled, ki je pripomogla, da se je mala Slovenija povzpela med himalajske veličine.

Po mnogih odpravarskih uspehih in žal tudi neuspehih ga je spet čakal prelom: leto 1993 in odprto pismo alpinistov na temo kvalitete vzponov. V časih po tem dogodku je iz množičnih kolektivnih odprav, ki so bile dolga leta edina pot v visoke gore, zrasla – kot veje iz enotnega debla – množica manjših odprav, kjer pa je Škarjevo znanje še vedno prišlo in še pride prav. V zaključku avtor izpostavi 11 alpinistov, ki so mu, kot sam zapiše, najbolj stali ob strani, knjiga pa se konča s seznamom Škarjevih prvenstvenih smeri in pomembnimi ponovitvami, seznamom Škarjevih odprav, knjig, člankov, izrazov in kratic ter osebnim kazalom.

Nobenega dvoma ni, da je *Po svoji sledi* knjiga o Škarjevi največji ljubezni – Himalaji. To je tudi srž in center Škarjeve življenjske zgodbe. Čeprav je Škarja velik organizator, pa v svoji biti ostaja še vedno alpinist. Za Metoda Humarja je zapisal, da je bil *fanatično zagledan* v alpinizem, kar pa po zapisanem povsem enako velja tudi zanj. Na alpinističnem odseku si predvsem zato, da plezaš, je zapisal. In Škarja pleza vso knjigo – vse življenje, tudi v zrelih letih še

Mladinska knjiga Trgovina

Slovenska 29, Ljubljana

T: 01 2410 656,

E: konzorcij@mk-trgovina.si

**Pestra izbira knjig s področja
gornišva, alpinizma,
fotomonografij in potopisov**

Richard Sale &
George Rodway:

**Everest and
Conquest in the
Himalaya: Science
and Courage
on the World's
Highest Mountain**

Pen & Sword Books Ltd, februar 2011
(trda vezava; 240 strani; cena 25,97 €)

KNJIGARNA KONZORCIJ

vedno zahtevne smeri, obenem pa se uči od mlajših. Tako pošteno prizna, da je od staromodnega plezanja z enim cepinom prešel na varnejše in lagodnejše plezanje z dvema lednima orodjema. Že kmalu je začel s soliranjem in to počel vrsto let, vse do današnjih dni.

Alpinizem je po mnenju Škarje trd in zahteva "trdega" človeka. Skozi knjigo se namreč močno čuti Škarjevo vrednotenje dogodkov in ljudi (ponekod se izkaže za izvrstnega psihologa), kjer avtor nikakor ne ostane ravnodušen, pač pa se tudi od največjih "udarcev" ponovno dvigne. Tako večkrat odkrito prizna svoje napake (npr. dan hoje do baznega tabora več kot bi bilo potrebno), se zaveda svojih napačnih odločitev, npr. na kamniški postaji GRS in na odpravah (v tem kontekstu malce pogrešam iskanje vzrokov za tiste nesreče, kjer je imel kot vodja odločilno vlogo), in napak drugih (npr. vodje odprave na Kangbačen). Škarja tudi odkrito prizna, da ga je javno pismo leta 1993 prizadelo, pri čemer se dobro zaveda, da so ga mnogi kritizirali, čeprav jim je pogosto ravno on s pridobivanjem finančnih sredstev sploh omogočal odprave (včasih celo pet čez dvanajsto, ko so alpinisti že odpotovali!). Vendar gre Škarja prek zamer, saj nekatere "nasprotnike" na koncu postavi celo med tistih enajst (tu najdemo tudi zanimivo vabilo na pogovor o skrivnosti tistega časa nemu od njih!). Tako gre v obsežni retrospektivi tudi za

svojevrsten "obračun življenja". Po svoji sledi je izredno zajeten in bogat arhiv alpinizma (ohranjen je tudi spomin na mnoge Kamničane!) in himalajizma, pravi arhiv nekega obdobja in kot tak gotovo neizmerna zakladnica podatkov in informacij. Po drugi strani pa je bila velika večina zapisanega enkrat ali celo večkrat že objavljena, spomnimo se knjig o Everestu, Kangbačnu, Makalaju, Kangzendenzi, Jalung Kangu ... To branje pa ni vedno lahko. Tega se Škarja zaveda, saj zapiše: "Lepše bi bilo pisati posamezne zgodbe, bolj literarno, a za zgodovino ali prikaz neke dobe je tak zbir pač več vreden." Gotovo je vreden, vredno pa je tudi, da knjiga pride do bralca in to predvsem mladega! Zanj pa bi bilo vsekakor precej bolj prijetno branje v obliki zgodbe kot pa mukotrpno prebijanje skozi množico podatkov o tem, kaj so delali vsak posamičen dan na odpravi, kam je kdo šel, kako je bilo ime vsem sirdarjem, pomočnikom kuharjev ... da ne naštevam dalje (ne nazadnje so izven konteksta tudi poglavja o rodbini, vojski, službi in osamosvojitvi Slovenije). Da je to možno, nam dokazujejo mnogi slovenski pisci, npr: Tomazin, Grošelj, Jelinčič ...

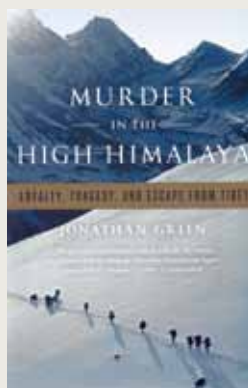
Mednje zagotovo sodi tudi Škarja, kar je s svojo lepo besedo mnogokrat že dokazal (na primer s knjigo *Stene mojega življenja*). Z nekaj uredniškimi posegi bi slednje zlahka dosegli. Dnevniški zapis (tudi z naslovi poglavij – letnicami, namesto vsebinskimi imeni) bralca opozarja, da gre za spomine in ne za kakšno zanimivo himalajsko ali alpinistično zgodbo, kar pa v svojem bistvu pravzaprav je. Knjigo krasijo 250 črno-belih in 461 barvnih fotografij (seznam fotografij je knjigi priložen), nekaj je manjših (žal se tam komaj kaj vidi, vertikalno postavljeni podpisi pa so sila težko berljivi) in nekaj večjih. Večina slednjih je izjemnih (ponekod sicer manjka ostrine, kar pa je tudi razumljivo) in v mnogočem lepo dopolnjujejo bogato besedilo. Kar precejšnja težava pa je tudi knjige, saj je tiskana na bogatem (debelem) papirju in jo je prav težko držati v rokah. Slovničnih napak skorajda ni (v vsej knjigi sem našel samo eno, tu in tam pa motijo dvojni presledki). Naj te, dragi bralec, te malenkosti nikakor ne odvrnejo od branja, izvedel boš namreč ogromno, saj gre za veliko zgodbo velikega življenja. Kot je zapi-

sal urednik France Malešič: "Naj vabilo h knjigi izzveni kot naše veselje ob avtorjevem še enem uspehu – brez njegovega deleža bi bila naš alpinizem in odpravarstvo neprepoznavno skromna, prav tako pa tudi naša alpinistična literatura brez njegove nove knjige."

Vladimir Habjan

Pavletov pogum sporočiti svetu

Jonathan Green: **Murder in the high Himalaya: loyalty, tragedy and escape from Tibet**. New York, PublicAffairs, 2010. 272 str.

Ko se slovenski alpinist znajde v knjigi, ki je izšla v ZDA, je gotovo pomemben razlog – ponavadi kakšno odmevno dejanje, denimo izjemen vzpon. V knjigi *Murder in the high Himalaya* pa se je pokojni Pavle Kozjek znašel zaradi svojega poguma in pokončne drže. Pavle Kozjek je bil namreč leta 2006 eden od treh alpinistov (izmed množice kakšnih petsto), ki je svetu brez posebnega odlaganja sporočila, kaj se je zgodilo na sedlu Nangpa La pod himalajsko goro Cho Oju. Pred očmi številnih alpinistov, ki so taborili po goro, je kitajska vojska takrat streljala na množico tibetanskih ubežnikov, ki so poskušali preko zasnenežene sedla priti v sosednji Nepal. Med streljanjem je bila ubita mlada tibetanska nuna Kelsang Namtso. Le redkokdo v alpinističnem taboru ABC (advanced base camp) je sploh govoril o tem dogodku, med plezalci pa se je širil tih dogovor o molčanju. Prav Pavle Kozjek je omenjen kot tisti, ki se je ob povratku z gore (prvenstveni vzpon po jugozahodni steni na Cho Oju) izrazilo zgražal nad takšno molčečnostjo. Prvi je potem svetu (preko spleta) novico sporočil Luis Benitez, vodja ene od komercialnih odprav, kar je med mnogimi alpinisti v taboru povzročilo odkrito negodovanje, saj so se bali, da bodo s kitajskimi oblastmi imeli težave

ob vrnitvi in ob morebitnih naslednjih odpravah. Kitajska vojska je zatem objavila svojo različico novice, kjer je omenjala tihotapce ipd.

Kakorkoli – vsakomur, ki je bil tam v taboru, je bilo jasno, da je streljanje na neoborožene ljudi nesprejemljivo, a so bili vsi še naprej tihi. Po Benitezu se je oglašil prav naš Pavle Kozjek, ki je svetu novico "pokazal" – objavil je fotografije. Še tretji pa je bil Romun Sergiu Matei, ki je samo streljanje skrivoma posnel in v veliki napečnosti prethotapil gradivo nazaj domov, kjer ga je končno objavil. Greenova knjiga celotno dogajanje kaže skozi (v osnovi) dve prepletajoči se zgodbi. Ena je (deloma fiktivna) pripoved o ubežni poti mlade nune – sestavljena po pripovedovanju njene preživele prijateljice Dolme. Drugo stran predstavlja alpinistični svet, ki ga osvetlijo informacije Luisa Beniteza. Seveda pa avtor uporablja še številne druge vire, tako da bralec dobi dokaj verodostojno sliko burnega dogajanja – tragedije na sedlu Nangpa La, pod turkizno boginjo, osemtisočakom Cho Oju.

Kar je še posebej zanimivo, je ravno izpostavljanje dileme: se oglašiti ali biti tihi? Povsem jasno je, da so bile tedaj razmere v Tibetu napete in da bi kitajska vojska lahko celo onemogočila povratek številnih alpinistov, ki so naskovali svoj veliki cilj. Še huje, tisti, ki bi se oglasili, bi si lahko s tem za vedno zaprli pot do ponovnih obiskov tibetanskih gor in Himalaje. Med njimi je bilo veliko alpinistov, ki jim je Himalaja vsakoletni cilj, posebej pa so bili previdni tisti, ki jim je vodenje komercialnih odprav glavni vir zaslužka. Molčati ali ne? Presenetljivo se je prvi oglašil prav vodja ene od takih odprav – Luis Benitez - in si s tem nakopal veliko jeze vodij drugih komercialnih odprav. Tudi sam ni računal, da bodo deloma napačno novico (sprva so govorili o sedmih mrtvih), ki jo je posredoval le spletni strani ExplorersWeb, brž razširili naprej.

Avtor knjige se tudi sprašuje, kako da sta med najbolj glasnimi (in pogumnimi) prav dva (Kozjek in Matei) iz nekdanjih socialističnih držav. In prihaja do sklepa, da v takih državah (posebej, če pomislimo na nekdanji romunski režim) ljudje pojmujejo svobodo drugače. Zahodni svet, kjer svoboda mišljenja in posameznika že dolgo nista problematični, namreč gleda na svobodo kot na brezmejno poslovne priložnosti, potrošništvo in podobno. A človek mora imeti najprej svojo svo-

bodo, svobodo gibanja, mišljenja in dostojnega bivanja na svetu. In prav v luči tega je knjiga odličen prikaz sodobne potrošniške družbe, kjer sta egoizem in zaslužkarstvo že izrinila pravo svobodo nekam v ozadje. Tudi svobodo prostranstev, kot jo dajejo navšje gore sveta. In teh je v knjigi tudi veliko.

Marjan Bradeško

Slovenska planinska karta prva na svetu

Na letošnji jubilejni 25. svetovni konferenci Mednarodne kartografske zveze ICA (International Cartographic Association) svetovnega združenja kartografov iz več kot 80 držav so kot vedno aktivno sodelovali tudi kartografi iz Slovenije. V Parizu so predstavili odmevne referate in razstavili karte na mednarodni razstavi. Ob zaključku konference je strokovna komisija ocenila kakovost več kot 500 razstavljenih kart. Prvo nagrado v kategoriji topografskih kart je prejela planinska karta Bohinj (Triglav, Krn, Črna prst), 1 : 25.000. Karto je založila in sooblikovala založba Sidarta, za redakcijo in izdelavo pa je skrbel Geodetski inštitut Slovenije. S tem je postal edina kartografska institucija na svetu, ki je nagrado prejela že trikrat, vsakič v drugi kategoriji. Prvič se je to zgodilo leta 1999 na konferenci v Ottavi v Kanadi za mestno turistično karto Maribora, drugič pa leta 2003 na konferenci v Durbanu v Južni Afriki za taktilno (otipno) karto Ljubljane za slepe in slabovidne. Založbi Sidarta, ki je sicer že uveljavljena pri izdajanju vodnikov s področij izletništva, gornišтва, plezanja in kolesarjenja, prinaša laskavo priznanje potrditvev in spodbudo za oblikovanje novih izdelkov – planinskih kart. Podrobnejšo predstavitev karte lahko najdete v PV št. 9/2010, str. 67–68.

Marko Pintarič

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Planinska zveza Slovenije (PZS) je bila s svojimi komisijami aktivna tudi v dopustniškem času. Medijem in širši javnosti je sporočila o nasprotovanju razvrednotenja reke Soče, skupaj z Lovsko in Ribiško zvezo Slovenije pa jih je seznanila z odločnim ZA novemu zakonu o omejitvi voženj z vozili v naravnem okolju. Planinska društva in posameznike je povabila, da v času javne obravnave predloga novega zakona Ministrstva za okolje in prostor RS glede voženj z vozili do 12. septembra sodelujejo s svojimi predlogi in pripombami. Sredi julija se je PZS vpisala v vpisnik prostovoljskih organizacij, k vpisu pa je pozvala tudi vsa planinska društva, saj s tem prostovoljske organizacije dobimo možnost določenih ugodnosti. PZS je za enega izmed osmih predstavnikov nevladnih organizacij v Svetu Vlade RS za razvoj nevladnih in prostovoljskih organizacij predlagala podpredsednico Slavico Tovšak, ki je postala ena izmed osmih namestnikov. Borut Peršolja je bil imenovan v Strokovni svet RS za šport. Svojega kandidata je PZS predlagala tudi v Odbor RS za podelitev državnih priznanj na področju prostovoljstva, in sicer bivšega predsednika PZS Tomaža Banovca, društva pa pozvala h glasovanju. Skupaj s CIPRO Slovenija je izdala angleško različico vozniških redov v Julijskih Alpah. S CIPRO Slovenija in s Triglavskim narodnim parkom so prvič združili moči pri projektu Ogenj v Alpah, v katerem so vsa planinska društva, planince in ljubitelje narave povabili, da se pridružijo akciji, ozaveščanju in opozarjanju na pomembnost ohranjanja narave ter na simbolni način prižgejo 'ogelj'. V začetku avgusta se je v novi koči na Dobraču PZS srečala s Koroško deželno zvezo. Na srečanju, ki so se ga udeležili tudi predstavniki Slovenskega planinskega društva, so bile glavne teme: postavitev vetrnih elektrarn na pobočjih Pece, priprava projekta "Graničarske poti" po grebenu Karavank, Srečanje treh dežel ter nadaljnje sodelovanje Koroške deželne zveze in Planinske zveze Slovenije. Sredi avgusta je PZS po slabšem julijskem vremenu poročala o vrhuncu poletne sezone po kočah in v gorah. Objavila je tudi koristne nasvete za sladkorne bolnike tipa 1, ki se odpravljajo v gore. Članek je za PZS pripravila specialistka za sladkorno bolezen Maja Navodnik Preložnik, dr. med., sodelovala pa je še asist. Mateja Grat, dr. med.

Ob vrnitvi odprave Kitajska 2011, podprte s strani PZS, je 12. avgusta pripravila novinarsko konferenco. Vodja Aleš Holc (AO Kamnik) ter člana Peter Juvan in Igor Kremser (oba Akademiški alpinistični odsek/AAO) so preplezali kar osem prvenstvenih vzponov in sestopov ter se na tri štiritisočake in en šesttisočak povzpeli kot prvi. Najbolj sta odmevala prvenstvena smer in prvi pristop na Xuelian NorthEast (6249 m). Na novinarski konferenci se je predstavila tudi odprava Charakusa 2011, ki jo je prav tako podprla PZS. Člani te odprave – David Debeljak (Alpinistični odsek Rašica), Luka Stražar (AAO) in Nejc Marčič (AO Radovljica) z vodjo odprave Urbanom Novakom (AO PD Kamnik) se bodo vrnili 24. septembra. Njihov glavni cilj nad dolino Charakusa v Pakistanu je K7 (6934 m), na katerega se želijo povzpeti v alpskem stilu in po možnosti po novi smeri.

Alpinisti so bili tudi sicer zelo dejavni. Poročali so o uspešnem poletnem plezalnem taboru Mont Blanc 2011, ki se ga je od 9. do 14. julija udeležilo 12 članov pod vodstvom Tanje in Andreja Grmovška, ter o priljubljenem taboru alpinističnih družin (23.–30. julija), letos prvič pod gorsko skupino Wilder Kaiser na Tirolskem. Udeležilo se ga je 15 družin iz osmih alpinističnih odsekov. Primerno glasnost na tabornem prostoru je vzdrževalo kar 49 udeležencev. Odmevali so tudi uspehi športnih plezalcev. Na svetovnem prvenstvu za člane v Arcu je bila Mina Markovič v težavnosti šesta, v kombinaciji tretja, Natalija Gros pa je postavila nov državni rekord v hitrosti. Na tekmi svetovnega pokala v Briançonu je Slovenija slavila dvojno zmago v težavnosti, Maja Vidmar je zmagala, Markovičeva pa je z drugim mestom dopolnila velik uspeh slovenske reprezentance. Na zadnji tekmi v balvanskem plezanju v Münchnu je Markovičeva slavila svojo prvo zmago v balvanih, Klemen Bečan pa je bil četrti. Odmevala sta dva naslova svetovnih prvakov z mladinskega svetovnega prvenstva v Imstu: Jure Raztresen je po lanski zmagi med kadeti zabeležil še zmago med mladinci, Domen Škofic pa je zmagal med kadeti. Komisija za varstvo gorske narave je razpisala 9. usposabljanje za varuhe gorske narave in izdala letak o ukrepanju ob videnih kršitvah voženj z vozili v naravnem okolju. Letak so razposlali na vsa planinska društva in njihove kočice. Komisija za planinske poti je objavila javno obravnavo predloga za ukinitvev nekaterih poti na področju Vogla. Planinska društva imajo čas za svoje predloge do največ mesec dni po objavi v Obvestilih PZS.

18 turnih kolesarjev se je med 10. in 15. avgustom udeležilo 3. turnokolesarskega tabora Komisije za turno kolesarstvo. Odpeljali so se na Koroško, v dolino Koprivne. Mladinska komisija je za najboljšiše z državnega tekmovanja Mladina in gore (MiG) ter s Slovenskega planinskega orientacijskega tekmovanja v kategoriji B pripravila prvi nagradni tabor v Bavšici. Letošnji nepozabni tečaj za mladinske voditelje so si lahko ogledali tudi na avstrijski televiziji. Skupine mladih so se potepale tudi po tujini. Lanski zmagovalci državnega tekmovanja MiG so se udeležili tabora v Italiji, izbrani mladi pa so se ravno tako v Italiji, a na drugem koncu, udeležili mladinskega tekmovanja Italia-Slovenija (Pot Dolomitov). Mlade so povabili na mednarodni tabor v Nepal, na trekking pod Everest v podpori Nepalske planinske zveze. Objavili so datume in kraje regijskih tekmovanj in 23. državnega tekmovanja MiG.

Vodniška komisija je razpisala razpis za zbiranje predlogov priznanj VK PZS za leto 2011 (rok 15. septembra). Planinska založba je izdala nov planinski vodnik Škofjeloško in Cerkljansko hribovje ter dva kalendarja za leto 2012. V kalendarju velikega formata (Pozdrav z gora) so zbrane najlepše fotografije s fotografskega natečaja PZS, kalendar Čez tri gore pa skozi fotografije predstavlja naše aktivnosti. PZS in Planinska založba sta zadnji teden avgusta začeli z akcijo Knjiga tedna, v kateri bo vsak teden knjiga ali edicija dostopna po akcijski, 25 odstotkov nižji ceni. Prva knjiga tedna je bil planinski vodnik Kamniško-Savinjske Alpe. Akcijo lahko spremljate na spletni strani PZS.

Opozorili smo na odpoklic vponk Salewa Hot G2 BENT in Petzl-ovih samovarovalnih kompletov SCORPIO.

Povabili smo na nekaj zanimivih natečajev: natečaj Alpske konvencije, fotografski natečaj, natečaj za mlade znanstvenike za najboljša dela, povezana z alpsko tematiko, izbor naj mladinskih projektov preteklega leta v okviru projekta ZavednoMLADI, na razpis Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS, ki je bil primeren tudi za planinska društva.

PZS je podprla snemanje filma na Kumu, sodelovala na 2. alpskem dnevu ter vas povabila na ogled filma Sfinga na Vogel in Kredarico ter k udeležbi na letni strokovni konferenci CIPRE Slovenija Alpe na poti k energetski trajnosti, ki bo sredi septembra v Bovcu.

Zdenka Mihelič

Gozdovi dežele kralja Matjaža Ogenj v Alpah tudi na Koroškem

Koroška z dolinami Bistre, Koprivne in Tople, če naštejemo le najbolj samotne in oddaljene, je obdana z izjemnimi gozdovi, v katerih ljubitelji pristne narave in gorskega sveta najdejo čudovit mir. In prav take ljubitelje narave je v okviru pobude Ogenj v Alpah v soboto, 13. avgusta na turistični kmetiji Kumer v Koprivni sprejel gospodar Marko Kumer.

V programu, ki ga je pripravila Martina Cigler, pobudnica prireditve, so nastopili številni govorniki, prisotne pa je pozdravila tudi županja občine Črna na Koroškem Romana Lesjak. Vsi govorniki so poudarjali pomen ekologije, zaščite Koroške in njene naravne dediščine, posebej še obsežnih gozdov. Prav pri slednjih se je razvila živahna debata o načinu sečnje in posledicah za okolje. Župnik Tone Vrisk je opozoril na škodljivost strojne sečnje gozdov, saj le-ta povzroči poškodbe tudi na večjih, še stoječih drevesih, obenem pa degradira pokrajino. Po drugi strani pa je jasno, da pomeni gozd eno od sredstev za preživetje koroških kmetij. Štefan Erjavec je ob letošnji akciji Ogenj v Alpah povabil sponzorilo CIPRE – organizacije za varstvo Alp. V Alpah naj ne bi več gradili pretirano velikih športnih objektov, dodal pa je še svojo misel: "Kjer danes divjajo s štirikolesniki, bi zaradi spoštovanja različne narave morali hoditi – vsi bos!" Drago Horjak, predsednik MDO Koroške, je opozoril na nevarnost gradnje vetrnih elektrarn na avstrijski strani Pece, s čimer bi (zaradi hladilnega olja) potencialno ogrozili izvire pitne vode, ki v vznožju Pece predstavlja vodno rezervo za vsa Korošča. Za glasbene vloške med prireditvijo so poskrbele Stare sablje (spremljevalna skupina PD Dravograd), kantavtor Zlatko Verzelak in nekateri mladi iz okolice. Obiskovalcem so se pridružili tudi udeleženci tretjega turno-kolesarskega tabora, ki ga je v Koprivni pod vodstvom Jožeta Rovana organizirala Komisija za turno kolesarstvo pri PZS. Z nekaterimi govorniki smo se pogovarjali – ob poudarkih iz svojih govorov so nam povedali naslednje.

Martina Cigler, pobudnica prireditve: "Stvar je nastala iz naravovarstvene akcije pred sedmimi leti (eko-štafeta), Ogenj v Alpah pa prirejamo že tretje leto zapored. K temu nas je spodbudila Marjeta Keršič Svetel. Zelo dobro bi bilo, da bi podobne prireditve organizirali na čim več mestih v Sloveniji in s tem opozorili na ekološko problematiko."

Romana Lesjak, županja občine Črna na Koroškem: "Ogenj v Alpah sovпада tudi s Koroškim turističnim tednom, ki ga organiziramo že štiriinpetdeseti. Za nas, Korošce, ki živimo v gorah, je narava izjemnega pomena. Ohraniti jo moramo zase in za prihodnje rodove. Kot vidite, pri teh skupnih ciljih sodelujemo s PZS, z lokalnimi planinskimi društvi in nevladnimi organizacijami, kot je CIPRA. V okviru brezmejnega sodelovanja smo vključeni v projekt Dežela pod Peco / Petzenland, svoje kraje pa približujemo ljudem tudi z akcijami, kot so K24 – tek po koroških vrhovih v 24 urah, pohod Čez goro k očetu – po sledih Prežihovega Voranca in podobno. Pri ohranjanju narave sledimo razumu - ohranimo jo povsod tam, kjer se le da."

Marjan Bradeško

Jože Hudeček (1937–2011)

ln tako je nekega zanimivega, vznemirljivega znanstva, ki je prav zaradi alpinizma preraščalo generacijsko razliko in zrastle v prijazno prijateljstvo, konec. Konec je občutljivega tipanja skrivnih strun, napetih med iskanja v kulturi, v žurnalizmu, v pisateljstvu in v občje človeški umeščenosti v ta naš edini svet. Tukaj, na tem koncu neke poti izgubljam vsi, njegovi prijatelji, njegovi bralci, njegovi poslušalci. Tam pa, kjer je zapustil globoko sled, ki pa se zaradi Jožetove razprostranjenosti prisotnosti v slovenskem javnem prostoru ni vtisnila v našo globjo zavest, v prepadnih stenah naših gora, tam ostaja kot v skalo vklesan.

Na prelomu petdesetih v šestdeseta leta preteklega stoletja je slovenski alpinizem doživil enega največjih povojnih vrhuncev in v ta čas sodijo tudi vidne in cenjene storitve plezalne naveze Juvan-Hudeček (Ljubo Juvan, Jože Hudeček), ki ni opozarjala nase le z zahtevnimi, ampak tudi z estetsko dognanimi dejanji, ki še danes sodijo v cvetober slovenske alpinistične klasike. Tisti, ki je kdaj ponavljal Zahodno zajedo v Triglavski steni ali pa Steber Travnika, bo razumel čemu to poudarjanje, kajti Juvan in Hudeček sta znala prisluhniti kamnu, se dala zapeljati njegovemu razraščanju v sklade, ki se dvigujejo drug nad drugega, znala sta poiskati najbolj naravne sledi skozi rastoče plasti. Bila sta tipična predstavnik našega vrhunskega klasičnega alpinizma.

Ves ta Jožetov alpinistični *modus vivendi* ni ostal brez odmeva v njegovem bogatem ustvarjalnem življenju. Njegov novinarski del, ki je eksistenčno prevladoval, se je alpinističnim sledem izognil in vrhunsko obvladovanje kulturnih vsebin, v urednikovanje, v posredovanje tujega kulturnega bogastva v slovenski prostor (odmevni intervjuji s pisatelji in misleci Jeanom Paulom Sartrom, Ivom Andrićem, Eugenom Ionescom), zato pa je intimnejši del njegove ustvarjalnosti, njegovo pisateljstvo, ostal znamenovan z mladostno ljubeznijo, z gorami, ki so bile prizorišče njegovih alpinističnih dejanj.

Pozornemu poznavalcu sodobne slovenske literarne tvornosti ni neznano novelistično sodelovanje Jožeta Hudečka na straneh tako uglednih publikacij, kot sta bili Beseda in Revija 57, ki sta izhajali in bili iz ideoloških vzrokov tudi ukinjeni v času njegovega študija primerjalne književnosti in umetnostne zgodovine. Potem je za dolgo vrsto let literarno utihnil, vendar je očitno ves čas pisal "za predal", kot pravi njegov prijatelj, pesnik in pisatelj Jože Snoj. Ko pa se je spet začelo, se je začelo zares. Leta 1994 je presenetil z zbirko novel Vonj po gori, v kateri se je simbolično vrnil k svojemu mladostnemu smislu, k gori in njeni skali, potem so si knjige, vse laskavo ocenjevane, sledile v nizu, dve (Gluhota in Ulice mojega predmestja) pa sta bili nominirani za prestižno nagrado kresnik. Leta 1998 je za svoj bogati opus dobil Župančičevo nagrado, za prispevek k razvoju slovenskega novinarstva ga je nagradilo Društvo novinarjev Slovenije, leta 2006 pa je dobil viktorja za življenjsko delo.

Iskriv in občutljiv opazovalec, sodobni eksistencialni samohodec, kakršen je bil, je pustil med nami globoko sled, zato mu lahko verjamemo tudi, ko je zapisal, da "so stvari, ki so, in so stvari, ki niso".

Mitja Košir

RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE
vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

RADIO UNIVOX

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočovje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

I FEEL
SLOVENIA

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski sklad za regionalni razvoj

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSTVO

www.tophikingalps.com

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE

Odkrijte
najlepše
planinske poti

Discover the most
beautiful hiking trails

Foto: Oton Naglost

Življenje je polno zmag.

Samsung
Xcover 271

Splošna akcija in
Paketi A,B,C

49 €*

Nokia
C2-01

Splošna akcija in
Paketi A,B,C

29 €*

Delite jih z novim mobitelom.

Delite svoje majhne in velike zmage! Izkoristite Mobitelovo akcijo in praznujte svoje trenutke z novim mobitelom. Vsak dan. Izberite svoj zmagovalni **Paket A, B** ali **C** in stopite na najvišjo stopničko.

* Akcijska ponudba velja do odprave zalog ob sklenitvi/podalšanju naročniškega razmerja za storitve Mobitel s paketi A, B ali C za 24 mesecev, za vse, ki nimate veljavnega aneksa št. 14/2005 oz. UMTS št. 14/2005 Povezani ali samostojnih aneksov GSM št. 16/2009 (24 mesecev) oz. GSM št. 16/2009 Povezani (24 mesecev) ali UMTS št. 17/2010 ali UMTS št. 18/2011, in izpolnjujete ostale pogoje.

Slike so simbolične. Cene vsebujejo DDV, Telekom Slovenije, d. d. si pridržuje pravico do sprememb cen in pogojev. Za več informacij o storitvah Mobitel in za ostale pogoje nakupa mobitelov po ugodnih cenah obiščite Telekomov center, www.mobitel.si ali pokličite Center za pomoč uporabnikom na 041 700 700 ali 080 8000.

WWW.MOBITEL.SI

